

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EDİP CANSEVER'İN ŞİİRİNDE ANLATI ÖĞELERİ

YÜKSEK LİSANS

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Durali YILMAZ

2007

ÖNSÖZ

Edip Cansever'in Şiirinde Anlatı Ögeleri isimli çalışma üç bölüm altında incelendi. I. Bölümde Edip Cansever'in şiir evreni içinde kalan akımlar, anlayışlar, şiir meseleleri ve şair ile ilişkilendirilebilmesi üzerine, II. Bölümde ise Cansever'in eserleri hususunda kronolojik bir sıralama ile fikirler aktarıldı. Son Bölüm Edip Cansever'de anlatı şiiri ve ögelerinin tespitine çalışıldı. Bu ögeler de olaylar, mekânlar ve kişiler olarak üç alt başlık altında toplandı.

Edip Cansever'in şiir yazdığı süreçte tüm şiirleri göz önünde tutularak şairin şiire bakışı, duruşu döneminin anlayışları içinde değerlendirildi. Aynı zamanda tüm şiirlerine genel bir bakış da Edip Cansever şiirindeki izlekleri ortaya koymakta fayda sağladı. Anlatının ve ögelerinin tüm Cansever şiirlerine yansımaları takip edilebilir bağlantılarıyla incelenmeye çalışıldı.

Bu çalışmam için bana yol göstericilik yapan ve danışmanlığımı üstlenen hocam Prof. Dr. Durali YILMAZ'a, desteğini her zaman yanımda hissettiğim hocam Prof. Dr. İskender PALA'ya, yardımlarını hiçbir zaman, hiçbir hususta benden esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Ömür CEYLAN'a, Öğr. Gör. İsa KOCAKAPLAN'a ve destekleri için Okt. Rekin ERTEM'e, Dr. Oktay Selim KARACA'ya, Yard. Doç. Dr. Hacer GÜLŞEN'e sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Yalnız bu çalışmamda değil hayatımın her anında yanımda olan annem Nejla ŞAHAN ve babam İbrahim ŞAHAN'a özlemle minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

<i>ÖNSÖZ</i>	<i>I</i>
<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>II</i>
<i>ÖZET</i>	<i>IV</i>
<i>ABSTRACT</i>	<i>V</i>
<i>CANSEVER VE İLK ŞİİRLERİ, REDDETTİKLERİ ÜZERİNE</i>	<i>1</i>
<i>CANSEVER VE İKİNCİ YENİ ŞİİRİ</i>	<i>8</i>
<i>CANSEVER'DE BİREYSELLİK – TOPLUMSALLIK SORUNU VE VAROLUŞÇU ŞİİR</i>	<i>13</i>
<i>UZUN ŞİİR – KISA ŞİİR, SOMUT ŞİİR – SOYUT ŞİİR, CANSEVER'DE ŞİİRİN MALZEMESİ</i>	<i>18</i>
<i>ESERLERİ</i>	<i>22</i>
<i>İKİNCİ ÜSTÜ</i>	<i>23</i>
<i>DİRLİK DÜZENLİK</i>	<i>27</i>
<i>YERÇEKİMLİ KARANFİL</i>	<i>31</i>
<i>UMUTSUZLAR PARKI</i>	<i>34</i>
<i>PETROL</i>	<i>36</i>
<i>NERDE ANTİGONE</i>	<i>37</i>
<i>TRAGEDYALAR</i>	<i>43</i>
<i>ÇAĞRILMAYAN YAKUP</i>	<i>44</i>
<i>KİRLİ AĞUSTOS</i>	<i>46</i>
<i>SONRASI KALIR</i>	<i>49</i>
<i>BEN RUHİ BEY NASILIM</i>	<i>53</i>
<i>SEVDA İLE SEVGİ</i>	<i>54</i>
<i>ŞAİRİN SEYİR DEFTERİ</i>	<i>57</i>
<i>EYLÜLÜN SESİYLE</i>	<i>60</i>
<i>BEZİK OYNAYAN KADINLAR</i>	<i>63</i>
<i>İLK YAZ ŞİKÂYETÇİLERİ</i>	<i>64</i>
<i>OTELLER KENTİ</i>	<i>67</i>
<i>CANSEVER'DE ANLATI ŞİİRİ VE ÖGELERİ</i>	<i>70</i>
<i>OLAYLAR</i>	<i>85</i>

MEKÂN	92
KİŞİLER	98
Armenak:.....	102
Vartuhi:.....	102
Diran:.....	102
Lusin:.....	103
Stepan:.....	104
Yakup, onlar (kurbağalar) ve Avukat Kadın:.....	107
Çiçek Sergicisi:.....	109
Meyhane Garsonu:.....	111
Meyhanenin Patronu:.....	111
Yorgo, Karısı ve Anjel:.....	112
Genelev kadını:.....	113
Otel Kâtibi:.....	113
Cenaze Kaldırıcısı Âdem:.....	115
Düğün Günü ve Hayrünnisa:.....	115
Ruhi Bey ve Limonluktaki Yangın:.....	116
Cemile:.....	122
Cemal:.....	123
Seniha:.....	124
Ester:.....	127
Eros Otelinin Kambur Müdürü:.....	130
Otel Müdürünün Yardımcısı:.....	131
Metrdotel:.....	131
Tenis Öğretmeni:.....	132
Bayan Sara:.....	133
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	136

Üniversite : **İstanbul Kültür Üniversitesi**
Enstitüsü : **Sosyal Bilimler**
Anabilim Dalı : **Türk Dili ve Edebiyatı**
Programı : **Türk Dili ve Edebiyatı**
Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Durali YILMAZ**
Tez Türü ve Tarihi : **Yüksek Lisans – Eylül 2007**

ÖZET

EDİP CANSEVER'İN ŞİİRİNDE ANLATI ÖGELERİ

Kayhan ŞAHAN

Türk Edebiyat Tarihinin önemli şairlerinden olan Edip Cansever, şiir dünyasını aramak, sorgulamak ve yenilenmek üzerine kurmuştur. Öyle ki bu yenilenme esnasında inkâr ettiği şiirleri ya da aidiyetini kabul etmediği döneminin şiir hareketleri olmuştur.

Cansever aradığı söyleyişi anlatı türlerinin imkânlarından faydalanarak yaratmıştır. Şekilsel ya da biçimsel bir faydalanımdan ziyade oluşturduğu takip edilebilir izleklerle kendine has sesini ve üslubunu ortaya koyabilmiştir. Düzyazı ile olan bu temasında dengeyi son derece hassas bir terazi ile kuran Cansever, şiirden asla ödün vermemiştir.

Cansever'in şiiri yitirip nesre dönüşme riskini barındıran bu şiir kurgusunda onun bütün şairlik mezzetlerini görmek mümkün olmuştur. O 'dramatik şiir' değil 'şiir' yazan bir şairdi. Biz de bu çalışmamızla onun 'şiirden vazgeçmeyen' tarzı ile dramatik şiir arasındaki farkı göstermeye; anlatıdan yararlanımının yönlerini ve anlatı öğelerinin tespitine çalıştık.

Anahtar Sözcükler: *Edip Cansever, Dramatik Şiir, Anlatı Şiiri, Anlatı Öğeleri, Cansever Şiirinde Kişiler, Mekân, Olaylar, Cansever'in Eserleri, İkinci Yeni, Kısa Şiir, Uzun Şiir, Soyut Şiir, Somut Şiirin Malzemesi, Cansever'de Bireysellik, Cansever'de Toplumsallık*

Bilim Dalı Sayısal Kodu:

University : **Istanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Turkish Language and Literature**
Programme : **Turkish Language and Literature**
Supervisor : **Prof. Dr. Durali YILMAZ**
Degree Awarded and Date : **MA – September 2007**

ABSTRACT

ELEMENTS OF PROSE IN EDİP CANSEVER’S POEMS

Kayhan ŞAHAN

Edip Cansever, one of the most important poets in the history of Turkish Literature, planned his poems within the framework of searching, asking and renewing. In fact, he denied some writings that he had written and he didn’t accept to be a part of a school of poem.

Cansever created his own style by benefiting from the advantages of prose. He formed his unique style and voice by means of the elements that can be followed rather than form. Cansever, who balanced this with prose remarkably, did not deviate from poetry in any way.

It is possible to see all of his capabilities in poetry that there was a risk of losing poetry and chancing it into prose. He didn’t write ‘dramatic poetry’ but poetry. We have tried to show the difference between Cansever’s unique style and dramatic poetry, the aspects of his benefiting from narration and to find these aspects.

Key Words: Edip Cansever, Dramatic Poetry, Narrative Poem, Elements of Narration, Settings, Persona, Events, Tense in Cansever’s Poems, Works of Cansever, “İkinci Yeni”, Short Poems, Long Poems, Abstract Poems, Concrete Poems, Materials of Poems, Individualism in Cansever’s Poems, Sociality of Cansever’s Poems.

Science Code:

CANSEVER VE İLK ŞİİRLERİ, REDDETTİKLERİ ÜZERİNE

Edip Cansever, yazın hayatına İstanbul Halkevleri yayın organı olan *İstanbul* dergisinde yayınladığı şiirlerle başlamıştır. 1947’de de *İkinci Üstü* isimli ilk şiir kitabını yayınlamıştır. Şair daha sonra *Fikirler*, *Edebiyat Dünyası*, *Kaynak* gibi dergilerde şiirlerini yayınlamış, 1951’de 8 sayı yayınlanacak olan *Nokta* dergisini kurmuştur. Dergi kapandıktan sonra şiirlerini *Yeditepe* dergisinde yayınlamış ve 1954’te de ikinci kitabı olan *Dirlik Düzenlik*’i yayınlamıştır. Ne var ki Cansever, 1981 yılında kendi seçimiyle hazırladığı Cem Yayınevi’nin bastığı *Yeniden* isimli toplu basıma ve 1982 yılında yine kendi oluşturduğu Adam Yayınları’ndan bir toplu basımın ilk kitabı olan *Yerçekimli Karanfil*’e (ikinci kitabın adı da *Şairin Seyir Defteri* olmuştur.) *İkinci Üstü* adlı kitabını almamıştır. *Dirlik Düzenlik*’ten ise dört şiire (Masa da Masaymış Ha, Dipsiz Testi, Mesire Yerleri, Şekerli Gerçek) yer vermiş, *Yerçekimli Karanfil*’den de beş şiiri (Güneşin Yazdığı, Anahtar Deliği, Dolgun, Gözlerim, Altın Ayak) yine bu kitaplara almamıştır.

“İKİNDİ ÜSTÜ I

İnsan her şeye alışıyor.
Sıcak bahar ikindilerine
Harbe, sevda çekmeye.
Küçük gazetecim her gün böyle mağrur.
Benim vanilya kokulu dondurmacım
Gene kapı önlerinde.

İşte taze ikinci güneşim.
Pencerelerde küçük sarışınlar,

Her Şey iyi, her Şey sade
Anlıyamıyorum Şu i sıkıntımı.
Yaşamak dersen yaşamak,
Sarhoşluğum sarhoşluk.
Ah! Hatırlamak olmasa eski günleri.” (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 36.)

“İKİNDİ ÜSTÜ II

Beni meşgul ediyor bugünlerde
Ufak Şeyler, can sıkıntısı,
Sıcak ikindi Şiirleri
En tazesini aşklarımın,
Ağaçlar, vesaire
Bugün eski sevdalar tazeleniyor içimde.” (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 40.)

“GÜNEŞİN YAZDIğI

AlıŐtık bakıvermeye, az Şey mi balkondaki deniz
Son gözlerimizi harcadık, en çok da güneşin tuttuğu
Sırası gelmiŐken söyliyeyim de
Biz onunla güneşi, suyu aŐka çeviriyoruz
Bana uzun mu uzun portakal dilimlerini anlatıyor
Duvarları boyatıyor her sonbaharda
Şimdi ise ne yapalım? bilemiyoruz.

Salarla gözleri kesiyoruz makaslar konusunda
Ayağa kalkıyoruz ayağa gece gündüz
Her elde bir gökyüzü var ağlıyacağımız geliyor bir türlü
Çocuklar bekleme yapıları gibi sokaklarda
Biz ki çok alımlı bir balkonu olan
Sarkarak dıŐarıya
Bunca olanlara bakar gibisine belki
İnsanda bir türkü var onu çıkarıyoruz.” (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 104.)

Şairin bir toplu basım yapılması esnasında bir kitabından seçki oluşturması garip karşılanamaz ancak Cansever, basımından tam otuz yıl sonra 1977 yılında da “ne yazık ki bugün bile yakamı bırakmayan bir kitabı yayımlıyorum.”¹ dediği *İkinci Üstü*’nü tamamen görmezden gelmiştir. Fakat biz de bu tutumu desteklediğimizi söyleyebiliriz. Çünkü *Dirlik Düzenlik* kitabına bakıldığında oradan aldığı dört şiir Cansever’in İkinci Yeni dairesinde vereceği şiirlerin ilk örnekleri ve *Yerçekimli Karanfil*’in müjdecisi sayılabilirler. Örneğin *Umutsuzlar Parkı*’ndaki aynı ismi taşıyan şiiri daha sonraları yazacağı anlatı şiirine bir başlangıç sayabiliriz. Yalnız *İkinci Üstü*’nde yer alan şiirler, değil Cansever şiirinin herhangi bir dönemini oluşturmak, bir müjdecisi olmaktan dahi uzaktır. Cansever’in şiir dünyasında herhangi bir şekilde başlangıç bile sayılamayacak kadar zayıftırlar. Biz bu şiirlerden olsa olsa ancak Cansever’in yaşadığı ve şiirle henüz çok yeni tanıştığı sonucunu çıkarabiliriz. Bir şairin elbette acemi ve usta dönemleri olabilir ama bu acemilik eserleri de ustalık döneminde verdiği şiirlere en azından taban hazırlar nitelikte olup şairin şiirindeki gelişime de örnek oluşturmalıdır ki Cansever de böyle şiirlerine zaten seçkilerinde yer vermiştir.

Cansever’in dergilerde kalan şiirler ve İkinci Üstü ile *Dirlik Düzenlik* kitapları için yazıldıkları dönemin hâkimi olan Garip akımının etkilerini görmek mümkündür denilebilir. Ancak bu şiirler, Garip akımı dönemi için de başarılı sayılamazlar ve oldukça sıradandırlar. Konuşma dili gerçekten günlük konuşma dili olarak kalmış, şiir düzenine geçememiştir. Meyhaneler, caddeler, parklar, bahçeler vazgeçilmez mekânlarıdır şiirlerinin. Genç ve rahat hayat tarzını benimsemiş birinin, şen şakrak yazdığı duygusal şiirlerdir bunlar. İşte bu yüzden de Cansever’i bu şiirlerini görmezden geldiği için suçlamak taraftarı değiliz.

“Yaz günleri sıcacık meyhanelerde,
Taptaze salkımlar içinde.
Limana insan gürültüsüne karşı
Konuşan olmasa uzun müddet bakıp kalacaktı
Caddelere kolkola gezen kızlara.

...

¹ Edip Cansever, “Yaşam Öyküsü”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 28.

Unutmamıştı yalnızlığını genç adam
Bütün gün aynı caddelerde.
Pencerelerde aynı sarışın kızlar
Halbuki o sarışıklardan hiç hoşlanmazdı.” (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 17.)

Edip Cansever, Erdoğan Albayrak’ın *İkinci Üstü* isimli bir yapıtınız var mı sorusuna “evet, var” cevabını vermiştir. Ancak *Yeniden* isimli toplu basımda olmayan şiirleri konusu açılınca konuya *Dirlik Düzenlik*’le giriş yapmış *İkinci Üstü*’nü ağzına dahi almamıştır: “‘Dirlik Düzenlik’ adlı yapıtım acemilik yıllarımın ilk ürünlerini kapsıyor. O dönemin şiir ortamını aşamadığı gibi mizacımı belirtmekten de uzak şiirler. Yalnızca dört şiir almamın nedeni başlangıçla daha sonra yazdıklarımın arasındaki bağı saptamak kaygısından doğuyor. ‘Yerçekimli Karanfil’den fantezi ögesi ağır basan şiirleri çıkardım yalnızca. Ben çıkarmasam da kitap onları dışlıyordu zaten.”² Şerif Aktaş da *İkinci Üstü* ve *Dirlik Düzenlik*’i kastederek “Bu ilk iki kitap onun arayış dönemi eseridir; Garip hareketi çevresinde gelişen anlayışa uygun şiirleri ihtiva ederler.”³ der. Mustafa Şerif Onaran ise Cansever’in şiirlerini Ömer Edip olarak yazdığı ilk dönem şiirlerini de ikiye ayırır: *İstanbul ve Fikirler* dergisinde yazdıkları. Ve Cansever’de Garip etkisini de pek kabullenmez: “Ömer Edip, Edip Cansever’e geçerken şiirinde de bir alaysama vardı. Genelleme yapma kolaylığına kaçan ozanlar, o alaysamanın ‘Garip’ şiiri etkisinden geldiğini sanır. Böylece alışılmış bir görüş yinelenmiş olur; Dirlik Düzenlik’teki Salâh Birsal alaysaması gözden kaçır. Salâh Birsal alaysaması ile Behçet Necatigil bilgeliği örtüşürken Edip Cansever’in insana bakışı değişmeye başladı. İnsanın toplum içindeki durumu, birey olarak kendini kurtaramayışı; şiirin akışı içinde, yer yer, derinlikler, burgaçlar oluştuyordu.”⁴

Asım Bezirci, Cansever’in ilk şiirlerinin bohem hayatına özenen aylak bir şehir delikanlısının evrenini yansıttığını düşünüyor ve şiirlerden alıntılarla delikanlının akşamları yalnızlıktan, gündüzleri işsizlikten sıkılıp zamanını kahvede, parkta,

² Erdoğan Albayrak, “Cansever’le Söyleşi”, Varlık, 889, 10. 1981, s. 7.

³ Şerif Aktaş, Edip Cansever. Türk Dili, 462, 06. 1990, s.273.

⁴ Mustafa Şerif Onaran, “Ömer Edip’ten Edip Cansever’e Şiirli Yol” Varlık, 1135, 4. 2002, s. 55.

meyhanede öldürdüğünü söylüyor.⁵ Güven Turan Cansever şiirinin doğumuna baktığında bir karanlıkla karşılaştığını belirtip ilk şiirleri hakkında bütün bildiğinin Dirlik Düzenlik kitabı olduğunu söyler ve ekler: “1947’de yayımladığı İkinci Üstü adlı kitabı ise bir bakıma Cansever’in gömdüğü bir kitaptır.”⁶

Cansever, ilk şiirlerini kendi hazırladığı toplu basımlarda yok saymış, üzerine konuşmaktan bile hoşlanmamıştır gördüğümüz kadarıyla. Ancak ölümünden yıllar sonra ilk basımını Nisan 2005’te Yapı Kredi Yayınları’nın Bedirhan Toprak editörlüğünde yaptığı Sonrası Kalır I ve II isimli toplu basıma İkinci Üstü isimli yapıtı dâhil edilmiştir. Bu durum son yıllarda pek alışık olmadığımız biçimde bir edebiyat krizine yol açmış ve gazete sayfalarına taşınmıştır. Özellikle Hilmi Yavuz ve Enis Batur tarafından *İkinci Üstü*’nün kitaba dâhil edilmemesi şairin vasiyeti olarak görülmüş ve karşı çıkmıştır. Hilmi Yavuz Zaman Gazetesi’ndeki yazısında “Edip Cansever’in sağlığında, 1981 yılında, yayımlanmış olan 'Yeniden' başlıklı toplu şiirlerinde, 'İkinci Üstü' yoktur; -o kitap, yani, 'İkinci Üstü', 'Ömer Edip Cansever'e aittir; çünkü 'Edip Cansever'e değil! Burası çok önemli; zira sorun, bir 'kimlik' ve 'aidiyet' sorunudur: Edip Cansever, 'İkinci Üstü'nü biyografisinden çıkarmakla yetinmemiş; kendi adını, salt bu nedenle değiştirerek, o kitabın 'aidiyet'ini de reddetmiştir. Dolayısıyla bir kez daha belirteyim: 'İkinci Üstü', Edip Cansever'e 'ait' değildir!”⁷ der. Özdemir İnce ise Hürriyet Gazetesi’ndeki köşesinde bu konudaki farklı görüşlerini açıklamıştır: “Kendi yanıtları, öteki şairlerin ve editörün yanıtlarını okuduktan sonra, bu konuda görüşlerimi daha açık seçik yazmam gerektiğini düşündüm ve şu sonuca vardım: Bir şair ve öykü yazarı dergilerde ve kitap olarak yayımlanmış yapıtlarını reddetmek hakkına sahip değildir. Bir romancı yayımlanmış romanını reddedemez. Bir yazarın ölümünden ortaya çıkan yayımlanmamış yapıtları, kendisi aksini vasiyet etse bile yayımlanabilir. Bu yayımlanabilirliği yazarın hayattayken yayınladığı yapıtları noter vasıtasıyla yasaklaması, noterden tasdikli vasiyet bırakması durumunda bile savunuyorum. Dergilerde yayımlanmış şiirleri kitaba almamak, yayımlanmış bir kitabı yok saymak şairin bileceği bir iş ama bu bir tartışılmaz hak değil. Bir şair şiirleri arasında en beğendiklerini, kendisini en iyi temsil edeceğini sandığı şiirleri bir araya getirip önsöz yazarak ‘Seçme Şiirler’ başlığı altında yayımlayabilir. Bunun kendisi açısından bir önemi olabilir, ama sanat

⁵ Asım Bezirci, “Edip Cansever”, Dost, 27, 12. 1959, s. 23-30.

⁶ Güven Turan, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 43.

⁷ Hilmi Yavuz, " 'İkinci Üstü', Edip Cansever'e 'ait' değildir", Zaman, 05. 09. 2007.

tarihi bu özel seçimi hiç umursamaz, ayrıca bu seçimi saçma da bulabilir.”⁸ Yine Hürriyet’te Doğan Hızlan da Hilmi Yavuz’un alıntı yaptığımız yazısından yola çıkarak şunları söylemiştir: “Ben, okurun, edebiyat tarihçisinin, incelemecinin bu kitaptaki şiirleri okuması gereğini, okuma hakkını savunuyorum. Şairin bu kitabı reddi, onun şiir anlayışını, poetikasını değerlendirmede önemli bir ipucudur. Okuru, yayıncıyı, eleştirmeni, edebiyat tarihçisini bağlayıcı yanı yoktur.”⁹

Yine bu konuyla ilgili birkaç farklı görüşü buraya ardı ardına alıntılıyoruz:

Ülkü Tamer: “ ‘Sonrası Kalır’ iyi ki ‘İkinci Üstü’yü de içeriyor. Bir sanatçının başladığı yerde nasıl kalmadığını, nerelerden nerelere geldiğini somut bir biçimde gösteriyor. ‘Sonrası Kalır’ için yapılan değerlendirmelerin, edilen sözlerin ‘İkinci Üstü’ne getirilip kilitlenmesine akıl erdiremiyorum. Bin sayfayı aşkın bir yapıtın ilk 30 sayfasından başka bir şey konuşulmuyor neredeyse. Ben o ilk 30 sayfayı da keyifle okudum. Acemilik, özenti... Olumsuz ne isterseniz var. Edip orada kalsaydı elbette keyifle okuyamazdım. Ama o şiirler ‘Nerde Antigone’yi, ‘Çağrılmayan Yakup’u, ‘Kirlili Ağustos’u, ‘Şairin Seyir Defteri’ni, ‘Oteller Kenti’ni yazmış bir sanatçının çocukluk yaramazlıkları... Ciddi ciddi ‘reddetmiş miydi, reddetmemiş miydi’ tartışmalarına girilmesi, kimse kusuruma bakmasın, ‘komiğime’ gidiyor.”¹⁰

Fazıl Hüsnü Dağlarca: “Elbette bir şairin tüm şiirleri külliyatına konulabilir. Çünkü şair tüm yazdıklarıyla bir bütündür. Cansever’in o şiirleri reddetmesi o günün şartlarına göre verdiği fevri tepkiler. O şiiri madem o yazmıştır onundur. Her zaman da okunmalı ve kitaplarda yer almalıdır. Kendisinin reddetmiş olması bu anlamda pek önemli değil.”¹¹

Mehmet Kenan Kaya: “Sanırım ‘İkinci Üstü’nün yayımlanması da, deminden beri sözünü ettiğim o ticari kaygıdan kaynaklanıyor. ‘50 yıldır yayımlanmadığı için meraklısı çoktur, bu yüzden çok satar’ diye bir şairin ‘külliyatı’nı zedelemek, en hafif ifadesiyle; Cansever’in vasiyetini çiğnemek anlamına geliyor.”¹²

Şairi yayımladığı bir kitabı kabullenmiyorsa onu bu kitaba bağlamak çok da anlamlı gözüküyor. Sanırız bir şair ya da yazar da yayınladığı bir kitaptan, fikirlerinden, belki üslubundan hoşlanmama ve pişman olma hakkına sahip olabilmelidir. Ancak diğer bir taraftan reddettikleri de içinde olmak üzere hazırlanan

⁸ Özdemir İnce, "Şairin vasiyeti", Hürriyet, 08 Mayıs 2005.

⁹ Doğan Hızlan, "Kitabını arayan şiirler", Hürriyet, 11 Mayıs 2005.

¹⁰ Ülkü Tamer, "Geleceğe de kalacak", Milliyet, 8 Mayıs 2005.

¹¹ Efnan Atmaca, "şair istese de istemese de", Radikal, 29 Nisan 2005.

¹² Mehmet Kenan Kaya, "Edip Cansever'in çiğnenen vasiyeti", Akşam, 5 Mayıs 2005.

toplu basımlar, özellikle araştırmacıların, inceleme yapacak olanların tüm Őirleri bir arada görebilmesi açısından faydalı olmaktadır. Şöyle ki Cansever'in *İkinci Üstü* isimli eserinin Cansever Şiirini yansıtmakta, değerlendirmede hiçbir katkısı olamayacağını söyleyebiliriz. Ancak bunu söylemek için de incelememizi yaparken Sonrası Kalır I – II isimli bu toplu basımdan faydalandığımızı da belirtmeliyiz.

CANSEVER VE İKİNCİ YENİ ŞİİRİ

Asım Bezirci'nin "Her yeniliğe ilk katılan ve ilk ayrılan bir gezgin"¹³ olarak nitelediği Cansever, İkinci Yeni şairleri arasında önemli bir isim olarak yerini almıştır. Ancak Cansever – İkinci Yeni ilişkisine geçmeden önce bir akım mı, yoksa bir karşı çıkış, reddediş mi, gruplaşma mı hususunda tartışmaların bugün hâlâ neticelenmediği İkinci Yeni şiiri üzerinde durmak istedik.

İkinci Yeni döneminin değerlendirilmesinde önemli bulduğumuz birkaç hususu belirtmek isteriz. Birincisi belirgin özelliklere sahip bir şiir akımından kaçış ya da karşı çıkışın yeni ve başka bir akıma zemin hazırlamasında bir yanlışlık olmamasıdır. Oluşan yeni bir anlayışı salt Garip akımına tepki olarak geliştirdiği yaftasıyla anmak doğru olmayacaktır. Kaldı ki bu noktada tüm edebi – şiir akımlarının inkâr, yenilenme, karşı duruş temelleri hatırlanmalıdır.

İkincisi İkinci Yeni şairlerinin ortak bir bildiriye imza atmamış olmaları konusudur. Ortada yayınlanmış bir bildiri bulunmamasına karşın dönemin şairleri arasındaki ortak hareket gözden kaçırılmamalıdır. Gerek imgenin şiirimize girmesi gerekse bunun bir getirisi olarak sözdiziminin kırılması ve özellikle usun şiirde zorlanması belirgin çizgilerle şairleri eski şiirden ayırır. Hatta denilebilir ki dönemin şiirlerinin öz ve şekil olarak çekilecek genel bir resmi yazılmış bir bildiri görevini üstlenebilir.

Üçüncü ve en önemlisi ise İkinci Yeni döneminde bu anlayışla şiir yazan şairlerimize İkinci Yenici damgasının - ki suçlamalar anlamsız ve anlaşılamazlık üzerine kurulmuş bir şiir olduğu üzerinedir - bir daha hiç silinmeyecekmişcesine vurulmak istenmesidir. Yenilenme taraftarı bu şairler bir başlık altında toplanma ve hareket alanlarının kısıtlanması haline de elbette karşı çıkacaklardır. Öyle ki İlhan Berk'i, Cemal Süreya'yı bugün bile İkinci Yeni şairi olarak niteleyebilmemize

¹³ Hüseyin Cöntürk –Asım Bezirci, *Turgut Uyar – Edip Cansever*. De Yayınevi, 1961, s.84.

rağmen Edip Cansever şiirinde yenilenmeye devam etmiş ve bizce daha “Umutsuzlar Parkı” ile de ayrılığın sinyallerini vermiştir. Burada hemen belirtmekte yarar var: bizce İkinci Yeni, Türk Şiirinde yeni bir dönem, gizli bir bildiriye dahi sahip şiir akımıdır. Edip Cansever’in bu akım içindeki yerine gelince, evet, Cansever bir İkinci Yeni şairidir. Şiir hayatının kısa sayılamayacak bir zamanını bu akıma dahil olarak, bu anlayışla geçirmiş ve Cansever’i Cansever yapan şiirini de bu akımın içindeyken şekillendirmiştir. Ancak onun çağdaşlarından farkı yenilenmeye devam etmiş olması ve Türk Şiirine müstakil olarak “Edip Cansever” adını yazdırmasıyla ortaya çıkmıştır.

Mehmet H. Doğan bir bildiride şunları söyler:

“Elli yıla yakın bir süredir tartışıldığı halde ‘ne idüğü’ hâlâ kesinlikle saptanamayan – bir akım mı, rastlantısal bir şiir hareketi mi, bir karşı çıkma mı yoksa bir kaçış şiiri mi? – ama ‘ne ettiği’ iyice bilinen İkinci Yeni şiiri içindeki asal şairlerden biri, Edip Cansever.

Edip Cansever’in şiir serüvenini izlerken, bir bakıma, İkinci Yeni şiirinin çıkış nedenleriyle ilgili ipuçlarına da rastlıyoruz. İlk yıllarda, belki de şiirdeki değişimin ve yenileşmenin coşkusu içinde kimsenin karşı çıkmadığı ‘İkinci Yeni’ adı, daha sonra başlatılan ve kırk yıldır bir türlü bitmeyen saldırılar karşısında, Cansever, Süreya, Uyar gibi bu şiirin başlatıcıları tarafından bile reddedilen bir ‘aidiyet’, üzerinden atılması zorunlu bir melamet hırkası haline gelmiştir.”¹⁴ Doğan’ın belirttiği gibi gerçekten yeni bir şiirin, anlayışın, beğenin yaratımında yer alan şairler için aidiyet, bir fikre bağlanıp kalmak, onunla anılmak sıkıntılı ve kabullenilemez olmuştur.

Cansever ve İkinci Yeni şairi olarak anılan birçok çağdaşı, İkinci Yeni akımını, ona ait şairler olduklarını reddetmişlerdir. Türk Dili’nde 1977’de yapılan bir soruşturmadaki “İkinci Yeniden ne anlıyorsunuz?” sorusuna Cansever şöyle yanıt vermiştir:

“Nedir İkinci Yeni? 1977 yılında İkinci Yeni nedir? Üzerinde o kadar duruldu ki doğrusu yanıtlamakta güçlük çekiyorum. Kimine göre İkinci Yeni bir şiir akımıdır, yerilesi ya da övülesi bir şiir akımı. Kimine göre açık seçik ilkeleri, bildirisi olmayan soyut bir kurum niteliğindedir ki isteyen bir üye gibi girer, istemeyen istifayı basıp çıkar. Bana sorarsanız, İkinci Yeni diye bir akım yoktu, olmadı. Ama şu gerçeği de

¹⁴ Memet H. Doğan, “Şairin Seyir Defteri”, *O Ben ki: Edip Cansever*, Haz. Yalçın Armağan, Alkım Yayınevi, Alkım Yayınları Sempozyum Kitapları-4, İstanbul, 2005, s.48.

yadsınmamak gerekir: 1955'lerden sonra şiirimizde yaygın bir yenileşme ve gelişme dönemi başladı. İşte ben bu parlamayı, bu açılımı bir takım şairlerin bir araya gelerek; eğilim, yönelim ve amaçlarını saptayarak, belli temel ilkelerden ve belli bir dünya görüşünden hareket ederek, kısaca bir ön antlaşma düzeyinde başlatmadıklarını iyi biliyorum. Nedir ki yazın alanımızda görülen toptan yargılama alışkanlığı ya da bir bakıma kolaylığı, İkinci Yeni olayını yadsınamaz duruma getirip bıraktı.

Ancak kendi adıma konuşabileceğime göre; dıştan bakılan, yalınlaştırılmış, hatta basite indirgetilmiş “küçük insan”dan “insan”a, insanın karmaşık yapısına, onun aynı zamanda toplumun bir bireyi olmasına karşın bireyliğine de ağırlık verme girişimidir benim genel anlayışım. Arada kısa molaları da hesaba katmak gerek elbette. Bu düzeni, bu düzen içindeki çelişkileri, uyumsuzlukları bir motif olarak değil de, doku olarak sergilemek başlıca çabamdır benim. Gene de şiirin ipuçları sayısızdır. Kişinin ne kadarını derleyebildiği sonunda belli olur.

Önünde sonunda İkinci Yeni olayını varsaymak zorundayız, niye susmalı, yayıldı, genişledi, etkisi büyük oldu. Açın şiir kitaplarını, açın sanat dergilerini, bugün okuduğunuz şiirlerin büyük bir bölümü bu özden, bu biçimden, bu kıvamdan ve ayrı ayrı mizaçlardan kaynaklanmaktadır. 1955'lerde başlayıp zenginleşen bu yenileşmeye ayak uyduramayıp onu kıyasıya yerenler, yararlı bir ilacın ancak yan etkilerini duyabilen onmasız hastalardır, diyeceğim sonuç olarak.”¹⁵

Cansever, yoktu ve olmadı dediği bir akımın eleştirilmesinden de oldukça rahatsızdır. Aynı soruşturmada Özdemir İnce bu soruyu yanıtlamaya güzel bir betimleme ile başlamıştır: “İkinci Yeni, yakın akrabaları sahip çıkmadığı için, ölüsü belediye tarafından kaldırılan, ama mirası yenilen bir garip akrabadır.”¹⁶

Soruları Tomris Uyar'ın yönelttiği bir açığorturuma Cansever, Cemal Süreya ve Turgut Uyar katılmışlardır.¹⁷ Tomris Uyar'ın da bir yanılğı olarak belirtip İkinci Yeni konusunu açması üzerine Turgut Uyar bunu toplumun birşeyleri kurallara bağlayıp toptan çözme alışkanlığına yormuştur. Benzerlik varsa da bunun dil açısından olduğunu savunmuştur. Cansever ise dilin yanında çağdaş olmanın

¹⁵ “Soruşturma: İkinci Yeniden Ne Anlıyorsunuz? Neden Böyle Bir Şiire Yönelmek Gereksinmesi Duydunuz? (Sorusuna İlhan Berk, Edip Cansever, Özdemir İnce ve Turgut Uyar'ın Yanıtları)”, Türk Dili, 309, 06. 1977, s.527.

¹⁶ Age s.527.

¹⁷ “Yaş ve Şiir Üstüne Açığorturum”, Varlık, 1079, 08. 1997, s.19-24.

getirdiği benzerliklerden söz açmıştır. Süreya da genç olduklarını ve birbirlerini etkilediklerini belirtmiştir.

Cansever, Adnan Benk, Tahsin Yücel ve Nuran Kutlu ile birlikte katıldığı bir tartışmada İkinci Yeni akımı kavramını ve bu akıma aidiyetini kesinlikle reddetmiştir: “Şunu hemen açıklamak istiyorum. Ta başından beri o *Pazar Postası* yıllarından, 1957’lerden beri İkinci Yeni diye bir ad koydular üç beş şairin çıkışına ya da değişmesine. Gene başından beri kimse İkinci Yeninin bir akım olduğunu kabul etmedi. Bir İlhan Berk çıktı İkinci Yeninin akım olduğunu savunan. İlhan Berk çok ayrı bir şair, söylediği sözler de kendi şiiri üzerindedir kimseyi ilgilendirmez. Yani biz zaten birlikte çıkış yapmış değiliz. Onun için demin de söyledim, konuşacaksam ben diye konuşmak zorundayım, biz diye konuşmak hakkına sahip değilim, o zaman da ben diye konuştuğuma göre soru bana yöneltilmeli demek istiyorum. Çünkü ben İkinci Yeni diye bir akım kabul etmiyorum ki! Kuramsal bir şey değil çünkü ayrı ayrı yazılar yazıldı, herkes ayrı bir şey söyledi. Ben hiç birine uyduğumu sanmıyorum. Demek ki bir adı da yok yaptığının, konmamış, belki ileri de bir ad da konabilir buna. Ya da hiç konmayacaktır, şairler tek tek ele alınacaktır ileride.”¹⁸

Yapılan birçok değerlendirmede ise Cansever şiirinin bir İkinci Yeni döneminden bahsedilmiştir. Ramis Dara, 1957’de yayınlanan, 1958’de Yeditepe Şiir Ödülü’nü alan *Yerçekimli Karanfil* adlı kitabında Cansever’in İkinci Yeni akımı içerisinde devindiği dönemin şiirlerini topladığını söyler.¹⁹ Prof. Dr. Şerif Aktaş da bir yazısında şöyle der: “1955 sonrası şiirimizde görülen genel değişme içinde Edip Cansever’in yazış tarzı da değişmeye başladı. 1957 yılına kadar yazdıklarını *Yerçekimli Karanfil*’de bir araya getirdi. Bu şiirler, İlhan Berk, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Sezai Karakoç ve Ülkü Tamer’in aynı yıllar yayımlanan eserleriyle ve yazılarıyla birlikte şiirimizdeki değişmeyi açıkça gözler önüne sererler. Bu değişikliğe İkinci Yeni adı verildi. Ancak İkinci Yeni içinde düşünülen şairler arasında ortak bir şiir görüşünün olduğunu söylemek oldukça güç.”²⁰

Cansever’in *Yerçekimli Karanfil* adlı eseri birçokları tarafından İkinci Yeninin önemli eserleri arasında sayılır. Bir başka deyişle Cansever’in bu kitabında İkinci Yeni akımının tüm etkileri gözlenebilir. Özdemir İnce de şairin *Dirlik Düzenlik*

¹⁸ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne”, *Çağdaş Eleştiri*, 4, 06. 1982, s. 16.

¹⁹ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, *Yazko Edebiyat*, 15, 1982, s.104-110.

²⁰ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, *Türk Dili*, 462, 06. 1990, s.273.

kitabından birkaç şiirde İkinci Yenici Edip Cansever izlerini bulabileceğimizi söyler ve şiirde yaşanan değişimle Cansever'in de İkinci Yenici dönüşümünü belirtir.²¹ Dirlik Düzenlik'teki İkinci Yeni müjdesi konusunda İnce ile hemfikir olan Mustafa Öneş Yerçekimli Karanfil'i İkinci Yeni akımının ilk güçlü örnekleri arasında gösterir.²² Yine Yerçekimli Karanfil ile kendine özgü bir kişilik çizgisi çizdiğini söyleyen Asım Bezirci, Cansever'in bu çizgiyle İkinci Yeniye katıldığını bildirir.²³

Mustafa Şerif Onaran ise İkinci Yeniye farklı bir bakış sergiler: “Bir ozanın sesini araması zordur. Hele şiirini belli bir doğrultuda derinleştirmiyor da yeni yönelişler içinde dağıtıyorsa kendine özgü sesi bulması kolay olmaz. Ellili yıllarda “İkinci Yeni”nin çıkışı; ortak bir çalışmaya girişmeden, alışılmış duyarlıkları kullanmak istemeyen birkaç ozanın arayışı diye yorumlanmalıdır.”²⁴

Bizim bir akım olarak kabul ettiğimiz İkinci Yeni dönemi üzerine bugün de tartışmaların son bulmayacağı ve çeşitli fikirlerin var olacağını kabul ediyoruz. Ancak belli bir etkileşimi, ortak arayışı ve bir şiir dairesinin varlığını herkes kabul etmektedir. Cansever de bu dairenin içinde bir dönem devinen şairlerimizdendir. Dirlik Düzenlik kitabındaki birkaç şiiri ile başlayan Cansever'in yeni şiir çizgisinin etkilerini de neredeyse 1961'de yayınladığı Nerde Antigone'ye kadar görmek mümkündür.

²¹ Özdemir İnce, “Edip Cansever: Yani O Kendine Sürgün Olan”, Hürriyet Gösteri, 121, 12. 1990, s. 28-34

²² Mustafa Öneş, “Cansever'in İlk Şiirleri”, Yeni Dergi, 76, 01. 1971, s.31-39.

²³ Asım Bezirci, “Edip Cansever”, Dost, 27, 12. 1959, s. 23-30.

²⁴ Mustafa Şerif Onaran, “Ömer Edip'ten Edip Cansever'e Şiirli Yol”, Varlık, 1135, 4. 2002, s. 56.

CANSEVER'DE BİREYSELLİK – TOPLUMSALLIK SORUNU VE VAROLUŞÇU ŞİİR

Cansever'in şiir sürecinde, toplumsal yaklaşımlar, bireyden toplum geneline yönelme ve bireyin toplumdaki sıkıntılı, yalnız duruşu da tartışmalı konulardır. Cansever şiirinde toplumcu eğilimler yer aldı mı? Birey, kişisel bunalımların aktarımında mı kullanıldı yoksa toplumsal bir genellemeden söz edilebilir mi? Son olarak da Varoluşçu felsefenin Cansever şiirine etkisi nedir ve Cansever bir Varoluşçu mudur?

Öncelikle Edip Cansever toplumdaki sıkıntıya gözünü kulağını tıkamış bir şair değildir. Aslında bunun çok net görüldüğü bir durum, değişim de yaşamıştır Cansever şiiri. 1960'larda yakaladığı şiirdeki zirve noktasını 1970'lerin hemen başında 'Sonrası Kalır' ile terk etmiştir. Elbette 'Yerçekimli Karanfil' ile İkinci Yeninin en önemli eserlerinden birini veren Cansever şiirinde toplumcu öğeler, bir dönemin değerlendirilmesinde sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Mustafa Şerif Onaran da bu durumu İkinci Yeniye yapılan eleştirinin de vurgusunu yaparak şöyle değerlendirmiştir: "Ama onun toplumcu duyarlığa yakın bir ozan olduğunu düşünmek şaşkıncu bir çelişkidir. Çünkü önyargılı bir anlayışla 'İkinci Yeni', toplumcu duyarlıktan kaçış diye nitelendirildi."²⁵ Onaran da aslında burada Cansever'in toplumcu yönelimini kabul etmiş ancak İkinci Yeniye yapılan 'toplumcu duyarlıktan kaçış' eleştirisini önyargılı bulmuştur.

Mehmet Salihoğlu ise "Edip Cansever'i de 'Petrol'ü yayımladıktan sonra İkinci Yeninin en öncüsü, en gözü pek şairlerinden sayabiliriz artık. 'Petrol' baştan başa yeni, olgun şiirlerle dolu."²⁶ der ve şiirine yeni bir öz, yeni bir düzen, yeni bir disiplin verme yoluna girdiği için Cansever'i kutlar. Ancak Şerif Aktaş Cansever'in 'Umutsuzlar Parkı' ile İkinci Yeni şiirinden ayrılma gayreti içinde olduğunu

²⁵ Mustafa Şerif Onaran, "Ömer Edip'ten Edip Cansever'e Şiirli Yol", Varlık, 1135, 4. 2002, s. 56.-57.

²⁶ Mehmet Salihoğlu, "Cansever ve İkinci Yeni", Yeditepe, 17, 01. 1960, s. 7.

görüldüğünü söyler ve ‘Petrol’de ferdin yanında ‘çevre’nin de şiire girdiğini belirtir. Aktaş ‘Nerde Antigone’da Cansever’in İkinci Yeniden de tamamen ayrıldığını düşünmektedir.²⁷ Ramis Dara da ‘Petrol’de İkinci Yeninin izlerinin silinmediğini ancak çevre unsurunun şiire girdiğini ve ‘Nerde Antigone’da Cansever’in İkinci Yeniden iyice uzaklaştığını söyler.²⁸

Cansever’in İkinci Yeniden kopuşu, çevre unsurunun şiirine girmesi ve bunun bir ölçüt oluşturması da aslında Cansever’in bu yıllarda birey üzerinde yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. T. Asi Balkar bir derlemesinde Cansever şiiri için “Toplumsala ve doğa sorunsalına bakışında odak yine bireyin bireyle içten ve dıştan serüveni biçiminde yer alır.”²⁹ der.

Bireyi şiirine temel almış, bunu da yapabilmek için şiirle adeta yoğrulmuş Cansever’in zaman zaman şiirinde kendi sesini bile yabancılayabilecek, tanıyamayacak kadar şiirinden çekilip yerine bireyi koyduğunu hatırlarsak, toplumsal duruma bakışını da daha kolay çözümleyebiliriz. Cansever, toplumdaki rahatsızlığı şiirinde bireyin omuzlarından görüntülemiş ya da bireye bakarak resimlemiştir.

Bireyin girdiği – ki Cansever çoğu zaman bu bireyleri isimlendirmekten bile hiç kaçmamıştır – şiirde haliyle kişisel bakışlar (belirtmekte yarar var: Cansever’de bu durum özellikle toplum normları dışına taşarak ya da problemlerli yaşamların zihinlerinin açılması ile sağlanmıştır.), karakterler, ilişkiler, problemler boy göstermeye başlayacaktır. Bunlar da Cansever şiirine bir yalnızlık ve sıkıntı yanılgısını beraberinde getirecektir. Hâlbuki yalnızlık ve sıkıntının bu türlü yaratılmış bir şiirde, bireyin omuzları üzerinde yükseldiği sürece doğal bir netice olacağı unutulmamalıdır. Toplumla barışık, iç içe yaşamlar Cansever şiirinin hatta belki bir şiirin oluşumuna uygun ortamı hazırlamayacaktır. Şiirlerdeki hâkim sıkıntı, ölüm vurgusu, yalnızlık fikri Varoluşçu felsefenin bir getirisi olarak algılanmamalıdır. Bu yıllarda Sartre ve Camus’nün özellikle romanlarının etkisi mutlaka tartışılabilir bir konudur ve büyük ihtimalle de Cansever’i de etkilediği yönleri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak biz Cansever’deki bu toplumdan uzaklaşma ve bunalımın bir kuramın neticesi, bir uygulama olduğunu düşünmemekteyiz. Yani birey, şiirde bir felsefenin uygulaması olarak yer almamaktadır. Bireyin varlığı, devrin toplumu içindeki konumu sıkıntı ve yalnızlığı

²⁷ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s.272-275.

²⁸ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, Yazko Edebiyat, 15, 1982, s.104-110.

²⁹ Edip Cansever, “Bir Şiir Vurgunu Edip Cansever”, Derleyen: T. Asi Balkar, Yarın, 59, 07. 1986, s.39.

doğurmaktadır. Belki Cansever şiirinin toplumcu eğilimini de doğru tespit edebilmek için yola tam da bu noktadan çıkılmalıdır.

Cansever ve Varoluşçuluk üzerine Şerif Aktaş'ın fikirleri şöyledir: “Edip Cansever'in varoluşçuluğa bağlı bir sanatkâr olduğu söylenebilir. Bu akım, 1950 sonrası Türk edebiyatı ve sanat dünyasında moda haline gelmişti. 1960 sonrasında birçok sanatkâr varoluşçuluğu bir tarafa bıraktığı halde, Cansever bu akıma bağlanabilecek meseleleri eserlerinde işlemeye devam eder. Onun 1955'ten itibaren yazdığı şiirlerde, adı geçen düşünce tarzından hareketle, ferdin bunalımlarını konu aldığını söylemek yerinde olur. Ölüm, yalnızlık Cansever'de asıl temalar durumundadır, onda hayat-ölüm tezdı iç içe girerek endişe ve sıkıntının, hayatın her sahasına yayılmasına sebep olmuştur.”³⁰ Toplumcu yönelim konusunda ise Dara'nın görüşleri “Bireyi şiirine eksen olarak alırken de toplumsaldan uzak düşmemeye çalışan Edip Cansever *Sonrası Kalır*'la iyiden toplumsala yönelir. 12 Mart 1971 sonrasının acılarını şiire geçirir. Gerçeküstücü şiirler yazarken, başlayan II. Dünya Savaşı'yla direnme şiirleri yazmaya yönelen Eluard, René Char vb. Fransız ozanları gibi Cansever de yaşadığı toplumun acılarından, sorunlarından uzak duramaz: «Gülemiyorsun ya, gülmek / Bir halk gülüyorsa gülmektir / Ne kadar benziyoruz Türkiye'ye Ahmet abi» der. «Suçtur çocuğun olmak» derken çocuklarının üzüntüsü, acılarıyla inleyen anne babaların duygularını dile getirir”³¹ şeklindedir.

Ahmet Oktay da Cansever şiirinin düşünsel kaynakları içinde Varoluşçuluğu da sayar: “Edip Cansever de daha iyi bir dünya isteği özlemini Marksçılıktan, yalnızlık, umutsuzluk ve iletişimsizlik duygusunu ise Varoluşçuluktan esinlenmiştir. Gerçekten de bence Edip'teki asıl ana yön değiştirmeyi *Yerçekimli Karanfil*'den daha yetkin biçimde ortaya koyan *Umutsuzlar Parkı*, tümüyle *Varoluşçu Sözlüğü* kullanır ve şair, bu sözlüğü son kitabı *Oteller Kenti*'nde bile elden bırakmaz.”³² Oktay, Cansever şiirine toplumsal-siyasal kaynaklar da göstermiştir: “Türkiye'deki siyasal hareketlenme ve baskıcı/özgürlükçü girişimler, şair olarak yakından etkilemiştir Cansever'i de elbet. 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül kadar TİP'in kuruluşu da. Edip TİP'in sanat bürosunda görev almıştı. Gelgelelim Cansever, siyasetle şiir arasındaki dolayımı ve iki alanın ayrı söylemler geliştirmesi gereğini biliyordu. Bu yüzden onun şiirinde bazı çevrelerce istendiği biçimde açık bir siyasal yan bulunmaz. Dahası,

³⁰ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s. 273.

³¹ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, Yazko Edebiyat, 15, 1982, s. 105.

³² Ahmet Oktay, “Şairin Kanı”, Milliyet Sanat Dergisi, 146, 06. 1986, s.20.

yaşadığı olayların giderek siyasal mücadeleye umutsuzlukla bakmasına yol açtığı da söylenebilir. Yine de, 12 Mart darbesinin aydınlar çevresindeki ağır etkilerini ta yüreğinde duymuş, baskının karşısına özgürlüğün imgelerini çıkarmaktan geri kalmamıştır. Sonrası Kalır, bu tutumu yansıtan çok güzel şiirlerle doludur.”³³

Edip Cansever’in, bizim onunla Varoluşçuluk arasındaki bağı değerlendirmemize hak verir nitelikte ve daha aydınlatıcı olacak bir açıklaması vardır. ‘Şiirlerini Varoluşçu felsefeye bağlı bir şiir sayabilir miyiz?’ sorusuna şu yanıtı verir: “Öncelikle Varoluşçuluğa yatkın değilim. Felsefi bir akım olarak da benim dünya görüşüme ters düşer. Yalnız birey ve toplum karşısında aldığım tavır, bazı noktalarda Varoluşçulukla yan yana getirir gibi olmuştur beni. İnsan dramına fazlaca ağırlık vermemden ötürü, bazı yazarları benim Varoluşçuluktan yararlandığım kanısına götürmüştür. Bir de şu var: her zaman önemle belirttiğim gibi, ben toplumun ya da bireyin, yaşadığı koşullar içinde saptamasını ve sergilemesini yapmaya çalıştım. Elbette varoluşun bir sancısı var. Sözelimi umutsuz değilim ama bir umutsuzluk gerçeğini de görmezlikten gelemem. Kısacası hiçbir zaman bitmeyecek olan iç dünyamızdaki çelişkiler, kişiyi hareketle hareketsizlik arasında bırakmaktadır. Bu olgu nesnelere de şiirin dekoru sayılabilecek her şeye de yansımaktadır.”³⁴

Başka bir söyleşide Cansever, Erdoğan Albayrak’ın şiirindeki ‘yalnızlık’ üzerine yönelttiği soruyu da şu şekilde cevaplar: “İnsan yalnızdır, yalnızlığını başkalarıyla gideren tek yaratıktır. Kapanık bir yaşamım yok. Her zaman kalabalıkların içindeyim. Ne var ki, gene de çoğu kez yalnızım. Belki bireyliğimin (bireysellik değil) bilincine vardığım için. Belki de genel geçer duyarlıklardan sıkıldım. Kendimi açıklayarak yaşamaktan bıkmış da olabilirim. Ama sorun bu kadar özel değil. Kendimi toplumdan istesem de soyutlayamam. Toplumla, toplumsal olaylarla kopmaz bağlarım var. Ayrıca şiirlerimi yaşamımdan özümlediğime göre... Öyleyse insansal bir durum bu, daha çok zamanla ilgili. Kişi kendindeki karşıtlarla yaşıyor. Çoğu kez de birinden birini seçerek.”³⁵

Daha önce Cansever şiirindeki sıkıntının doğal bir oluşum olduğunu, zaten aksi yönde devirle barışık hayatların ve kişiliklerin şiirine uyum gösteremeyeceğini düşündüğümüzü söylemiştik. Bir söyleşide Edip Cansever’in sıkıntının yaşamındaki ve şiirindeki yerinin sorulması üzerine verdiği yanıtı buraya alıntılıyoruz: “İlkin şunu

³³ Ahmet Oktay, “Şairin Kanı”, Milliyet Sanat Dergisi, 146, 06. 1986, s. 21.

³⁴ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yeniden Üstüne Konuşma”, konuşan: Sennur Sezer, Yazko Edebiyat, 18, 04. 1982, s. 136.

³⁵ Edip Cansever, “Cansever’le Söyleşi”, konuşan: Erdoğan Albayrak, Varlık, 889, 10. 1981, s. 7.

sormak gerekir: sıkıntı nedir? Öyle sanıyorum ki buna verilebilecek en kestirme yanıt, sıkıntının kendisinin de bir soru olduğunu söylemektir. Ne günlük olaylara inmek ne de günlük olayların dar sınırından kurtulup ölümsüz bir öze yönelmek!.. İki de sıkıntıyı kaldıramıyor ortadan. Nedenlerine gelince ayrı bir yazı konusu bu; toplumsal çıkmazlardan tutun da en kişisel bunalımlara kadar bir yığın sorunu kurcalamak gerekiyor. Şimdilik şunu diyebilirim: şiirlerime yerleşen her sözcük, ancak bir sıkıntıya bulandıktan sonra eyleme geçebiliyor. Bir zamanlar Sait Faik’ler, Orhan Veli’lerle yüklü yazınımızda bir ‘yaşama sevinci’ türküsüdür gidiyordu. Türküsüdür, diyorum; çünkü bu, yaşamaya, düşünceye dayalı bir anlatım yolu olmaktan çok açıkça bir özentî, kişiliğe zıt bir davranıştı. Gerekli olmasına karşın kişisizdi. Bir yazarın yaşama sevinci, bir başka yazarın yaşama sevincine uygun düşüyordu çoğu zaman. Böylece onların yazınımıza bıraktıkları derinlik, kısa süreli değişimlerin, ufak çapta kişiliklerin bile kapatabileceği bir derinlik oldu. Ne var ki bu sözlerin kapsamı dışında kalan yazarlar da çıkmadı değil. Örneğin S. Faik de O. Veli de tedirgin ve sıkılan kişilerdi; yaşama sevincine tutundukları oranda sıkılan kişiler... Çünkü onların yaşamaktan duydukları sevinç, gerçek kişilikleriyle kaynaştığı zaman çaresiz bir bunaltıya dönüyordu. Ama diyebilirim ki o yazıların en belirli özelliği gene de bir yaşama sevincini yazınımıza sürmüş olmalarıydı. Bugünse daha bir kişilikten hareket ediliyor. Sonuç ne olursa olsun hareket noktası bu. Bense yaşamayla düşünceyi birbirinden ayıramıyorum. Böylece evrenden evrenle ilgisizliğe kadar kocaman bir sıkıntı oluyor şiirim.”³⁶

³⁶ Edip Cansever, “Edip Cansever Anlatıyor”, konuşan: Muazzez Menemencioglu, Varlık, 540, 12. 1960, s. 8.

UZUN ŞİİR – KISA ŞİİR, SOMUT ŞİİR – SOYUT ŞİİR, CANSEVER’DE ŞİİRİN MALZEMESİ

Şiirde hacim belki çok arka planda gözüken bir özelliktir. Uzunluk ya da kısalık kıstasları belirlenemeyeceği gibi terazisini oluşturmak da mümkün gözükmemektedir. Peki, yine de şiirde bir uzunluk-kısalık konusundan söz etmek imkânı var mıdır? Evet, Türk şiirinde örneğine çok az rastlansa da uzun şiir muhteva olarak, öz olarak ve anlatı özellikleri yönüyle tespit edilebilir ayrıcalıklara sahiptir. Cansever ile ne ortak bir şiir dünyasından ne de anlayıştan söz edemeyeceğimiz iki şair olan Nazım Hikmet ve bir miktar da Ahmed Arif’de uzun şiirin örneklerine rastlarız. Ancak Edip Cansever şiirini bunlardan ayırmak gerektiğini kesinlikle belirtmeliyiz.

Şiirin hacmi doğrudan şairin ele aldığı konuyu işlemek istediği üslup ve anlatı öğeleriyle alâkalıdır. Yani aslında yine burada uzun şiir diye isimlendirdiğimiz şiir özünde bir mısra sayımı değildir. Anlık duyguları veren ya da anlık durumu ortaya koyan şiirler yapıları gereği genellikle birkaç sayfa ile sınırlı kalmıştır. Tabi ki bunu bir kaide olarak vermiyoruz, hacim yine şairin tercihleriyle şekillenecektir. Bu şiirlerin kısa şiir olarak adlandırılması da işte bu ‘anlık’ vurgusunda yatmaktadır.

Cansever’in şiir yolculuğunda varmak istediği noktaya uzun şiirin imkânlarıyla ulaştığını biliyoruz. ‘Anlık’ vurgusu karşısına uzun şiir tematik, dramatik unsurlarla ve ayrıntı ile çıkar. İşte zaten bu unsurların getirisi olarak da şiirlerin hacmi geniş olmak durumundadırlar. Geleceğimiz nokta şudur: şiirleri şeklen değerlendirmeye ve isimlendirmeye kalkışmak yanıltıcı olacaktır. Yani bu şiirlerin birbirinden ön planda ayrıldıkları yönleri kesinlikle hacimleri değildir. Bu yönleri ile de isimlendirilerek bir ayrıma gidilmesi doğru olmayacaktır. Kaldı ki bu iki şiir birbirlerinden zaten içerik, üslup ve nitelik olarak ayrı yönde hareket etmektedirler. Ancak kesin çizgilerle ayrılan iki şiir dünyası bu yönleri üzerinde durularak bir isimlendirmeye

gidilmemiştir. Sanırız bunun için de aslında arka planda olan tarafıyla, kolayca ‘kısa şiir ve uzun şiir’ olarak ayrılma yolu seçilmiştir. Cansever de bu durumdan rahatsızlığını bir röportajda ‘neden uzun şiire gidiyorsunuz?’ sorusu karşısında dile getirmiştir: “Bizdeki şiir türleri bölüklendirilirken niteliğe verilmesi gereken önem kayboluyor da; uzun – kısa, biçimsel – özsel gibi yüzeyde kalan ayırmalara başvuruluyor nedense. Gerçekte şiir uzun da olsa kısa da olsa şair kişiliğinden gelen tek sözü söylemiş oluyor. Bu ‘tek söz’ de kimi zaman uzun şiiri kimi zaman da kısa şiiri yaratıyor.”³⁷ Ancak dediğimiz gibi henüz nitelikleri ile birbirinden ayrılığını belirtecek bir kategorilendirilmesi yapılmayan bu iki şiir hareketinin ifadesinde Cansever de zorlanmış: “Yörüngemde iki şiir devinimi oluyor. Bunlardan biri gene de bir bütünsellik içinde yazdığım (*Sevda ile Sevgi*’de olduğu gibi) kısa şiirler. Anlık duygulanımların şiirleri de denilebilir. Ötekisi ise düşünceye ağırlık veren, bir sorunsalı içeren şiirler.”³⁸

Cansever, uzun şiir – kısa şiir meselesine bakışını ve uzun şiirin asıl hedeflediği şiir olduğunu başka bir konuşmasında gösterir. “Öncelikle uzun dediğimiz şiirin sınırlarını belirlemek gerekir. Sözgelimi *Tragedyalar*, *Çağrılmayan Yakup*, *Ben Ruhi Bey Nasılım* özellikle uzundur... Ya da uzun şiirlerden oluşmuş kitaplardır. *Tragedyalar*’ın son şiiri altmış sayfa falan. Sonra... *Kirli Ağustos*’taki şiirler uzun mu değil mi örneğin? Bunun niceliksel bir sınırı yok bence. Kısa şiir deyince – sanıyorum geleneksel bir alışkanlık olacak – nicelik olarak bir sayfayı aşmayan, nitelik olarak da anlık bir duyguyu ya da düşünceyi ileten şiir anlaşılır. Bu nitelikte şiire Orhan Veli’nin ‘Ne var ki yolculukta / Her sefer ağlatır beni...’ diye başlayan şiirini örnek verebilirim. Anlık bir duygu işte. Uzun şiirlerimde ise bir sorunsallık söz konusudur. Bu bakımdan bir konusu olabileceği gibi bir temayı da işleyebilir. Bu yüzden öykü, tiyatro, düzyazısal şiir gibi öğelerden de yararlandığım olur. Her şairin bir formasyonu, belli bir şiir anlayışı vardır. Kısa olsun uzun olsun bir şiire şiir değerini gözeterek bakarım. Kaldı ki benim yazdığım kısa şiirlerin sayısı da az değildir. Ama niye saklamalı, insan kendine yakın olanı görmek ister bir yerde. Onu daha bir sever.”³⁹

Yenilenme, arayış ve gelişim çizgisi hiç durmayan Cansever şiiri, imgenin şiire iyice yerleşmesi döneminde verdiği, daha sonra ise birey temelli, dramatik unsurları

³⁷ Edip Cansever, “Edip Cansever Anlatıyor”, konuşan: Muazzez Menemencioğlu, Varlık, 540, 12. 1960, s. 8.

³⁸ Mustafa Öneş, “Şair Yaşadığı Zaman Diliminin Dışına Çıkabilir”, Gösteri, 2, 01. 1981, s. 7.

³⁹ Edip Cansever, “Edip Cansever’le”, konuşan: Füsun Altıok, Türk Dili, 319, 04. 1978, s. 326-327.

barındıran, zaman zaman toplumcu meyiller gösteren eserleriyle soyut – somut şiir konusunda da sık sık sorgulanmıştır. Ancak Edip Cansever’in bu konudaki anlayışı son derece net ve tutarlıdır. Hatta Edip Cansever’in bu konudaki görüşleri çoğu zaman bir karmaşaya dönüşmüş imge hususunda da aydınlatıcı olmuştur. Çünkü imgenin yarattığı sözdizimindeki kırılma ve mısradan kelimeye geçiş aşaması şiirin anlaşılmasında bazı sıkıntılar yaratmıştır. O dönemin içinde bu zorluklar anlaşılmaz, saçma şiir fikrini akıllara getirmiş ve *soyut şiir, imge* gibi kavramlar da bazen bu durumun müsebbibi gibi bazen neticesi gibi gösterilmiştir. Cansever ise şairin tüm duygu, düşünceleri sonuna kadar kafasında soyutlayıp daha sonra soyutu somutlamasının şiiri meydana getirdiğini savunmuştur. Böyle olunca soyut şiir diye bir kavramı da kabullenmesi bile mümkün olmamıştır. “Şiir bir somutlamadır ile sözünü ettiğiniz yeniden-üretim bir bakıma özdeşleşiyor. Şöyle ki bir önsoyutlama, yeniden-üretim başlangıcı sayılabilirse. Şiir her şeyden önce soyutlamayla başlar. Hatta soyutlamanın doruğuna ulaşmak gerekir. Ne var ki somutlanmamış hiçbir şiir tüketime hazır değildir.”⁴⁰

Cansever, Fethi Naci ile bir konuşmasında da “Sözcüklerin, deyimlerin en soyutuna kadar gitmek bence şairin evreninin zenginliğini gösterir. Gerçeğin anlatımı, gerçeğe çok yanlılık kazandırılması için en doğal yol soyutlamadır. Bu da bir uygarlık sonucudur. Varlıklar yeni özellikler kazandıkça soyut sözcükler de aynı oranda artacaktır. Ama şairin işi burada bitmiyor. Onun işi soyutu somutlamaktır. Olanaklar daha çok soyutlamakla geliyor. Somutlamaya gelince artık olanaklardan değil şiirin kendisinden konuşmak gerekir. Çünkü somutlamaktır şiir.”⁴¹ der. Mustafa Öneş’le konuşmasında⁴² da yaratının ilk koşulunu günceli (güncel bir olay, güncel bir durum vb.) soyutlayıp daha sonra somutlayarak (şiir bir somutlamadır çünkü) bir genelliğe varıp onu zamanlara yaymak, zamanın ötelere götürmek olarak belirtir. Yine Muazzez Menemencioğlu ile konuşmasında batının soyut şiiriyle kısa bir karşılaştırma yapar: “Soyutu somutlamak kısaca şiirsel sözün yaşamdaki yerini bulmasını sağlamaktır. Şiir salt bir bulgu (icat) işi değil ki.. Öyle olsaydı somutu soyutlamak da bir o kadar ilginçlik kazanırdı. Kanıma göre batı şiirini soyut şiirin uç noktasında görmek yanıltıyor bizi. Çünkü o şiirler, günlük olayların yanında; o toplumun tarihi, ekini, şiir geleneği ve en önemlisi zengin bir dile yaslanmalarıyla da

⁴⁰ Erdoğan Albayrak, “Cansever’le Söyleşi”, Varlık, 889, 10. 1981, s. 7.

⁴¹ Fethi Naci, “Edip Cansever’in Antikacı Dükkanında”, Dost, 31, 04. 1960, s. 21.

⁴² Mustafa Öneş, “Şair Yaşadığı Zaman Diliminin Dışına Çıkabilir”, Gösteri, 2, 01. 1981, s. 6-7.

somutlanıyorlar. Yani boşlukta kalmıyorlar hiçbir zaman. Bizdeki örneklerse yerini arıyor şimdilik.”⁴³

Cansever’in somutlaması ve imgeleri üzerine Vecihi Timuroğlu Şunları s3yler: “Hep bilinen imge 3rg3s3ne yaslanılarak kurulmuştur Şiirimiz. İmge, bir anlık s3rede, zihinsel ve duygusal Şeylerin karıŐımını g3sterir. Apayrı d3Ő3nlerin b3t3nleŐtirilmesidir. Edip Cansever, imgenin bu niteliklerini kavrayarak, d3Ő3nerek ve araŐtırarak Şiirini 3r3yor. Yaşamın ayrıntılarını yansıtmaya 3alıŐtıđından belirsiz genellemelere iltifat etmeden y3neliyor Şiire.”⁴⁴

Etrafında her kim varsa bir kişilikten t3m topluma kendisi de d3hil ve her ne varsa somut soyut her Şeyi zek3sıyla soyutlaŐtıran Cansever, bunları soyut haliyle anlaşılmaz olarak –ki bunu zaten Şiir saymaz- k3đıda d3kmez. Somutlar (Şiir haline getirir). İŞte bu da Edip Cansever ismine T3rk Şiiri i3inde 3zel bir yer a3ılmasını sağlamıştır. Cansever’in somut – soyut Şiir kavramlarına bakışını t3mden g3rebilmek i3in onun 1962’de *Değişim* dergisine yazdığı ve *G3l D3n3yor Avucumda* adlı derlemesine de aldığı “*Soyut Somut*” başlıklı yazısını aynen buraya almayı uygun g3rd3k.

⁴³ Edip Cansever, “Edip Cansever Anlatıyor”, konuşan: Muazzez Menemencioğlu, *Varlık*, 540, 12. 1960, s. 8.

⁴⁴ Vecihi Timuroğlu, “Şiiri Sevenler İ3in”, *Adam Sanat*, 6, 05. 1986, s. 49.

ESERLERİ

Edip Cansever, 1947 yılındaki İkinci Üstü adlı kitabından 1985 yılında yayınlanan Oteller Kenti'ne Yeniden'in(Toplu basım) sonuna alınan Eylülün Sesiyle'yi de sayarsak 17 eser kaleme almıştır. Bunlar sırasıyla: *İkinci Üstü, Dirlik Düzenlik, Yerçekimli Karanfil, Umutsuzlar Parkı, Petrol, Nerde Antigone, Tragedyalar, Çağrılmayan Yakup, Kirli Ağustos, Sonrası Kalır, Ben Ruhi Bey Nasılım, Sevda ile Sevgi, Şairin Seyir Defteri, Eylülün Sesiyle, Bezik Oynayan Kadınlar, İlk yaz Şikâyetçileri ve Oteller Kenti'*dir. 1987 yılında ise Cansever'in ölümünün ardından yayınlanmayan şiirleri, birkaç düzyazısı ve hakkında yazılanları toplayan *Gül Dönüyor Avucumda* yayınlanmıştır.

Cansever şiiri ve anlatı unsurları konusunun bahsinde birçok kez Cansever'in şiirlerinden alıntılar yapıyoruz. Eserleri bölümü altında ise bu örneklendirmelere girmeyen, kısa şiirlerini barındıran kitaplarından Cansever şiirinin o dönemini yansıtacak birkaç şiiri örnek olarak buraya alıntıladık.

İKİNDİ ÜSTÜ

İkindi Üstü, Cansever'in 1947'de henüz 19 yaşındayken yayınlanmış ilk kitabıdır. Bu kitaptaki şiirlerin daha sonraları kendi seçimlerinden oluşturulan toplu basımlarda yer almadığını ve Cansever'in de bunları kendi şiirini yansıtmaktan uzak bulduğunu söylemiştik.

Bu kitapta Cansever'in I. Yeni akımının dil ve içerik özelliklerinden etkilenmiş olduğunu söylemek mümkündür. İmge ve söz sanatları pek görülmemektedir. Düz bir söyleyiş hâkimdir şiirlerinde. “Mevsimlerden Sonbahardı, / İnce ince yağmurlar yağıyordu seyyar vitrinlere. / Tenha bir panayırda alışveriş ediyordu. / Sessizdi bütün şehir.”⁴⁵ Daha 19 yaşında olan bir gencin gözünden dış tasvirlerin ağırlık kazandığı, derin gözlemlere yer verilmeyen, çoğunluk renkli bir hayatın izleri görülür. “Akşamları loş bir barda / Şarkı söylerdi kumral bir Yahudi kızı. / Caddeler daha aydınlıktı o zaman, / Gözleri daha aydınlıktı...”⁴⁶

Cansever şiirini özel bir noktaya taşıyan üslup özelliklerine ve anlatıya bu şiirlerinde rastlanılamamaktadır. Sıkıntının yerine yaşama sevinci, yalnızlığın yerine kızlar, ışıklı caddeler ve vitrinler görülmektedir henüz. Bu kitabının genel özelliklerini yansıtacağını düşündüğümüz birkaç şiirini örnek olarak buraya alıyoruz. Bu beş şiirde de kalıplaşmış ifadeler, gündelik tasvirler, tekrarlar ve kelime haznesindeki darlık göze çarpmaktadır: rüzgâr, vitrinler, ışıklar, aydınlık, kızlar vb.

SICAK HAZİRAN GECELERİ

Saadetin içimde,
Yıldızlar gibi kaynaştığı geceler;
Ben de artık yalnız değilim,
Rüzgârın bütün serinliğini duyuyorum.

Geçen yıl da Haziranın sıcak günlerinde
Çocuktum, böyle âşıktım.

⁴⁵ Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, İstanbul, YKY, 2005, s. 19.

⁴⁶ Edip Cansever, *Sonrası Kalır I*, İstanbul, YKY, 2005, s. 19.

Rüzgârlar yakardı ayak bileklerimi,
İçimi en güzel sevdalar sarmıştı,
Caddelerde gider gelirdim.

Akşamları parklar tenhalaşır,
Gözleri gülerdi kızların.
Vitrinler aydınlanırdı birdenbire:
Gelip geçen otobüslerden.
Kızların yüzleri de aydınlanırdı.

Böyle ay ışığında geceleri
Bütün konuştuklarını duyardım kadınların;
Rüzgârlar getirip götürürdü.
Nehir gibi deniz geçerdi köprünün altından.

Böyle sıcacık şehirlerin
Parklarını ve rüzgârlarını severim.
Böyle ay ışığında geceleri,
Sebepsiz üzülürüm.

Sıcak Haziran geceleri,
Aydınlık bir limanın önünde,
Vinçlerin, mavnaların gürültüsü duyulurdu.
Hafif bir mehtap dolardı vitrinlere.
Her günkü saadetini düşünürdü insanlar.

Bir ara köprünün üstünde
Işıklara bakarken görürdüm.
Şüphesiz yalnızlığımı bilirdi.
Martılar uçardı, bir tuhaf olurdu.
Yosun kokuları yakardı içimi. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 27.)

ARTIK HAYATIM DEĞİŞTİ

İlk defa gelişim Ankara'ya;
Sıcak bir rüzgârla karşılaştım.
Vitrinlerin ışıkları gittikçe azalıyordu,
Henüz ısınmıyordu ağaçlar,
Yürüdükçe saadeti duyuyordum.

İnsan yeni bir şehre geldi mi başka oluyor.
Bundan böyle sade geçecek hayatım.
Eski bir aşkı hatırlayacağım zaman zaman,
Her yeni günle değişecek gökyüzü,
Bir sıcak rüzgârdır esecek.

Akşamları şöyle bir uzanacağım;
Kırlara, gençlik parkına.
Kayaş trenine bindin mi şehir dışı...
İçeceğim ayaküstü bir şeyler,
Madem ki karar verdim sade ve yalnız yaşamaya.

Alışacağım zamanla herşeye,
Bu şehrin yabancısıyım
İnsanları dost, sıcacık bir şehir.
Bak, adım atışım bile değişti,
Artık yeni bir hayat başlıyorum. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 41.)

İKİNDİ ÜSTÜ I

İnsan herşeye alışıyor.
Sıcak bahar ikindilerine
Harbe, sevda çekmeye.

Küçük gazetecim hergün böyle mağrur.
Benim vanilya kokulu dondurmacım
Gene kapı önlerinde.

İşte taze ikinci güneşim.
Pencerelerde küçük sarışınlar,
Herşey iyi, herşey sade
Anlıyamıyorum şu iç sıkıntımı.
Yaşamak dersen yaşamak,
Sarhoşluğum sarhoşluk.
Ah! Hatırlamak olmasa eski günleri. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 36.)

İKİNDİ ÜSTÜ II

Beni meşgul ediyor bugünlerde
Ufak şeyler, can sıkıntısı,
Sıcak ikinci şiirleri,
En tazesini aşklarımın,
Ağaçlar, vesaire
Bugün eski sevdalar tazeleniyor içimde. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 40.)

YAŞAMAK TELAŞI

Hiç böyle ısınmamıştım;
Daldaki vişneye,
Vitrindeki aynaya,
Salça kokusuna mutfağımın,
Akan dereye, uçan buluta,
Hiç böyle ısınmamıştım yaşamaya. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 39.)

DİRLİK DÜZENLİK

Dirlik Düzenlik, Edip Cansever'in 1954'te yayınladığı ikinci kitabıdır. Cansever şiiri için bir etkilenmenin geliştiği ve yeni bir arayışın başladığı kitap olarak görülebilir.

Öncelikle Garip akımının etkisi daha çok görülmektedir ancak bu kez Cansever de daha iyi örnekler ortaya koymaktadır. Şiir isimlerinin bir kısmından da anlaşılacağı gibi Cansever şiirine halktan insanları sokmaya başlamıştır: *Ali'nin Yüzü, Zurnacı Mehmet, Berbere Bak, İbrahim'in Evi*. Bu tutum tabii ki Cansever'deki birey konusu ile henüz ilgisizdir. Olsa olsa Garip akımıyla bağlantılı olarak bir topluma yaklaşma çabası olarak düşünülebilir. Ancak ilk kitabındaki etkilenmeler bu kitabında daha yerine oturmuş, daha olgun örnekler ortaya çıkmıştır. Garip akımı şairlerinden ise genel anlamda esprili ve şaşırtıcı ifadelerle yer vermeyerek ayrılmıştır. Toplumculuğu daha sert söylemlerle sokmuştur şiirine. Cansever'in şiir dilinde de bir yerleşme – ileriye etkisi olmayacak olsa da – görülmektedir. Dildeki sadelik, nesir havasındaki dizelerden kurtulup bir şiir düzeni oluşturma yoluna girmiştir. Göze çarpan bir başka özellik de Cansever'in ilk kitabında bir düzyazı şekillendirircesine kullandığı noktalama işaretlerinden bu kitapta tamamen vazgeçmesi gösterilebilir.

KARŞITLIK

Açık konuşalım ayıp değil
Donumuz dizimize düştü
Bu iş fizikle mantıkla kapanmaz
Elâlem yoksulluğumuzu gördü

Biri çıktı durumu açıkladı size
Siz de bir başkasına anlattınız
Şunları dediniz utanmak aklınızdan bile geçmedi
Herifler beyim düpedüz hürriyete aşeriyor
Ama bir düşünün hele bir iyice düşünün

Beni severseniz eve gidince de düşünün
Yoksulluk nerde dolsuzluk nerde
Hele yoksulluk dediğın şurda dursun
Önce bir alışınlar bakalım hürriyete
Hele bir kapasınlar açıklarını
Biraz olsun konuşmayı becersinler sonra

Bu laflar daha da uzayıp giderdi ya
Benim bir önsezim vardır
Şıp diye durduruverdim herifi
Be adam dedim senden hürriyeti soran kim
Donum yokluğuna yok ama
Ben de bal gibi hürriyeti severim
Sen de seversin öteki de sever
Yani ağaç sevmez mi fıstık çiçeği sevmez mi
Kumru sevmez mi hokkabaz kuşu sevmez mi hürriyeti
Bu tavuk yeşili ağaç
Bu cam göbeği nehir
Hürriyetle adama benzedi
Şu dağ çilekleri yaban elmaları
Basma çiçeğinden güzelse
Hürriyetle büyüdüğünden
Bana bak
Ben öyle kendine güveni olmıyanlardan değilim
Bıkmışım artık uzunlu kısalı lâflardan
Söz yok otur oturduğun yerde
Ben yoksulsam sen de yoksulsun
Ben insansam elbette beni seveceksin
Gücün savaşmak için yenilenmiyecek
Çekip gidecek o içimizdeki noksanlık

İşte beyler bu lâfların sonunda
Topluma bir insan daha kazandırdık (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 81.)

Cansever'in *Dirlik Düzenlik* isimli bu kitabında toplumcu yaklaşımların yanında farklı bir arayışla karşılaşırız. Bu arayışın ortaya çıkardığı dört şiiri Cansever de toplu basımlara almıştır: *Masa da Masaymış Ha...*, *Dipsiz Testi*, *Mesire Yerleri*, *Şekerli Gerçek*. Bu şiirler İkinci Yeninin tesiri altında yazılmış ve *Yerçekimli Karanfil* kitabının bir ön çalışması olmuştur. Şiire imge girmiş ve dize anlayışında bir değişim, bozulma yaşanmıştır. Garip akımından etkilenimlerini şiirine bir türlü oturtup yakıştıramayan Cansever, İkinci Yeni akımının ise en önemli, etkili örneklerini vermeyi başarmıştır. Bu kez bir etkilenmeden bahsetmek de çok doğru olmayacaktır aslında. Bir yenilenmenin baş aktörlerinden olmuş, yeni şiir anlayışının şekillenmesinde önemli roller üstlenmiştir.

DİPSİZ TESTİ

Beni dinlersen Üsküdar'a gitme
İbrahim'i görme şiir yazma
Şu herkesin bildiği düzlük
Bu deli alacası çayır
Ardıç kuşu türkülü sokak
Senin için değil

Sen yoksun

Çevrende kimseler yok
Zengin de olsan

Yoksulluğun gitmez (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 56.)

ŞEKERLİ GERÇEK

Ev karanlık kap kacak iğne üstünde
Karısı çocukları var mı yok mu belli değil
Masa iskemle ocak
Arama öyle şeyleri
Bir sofraya bir yaygı
Bir sedir olsun yok mu
Yok o da yok işte
İğreti bir yaşayış içinde adam

Duvarları yalnızlık yemiş bitirmiş
Gökyüzü üstünde yıldızlar daha üstünde
Kim örtsün damı duvarları kim koysun yerine

Adam bir hiçliğin üstüne uzanmış
Kimseler görmez
Kıl bir torba içinde sabunlar kımıldışır
Sabaha kadar
Adam bıktığını anlayınca hiçlikten
Gelsin pencere gelsin duvar
Gelsin karısı çocukları
Islak taşlar sabah işleri
Adam dükkâna döner gene
O gerçek dediğimiz şey ışıl ışıl

Yapışık sesler çıkarır şekerlerin üstünde. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 76.)

Özellikle şekerli Gerçek şiirine bakıldığında büyük değişim hemen fark edilebilmektedir. İlk dizesi ile bunu ispat eder hemen Cansever. Farklı bir bakış, söyleyiş vardır: Ev karanlık kap kacak iğne üstünde. İlk bakışta iğreti bir yaşayış içindeki adam söyleyişi ve yok olarak saydıkları yine bir toplumcu yaklaşımı akıllara getirebilir. Ancak *Adam bir hiçliğin üstüne uzanmış / Kimseler görmez* dizeleriyle farklı yaklaşım sergilendiğini görürüz. Bu şiirinde daha ziyade kişisel bir bıkkınlıktan, sıkıntıdan söz edilebilir. Bir şeylerin hatta karısının ve çocuklarının da var olup olmadıklarını bilemeyiz. Yalnızlığın duvarları yemesi de ‘onların yokluğunda mı yoksa onlar varken mi gerçekleşir?’ sorusunu akıllara getirir. Bu şiirinde Cansever iki kitabındaki şiirlerinden daha derinlikli bir anlatıma ve şiirsel bir söyleme ulaşmıştır. Bu kitabındaki ‘*Masa da Masaymış Ha...*’ belki bugün bile onun en çok bilinen şiiri durumundadır. Bu şiiriyle de yeni anlayışın bir örneğini verir. şiirin sonunda adamı çekip merkeze masayı koymasıyla yalnızca dilde, dize kurulumunda değil tekniğindeki değişimi de bulabiliriz.

MASA DA MASAYMIş HA...

Adam yaşama sevinci içinde
Masaya anahtarlarını koydu
Bakır kâseye çiçekleri koydu

Sütünü yumurtasını koydu
Pencereden gelen ışığı koydu
Bisiklet sesini çıkırık sesini
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu

Adam masaya
Aklında olup bitenleri koydu
Ne yapmak istiyordu hayatta
İşte onu koydu
Kimi seviyordu kimi sevmiyordu

Adam masaya onları da koydu
Üç kere üç dokuz ederdi
Adam koydu masaya dokuzu
Pencere yanındaydı gökyüzü yanında
Uzandı masaya sonsuzu koydu
Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
Masaya biranın dökülüşünü koydu
Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
Tokluğunu açlığını koydu

Masa da masaymış ha
Bana mısın demedi bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
Adam ha babam koyuyordu (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 52.)

YERÇEKİMLİ KARANFİL

Edip Cansever'in İkinci Yeni şiir dairesinde verdiği ilk kitabıdır, 1957'de yayınlanmıştır. İmgenin iyice yerleştiği bir şiir anlayışının ürünü olan şiirlerde geleneksel söz diziminin dışına taşıldığı yeni denemeler ve dizeden ziyade kelime üzerinde yoğunlaşmalar görülür. Cansever'in bu yapıtındaki şiirlerinde de henüz

anlatı unsurları yer bulmamıştır. İkinci Yeninin tüm özelliklerini bünyesinde barındıran eser neredeyse bu akımın var olmayan manifestosu niteliğindedir.

KESİN

Gözlerim bir balığın onu tutma denizlerinde
Gözlerim bir balığın.
Bir balık ellerimde,
Balıktan bir göz ellerimde;
Kirpiksiz, tuzlu, kesin
Bakışları günlerce. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 95.)

Mustafa Öneş bu kitabı için şunları söylemiştir: “Yerçekimli Karanfil Cansever’in ilk önemli yapıtıdır. İçinde, gözlemlerle elde ettiği izlenimleri, iç dış yaşantılarının verileriyle kendine özgü biçim ve oranlarda kaynaştırarak oluşturduğu şiirler yer almaktadır. Genellikle ya öznel simgelere yada yer, zaman ve kişi açısından belirsizliğe, boyutsuzluğa yaslanmış dizelerden oluşuyor bu şiirler. Sesi ve anlatımı güçlendirmeye yarayan uyarıcı ünlemlere, buyruklara, düşünsel boyutu artırmak ve belirsizlik sağlamakla görevli soru dizelerine de sık rastlanmakta”⁴⁷ Cansever daha canlı daha okurla temas halinde şiirler yazmaya başlamıştır. Aslında Garip akımı şairlerinde de görülen bu yönü Cansever bu kitabında ortaya koymuştur. Cansever *Dirlik Düzenlik*’ten sonra bu yapıtıyla tekrar noktalama işaretlerini kullanmaya başlamıştır. Ancak bu kez artık cümle oluşturma amacıyla, düzyazı formatında değil, anlama katkı sağlayacak şekilde noktalama yapmaktadır.

Aaaa

Bir süleyman gördüm hiçbir yanı kımıldamıyor
Oturmuş bir iskemleye
Pek de oturmuşluğu yok iskemle ayaksız
O nasıl şey, bu adam soyut mu ne?

⁴⁷ Mustafa Öneş, “Cansever’in İlk Şiirleri”, Yeni Dergi, 76, 01. 1971, s.35.

Baksan bir ilgisi var elleriyle
Uzamış, uzamış, uzamış doğrusu elleri
Sevmeye domuzlanıyor gittikçe
Konuştum konuşmuyor
Dürttüm dürtülmüyor
Kızdım, bir pıçak salladım karnına
Aaaa!
Yok yahu bana mısın demiyor.

Şaşırdım, yokladım kendimi iyice
Bir çağ mı değiştik sabah sabah ne?
Artık ölüm insanlardan olmuyor. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 96.)

YERÇEKİMLİ KARANFİL

Biliyor musun? Az az yaşıyorsun içimde
Oysa ki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıkr tıkr yanımızda
Midemdi, aklımdı şu kadarcık kalıyor.

Sen o karanfile eğimlisin, alıp sana veriyorum işte
Sen de bir başkasına veriyorsun daha güzel
O başkası yok mu? bir yanındakine veriyor
Derken karanfil elden ele.

Görüyorsun ya bir sevdayı büyütüyoruz seninle
Sana değiniyorum, sana ısınıyorum, bu o değil
Bak nasıl, beyaza keser gibisine yedi renk
Birleşiyoruz sessizce. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 103.)

UMUTSUZLAR PARKI

1958 yılında yayınlanan *Umutsuzlar Parkı* Cansever'in şiir kronolojisi içinde yine başlangıç kitaplarından biridir. *Yerçekimli Karanfil* ile biçim yönünden pek farklılık göstermeyen kitap Cansever şiirinde 'ben'in yerinin çoğalması ve söyleyiş farkıyla ayrılmıştır. Dört bölümden oluşan kitaptaki kitaba ismini veren üçüncü bölüm için yeni ve orijinal Cansever şiirinin müjdecisi diyebiliriz. "Umutsuzlar Parkı'nda o, kendi şiirinin konusunu işleyiş tarzını bulmuştur. Şiir artık bir problemle iç içedir. Ancak o, bu kitabın getirdiği söyleyiş tarzı ve anlayışından devamlı yararlanacaktır."⁴⁸ Yine toplu basımlara Cansever, bu kitabın ikinci bölümü olan Çember şiirlerinden bazılarını almamıştır. Bu şiirlerin ortak yönleri ise sözdizimindeki deformasyonlarıdır.

Kitaba adını veren üçüncü bölümde *Tragedyalar*'la başlayan anlatı şiirinin her ne kadar henüz netleşmemiş olsa da söyleyişini, tarzını buluruz. Hatta eğer Cansever şiirinin gelişimini, dönüşümünü baz alarak bir kronoloji düzenleseydik bu bölümü *Tragedyalar*'ın hemen öncesine yani kendinden sonraki *Petrol* ve *Nerde Antigone*'un sonuna koyabilirdik. "Bence üçüncü bölüm, kitabın en önemli bölümüdür. Yer yer tiyatrodan faydalandığımı söyleyebilirim; şiirden değer alan oyunları göz önünde tutarak. Buna bir iç savaşı da diyebiliriz. İnsanın kendisiyle konuşmaları, 'Ben'iyile tartışmaları, derken bir iç bağlam örgüsü. Öyküye gelince; şiirin olanaklarını genişlettikten sonra ondan kaçınmak gereksinmesini duymadım."⁴⁹

Güven Turan da *Umutsuzlar parkı*'nı değerlendirirken *Umutsuzlar Parkı*'nı tek bir şiir, bir uzun şiir gibi değerlendirdiğini söyler ve şöyle devam eder: "Ve o zaman Edip Cansever'in ilk özgün ve Türk şiiriyle hesaplaşmasında, onu seçkin bir yere oturtan özelliği belirginleşiyor. Gerek bizde gerekse genelde dünya şiirinde, uzun şiir, bir öykü, bir öyküleme üzerine kurulmuştur. Oysa Cansever bu şiiri bir öykü üzerine değil, bir insanlık durumu üzerine kurmakta. Türünün ilk örneklerinden olmasına karşın acemilikleri bir hayli az bir şiir ortaya çıkmaktadır. Öykünün uzun şiirdeki belirgin rolü, şiirin belkemiğini oluşturup dağılmasını önlemektir. Burada ise insanlık durumu dediğim tematik öge öykünün görevini üstleniyor. ... Şiir dili de dikkat çekicidir *Umutsuzlar Parkı*'nda. Edip Cansever bu şiirde daha sonraki şiirlerinde yerleşecek olan, dramatik şiirin bir gereği görebileceğimiz, konuşma

⁴⁸ Şerif Aktaş, "Edip Cansever", Türk Dili, 462, 06. 1990, s.274.

⁴⁹ Edip Cansever, "Umutsuzlar Parkında Bir Umutlu ile Konuşma", *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 76.

ritmini (o sözde günlük konuşma dili değil söz konusu ettiğim) şiire getirir. Bu dil, ilk şiirlerin gündelik klişe deyimlerinden arınmış olduğu kadar örneğin *Yerçekimli Karanfil*'in deforme edilmiş dili de değildir.”⁵⁰

Kitaptaki dördüncü ve son bölümde *Umutsuzlar Parkı*'nda yeniden umutlar yeşerir. Ve bu şiir biçim ve söyleyiş olarak kitaptaki ilk iki şiire daha yakındır. Cansever bir söyleşide son bölüm hakkında şöyle konuşur: “*Umutsuzlar Parkı*'nın ise garip bir yazgısı var. Son bölüm ilk üç bölümle çelişiyor. Buna kendi kendini yok ediyor da diyebilirim. Açıkça söyleyeyim o yıllarda umutsuzluğu büyük bir yanlış olarak görüyordum. Dıştan gelen etkiler de daha farklı değildi. Bu edilgenliği silerek yapay bir umutla bitirdim kitabımı. Sonuç, ikinci bir yanlış oldu elbette. Son bölümün üstünü çizerek düşünsel bütünlüğü koruduğumu sanıyorum.”⁵¹

Olanca kuvvetimle bakıyorum
Her yerde bir şeyler bulunuyor
Dokunma ve renk dağıtma şeyleri.

Bugün pazar kendimi selamlıyorum
Ve sanki kendimi tekrarlıyorum durmadan
İşte bir sarmaşığın son yaprağı gibi
Güneşe, öyle birden ki güneşe
Bir erkek, bir dişi olduğum zaman.

Demek ilk olarak kendimi tekrarlıyorum Nokta
Kim bilir, belki de ben
Bu türlü düşünmenin ilk karşılığı
Kendi yaşamamda

İNSAN

SANA GÜVENİYORUM

SAYGILARIMLA. (Sonrası Kalır I, YKY,

2005, s. 199.)

⁵⁰ Güven Turan, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 46.

⁵¹ Erdoğan Albayrak, “Cansever’le Söyleşi”, Varlık, 889, 10. 1981, s. 7.

PETROL

Cansever'in *Petrol*'den bir önceki kitabı *Umutsuzlar Parkı*'nın bir şiiri (Umutsuzlar Parkı) ile geçiş dönemi yaşadığını söylemiş, bu şiirin *Tragedyalar*'a daha yakın olduğunu belirtmiş. İşte 1959 yılında yayınladığı *Petrol* isimli kitabı da yine İkinci Yeni şiir anlayışına uygun olarak konumlandırılabilir. Biçim açısından Yerçekimli Karanfil ile daha çok benzerlikler göstermektedir. “*Umutsuzlar parkı*, ayrıca bir denemeydi. *Yerçekimli Karanfile Petrol* arasında biçim bakımından bir yakınlık var.”⁵² Yine de Cansever'in uzun dizeleri genel kabul gören şiirin dışına çıkmıştır. Ülkü Tamer Milliyet gazetesinde ilginç bir anısını anlatır Cansever ile aralarında geçen: “Bir gün genç bir adam Edip Cansever'in ‘Petrol’ünü aldı, kitabın parasını ödeyip gitti. Yarım saat geçmemişti ki, alı al moru mor koşarak döndü. Kitabı uzattı. ‘İade etmek istiyorum’ dedi. ‘Ben bunu petrol hakkında bir kitap sanmışım.’ Bir an durdu, sonra ekledi: ‘Meğer hikâyeymiş.’ Edip'e az takılmadık o hafta: ‘Öykü yazıp şiir diye yutturuyorsun.’”⁵³

Şerif Aktaş da bu kitabın henüz İkinci Yeni tesirinde olduğunu düşünür ve ferdin yanında şiirine çevrenin de girdiğini söyler.⁵⁴ Ramis Dara da İkinci Yeni özelliklerinin hâlâ sürdüğünü ve Aktaş gibi çevrenin şiire dâhil olduğunu vurgular.⁵⁵ Mustafa Öneş de bu kitabın tamamen İstanbul gözlemleri olduğunu düşünür: “1959'da yayınlanan *Petrol*, tümüyle şairin İstanbul kenti gözlemlerine dayanan şiirlerden oluşur. Bunlar, daha çok her sınıftan insanın kaynaştığı Kapalıçarşı, Tahtakale gibi kalabalık iş semtlerinin renkli kartpostalları görünümündedir. Cansever, objektifini yönelttiği turistleri, hamalları, işçileri oldukları gibi yansıtmayı üstlenmiştir.”⁵⁶

TAHTAKALE

Gövdesi ince uzun, eliyse peynir ekmekli

Beni mi süzüyor ne, çay mı içiyor ne, anlamadım

Bir asker, öyle bir asker ki, doğduğu günden beri izinli

Dünyaya izinli, kadına izinli, sevmeye izinli

⁵² Edip Cansever, “Edip Cansever Anlatıyor”, konuşan: Muazzez Menemencioğlu, Varlık, 540, 12. 1960, s. 8.

⁵³ Ülkü Tamer, “Geleceğe de kalacak”, Milliyet, 8 Mayıs 2005

⁵⁴ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s.272-275.

⁵⁵ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, Yazko Edebiyat, 15, 1982, s.104-110.

⁵⁶ Mustafa Öneş, “Edip Cansever’in Şiirleri Kendisini Konu Alan Bir Yaşam Tragedyasının Çeşitli Bölümleri Gibidir”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 197.

Bilmem ki nasıl olmuş her yerden çıkıvermişler
Ürkek ve devamlı insan yüzleri.

Güneşler gidiyor camlarda, Bayburt'ta akşam yemeği
Kolunu kaldırıyor biraz, yüzünü ekşitiyor biraz, biraz da Donkişotvari

Biriye elini atmış durmadan karıştırıyor
Cebini karıştırıyor, güldükçe gülüyor kadının biri
Güldükçe gülüyor ya da gülmüyor işte güldükçe
Adamla sıkıntı çatılmış silahlar gibi.

Çocuksun, anlamıyorsun, süslemişler her yeri
Dokunsan ağlayacak, konuşsan susmayacaklar bir daha
Elleri vardır bilerseniz, durmadan bizi gösterir elleri
Baksanız bakılırlar, sevseniz sevilirler kimseye benzemeden
Biri de bir kadındır alınmış efsanelerden
Bir kadındır güzelim unutmuş erkekleri.

Bu sandık, tahta sandık, üstünde gül resimleri
Yanında bir adamla sanırım doğu illerinden
Üç asker tıraş olmuş, beyaza kesmiş yüzleri
Şeker mi yiyorlar ne, düş mü kuruyorlar ne, anlamadım
Belki de bir Tanrısı var acının, hüznün, ayrılığın
Ki durup dururken öyle ansızın yürüdükleri... (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 214.)

NERDE ANTİGONE

Cansever'in 1961 yılında yayınladığı *Nerde Antigone* ile neredeyse İkinci Yeni ile bağları tamamen kopmuştur. Şair kendi şiir dilini iyice yerleştirmiş ve öz olarak da İkinci Yeni dairesinde verdiği şiirlerden ayrılmıştır. Kitabın son iki şiiri olan *Salıncak* ve *Ne Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka* ile anlatı unsurları bir monolog, mekân tasvirleri vb. şekillerde görülebilir. Şerif Aktaş bu yapıtını "İkinci

Yeni şiirinden uzaklaştığı, şuur altını dışa aksettirmeye gayret ettiği⁵⁷ şiirleri olarak yorumlar.

ÖLÜ ÖLDÜ

Dün bütün gün yağmurlardı, bugün yaprak
Ben yaprak diyorum ya
Bizim yıkık manastır yüreğimiz
Ağrısı tutmuş bir tayfa, yalınayak
Konuşmayı bitirmiş sessizliğe geçiyor
Sessizliği bitirmiş ölümü kullanarak
Bizim yıkık manastır yüreğimiz
Bir pencere, üç iskemle ve İshak.

“Ben, ben olanım” diyen tanrısı İshak’ın
Bizim yıkık manastır yüreğimiz
Sonu gelmiş bir dağ tolu gibi kendine katlanarak
Bir kaçış, bir bıçak altı, bir zehirli su
Ve bakışlarımız günün en büyük satranç oyuncusu
Elimizden bir şey gelmiyorsa
Bu zehirler bize sabahı bulduracak.

Ben İshak’a bakıyorum, İshak bana bakıyor, İshak
Yüzün ışıklarımı söndürdü, ölü öldü
Çekip gidecek bir gün buralardan koparak
Eski bir yazı makinesine benzeyen gözleriyle
Ne acı, ne hüzün, ne işkence
Sadece gözleriyle, o kadar

Saati kurmadık ya, hiçbiri aklımızda kalmıyacak. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 232.)

⁵⁷ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s.274.

Mustafa Öneş de Cansever'in bu eseri için "Nerde Antigone'de iyice kendine, aile ve arkadaş çevresine dönüktür şair. Bu üçgen içinde, tek düze, alışkanlıklarla sürdürülen yaşantının sıkıcı yanlarını sergiler. İkinci bölümü 'Ne Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka' ve uzun şiiri 'Salıncak'ta, Edip Cansever'in İkinci Yeni döneminin son bulduğu ileri sürülebilir."⁵⁸ der. Güven Turan da ilk şiirlerini dramatik monolog olarak değerlendirir ve diğer iki uzun şiir içinse şunları söyler: "Salıncak, diliyle, dilin dünyayı kurmasıyla, en önemlisi dramatik öğelerin kullanımıyla bence tam bir başyapıt. *Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka* ise Umutsuzlar Parkı ile Tragedyalar arasında kalmış bir şiir diyeceğim. Şiirin adı bile Umutsuzlar Parkı'ndaki birinci bölümde geçen bir nakarat dizinin yanıtı gibidir: 'Doğrusu elimizden ne gelir ki' dizesinin."⁵⁹

Cansever Nerde Antigone kitabındaki son şiiriyle artık anlatı şiirinin eşiğinden adımını atmıştır. Söyleyiş, üslup yerine oturmuştur.

NE GELİR ELİMİZDEN İNSAN OLMAKTAN BAŞKA I

Ne çıkar siz bizi anlamasanız da
Evet, siz bizi anlamasanız da ne çıkar
Eh, yani ne çıkar siz bizi anlamasanız da.

Hiçbir şey! Kadınlar geçtiği o kadın kokusu anlarında
Yıkanmış, mayhoş ve taranmış duygularıyla
Dönüşür içimizde az menekşe bir sarmaşık
Menekşe hadi neyse, mor deriz sarmaşıklara
Mor deriz, mor bilinir çünkü, bir yandan güneşler kurur
Her yandan güneşler kurur, sanki yaz günüyledir
Bir adam kayboluyordur bir taşra sıkıntısıyla
Deriz ki, "şuram ağrıyor" bir de, "başım dönüyor", "yanıyor avuçlarım"
Belki de bir çılgılık mı bu; bu seziş, bu yakınma
Bir çılgılık, hem de nasıl: katılmış, donmuş, yaşıyorcasına

⁵⁸ Mustafa Öneş, "Edip Cansever'in Şiirleri Kendisini Konu Alan Bir Yaşam Tragedyasının Çeşitli Bölümleri Gibidir", *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 197.

⁵⁹ Güven Turan, "Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever'in Şiirine Genel Bir Bakış", *Adam Sanat*, 13, 12. 1986. s. 48.

Uzansak ellerimizde, uzansak avuçlarımızda, bir çığlık
Nedir mi ellerimiz? – Korkunçtur bir elin bir köşesinde insan olmalarıyla

Korkunçtur insan olmalarıyla kıyısında bir yüreğin
Kıyısında gibi yangından, çok karanlıktan geçilmez caddelerin
Ve korkunç anlamsız gözlerinde ha dünya ha bir park bekçisinin
Korkunçtur insan olmaları; bir ceset, suda bir şapka gibi sallanarak
Bitmeyen bir selâm gibi: hastayken, inceyken, yalnızlıklarda aranan
Korkunçtur – bunu anlıyoruz – bir yüzün en çoğul beyazında
Korkunçtur insan olmaları göz ortalarında, eriyen türbe ışıklarında
Ve korkunç eriyip kaybolmaların bir köşesinde insan olmalarıyla
Korkunçtur korkunç!

Diyerek: ben kimim, kime anlatıyorum, neyi anlatıyorum ayrıca
Neyim ben, bu olanlar ne, ya kimdir tüketen isteklerimi
Tüketen kim? – Hani bir yarışın sonuna varmış gibi
Hani görmeden daha, sezmeden her şeyin bittiğini
Ama ne zaman saçları kurularken çok eski bir alışkanlıkla
Çökerken üstümüze bir sözün, bir gümüş kupanın o sebepsiz inceliği
Ansızın bir ürperişle: bitti mi, her şey bitti mi
Yoo, hayır! – Öyleyse kimdir tüketen isteklerimi
Bir rüzgâr, duyulup binlercesi birden bir rüzgar
Bırakıp beni bir kenara, bir uzağı, ya da bir boşluğu bırakır gibi
Ve ben ki hazırım bir süre unutulmaya
Ama hep sorulur gibidir benden: ben şimdi ne yapsam acaba
Ben şimdi ne yapsam, ben şimdi ne yapsam kaç kere yalnız
Hem bunu kaç kere söylemek, ne türlü söylemek adına
Eskimiş fırçalarda, kırılmış şişelerde, tozlanmış ilâç kutularında
Okunmaz kitaplarda, uzaksı giysilerde, çocuksuz avlularda
Anlamsız kahvelerde, bir yolun çok ucunda asılmış koyun butlarında
Ben şimdi ne yapsam, ben işte ne yapsam kaç kere yalnız
Kaç kere yalnız, ama kaç kere yalnız, gene kaç kere insan olmalarıyla
Kapansam, evlere kapansam, yıkanmış bir deniz bulacaksam orada
Anılar bulacaksam – Anılar mı dediniz? Ne sesli bir vuruşma
Odalarda bulacaksam, odalarda kadınlar, çiçekler, çok aynalar

Rakılar, gene rakılar, kırıklar, sonsuz yaralar
Bulacaksam orada, bir koltuğu bir koltuğa doğru
Bir yüzü bir yüze, bir eli bir ele doğru yaklaştıran çocuklar
Sinekler bulacaksam, kaskatı yapan boşluğu sinekler
Zorlanmış bir gülüşten – öğrenip birden – kusmalar, bulantılar
Bulacaksam belki de: susanlar, bilmem ki niye susanlar
Ölümler bulacaksam – ölü gözleri onlar, cesetler, giderek dışa vurmalar
Ne dedik, dışa vurmalar mı, yani ilk aydınlığı mı ölümün
Ölümün ilk aydınlığı mı, ne dedik, sahi biz ne deseydik bu konuda
Ne deseydik bilmiyorum, ama var bu kadarcık bir şey insanın sonsuzunda
Bu kadarcık bir şey – İyi ya, peki, şimdi kim var sırada
Sakın haaa!.. Biz yoğuz, bizi unutun, yok deyin adımıza
Yok deyin, çünkü biz... biz işte korkuyoruz ne güzel korkumuzla
Ne güzel ellerimizle... Başlayın, hadi başlasanıza
Örneğin bir kahve falı? Az müzik? Diyorum biraz iskambil
Ama hiç seslenmiyelim – seslenmiyelim – içimizden oynyalım ayrıca
Dört kişiyiz!
– Hayır on!..
– Bin kişiyiz!
– Bana kalırsa...
Ne kadarcık bir fark var bizimle bütün insanlar arasında
Öyleyse başlayalım: Koz kupa! Ah şu sinek onlusu, bire bir unutulmaya
Çayınız soğuyacak! Çayınız mı dediniz? Ne tuhaf biraz anlıyorum
– Üç karo!
– Pas diyorum!
– Susalım baylar, dört kupa!
Ah şu sinek onlusu! Koz kupa! Çayınız mı dediniz? Susalım!
Susalım – Niye susalım – Anılar mı dediniz? Ne sesli bir vuruşma!
Ya sonra? – Bırakın şu sonrayı, bilmem ki nedir o sonra
Gene mi, başladınız mı? peki şimdi kim var sırada
Sakın haaa!.. biz yoğuz, bizi unutun, yok deyin adımıza
Yok deyin, çünkü biz... biz işte korkuyoruz ne güzel korkumuzla
Ne güzel ağzımızla... Yok canım, ben var ya, istiyorum sırada
Olmayı istiyorum – Sahi mi – ama isterseniz siz olun

Siz olun, biz olalım kim olacak? – Hep böyle oyalansanıza
Yani "Şu sinek onlusu, susalım baylar, koz kupa."
Gibi oyalansanıza
Biraz oyalansanıza.

Bir oyun başka olamaz oyundan gibi
Bir söz başka olamaz sözden gibi
Bir şey başka olamaz bir şeyden gibi
Tam öyle gibi, varıyor gibi bir mutluluğa
Ne gelir elimizden insan olmaktan başka
Ne gelir elimizden insan olmaktan başka
Ne çıkar siz bizi anlamasanız da
Evet, siz bizi anlamasanız da ne çıkar
Eh, yani ne çıkar siz bizi anlamasanız da.
Hiçbir şey! Kimse bir gün gözlerimi sevmiyecek, biliyorum
Kimse bir gün kimseyi sevmiyecek, korkuyorum
Bir yaşlı kadın en erkek boyutunda
Kendisiyle çiftleşecek kaç kere yalnız
Kaç kere yalnız, kaç kere şaşırılmış, bitkin kaç kere
Bir ölgün ses bulacak sesinden çok uzaklara
Vardır ya, hani bir yer, uzakta pek uzakta
Ölüm mü? – yok canım, çok sesli bir evrende çok erken daha
Üstelik bilmiyoruz da, doğrusu bilmiyoruz, ölüm mü, bunu hiç bilmiyoruz
Diyoruz: yaşasak çıkmazları, sevişsek olmıyanlarla
Tavşansı sıçramalarla bitirsek şu ormanı
Böylece, niye olmasın, işte bir orman daha
Sanki bir gölgeye geldik; yorulduk, acıktık, susadık biraz
Ve doyduk, ve içtik, ayıldık bir anlamda
Ayıldık ve sorduk, baktık ki hep ormandayız
Kaç kere ölmemişiz, kaç kere sormamışız, bu kaçınıcı dalgınlığımız
Yani kaç sesli bir evrende kaç kere yalnız
Ne ölmek, ne ansımak! sadece yaşamakla
Tam öyle gibi... Demeyin: eh, biraz yorulsak da

Demeyin, sakın haa, yok Şu kadcrcık bir Şey insanın sonsuzunda
Şu kadcrcık bir Şey – oyleyse... yani biz Şimdi ne yapsak acaba
Biz Şimdi ne yapsak, biz Şimdi ne yapsak, biz işte biraz bilmiyoruz ya
Diyoruz: yaşasak ıkmaŐları, sevişsek olmıyanlarla. (Sonrası Kalır I, YKY,
2005, s. 247-252.)

TRAGEDYALAR

*“ünkü bir bir yıkılmakta asanız radyoları
Sokaklar, köpekler, tanrının bütün eşyaları.”*

Cansever, 1964 yılında yayınlanan *Tragedyalar* ile aradığı, hedeflediği Şiirini bulmuştur. Bu kitap, onu Türk Şiir tarihi içinde farklı ve oŐgn kılan ilk eseridir. Sorunlarla, yalnızlıkla, çelişkiler, saplantılar ve sıkıntı ile yoğurduğu kitabı hikyesiyle adeta bir romanı aĐıŐtırmaktadır. Biçimde klasik tragedya unsurlarından, karakterleri ve sorunların kurgulanmasında roman unsurlarından faydalanmıştır Şiirlerini oererken Cansever.

Tragedyalar’ı yalnızca Cansever’in değil Türk Şiirinin doruk noktalarından biri sayan Güven Turan nce “*Tragedyalar*” ismi ve Şiiri Őekillendirmesi üzerinde durduğu yazısında Şunları söyler: “Kitabın adındaki ‘tragedya’ bu terimin mecazi anlamında kullanılmış. Dramatik bir yapı olarak Attika Tragedyası denilen tür ‘Keçi Őarkılarından’ Tespis’in oyunun içine bir ana kişi katmasıyla geliŐmeye baŐlamıŐtı. Sofokles, oyuncu sayısını e çıkartarak ‘klasik tragedya’yı kesin biçiminde düzenlemiŐti. Koro da satirosların Őarkılarından çıkıp dramda yer alan kişilerin ortak sözü olmuştu. Oyunun genel yapısı ise Şöyle geliŐmektedir: koro önce Prologos’u okur. Sonra da kendi ana parçasını. Oyun episodla devam eder. Dram kişilerin diyaloguyla geliŐir. Eksodos adı verilen son episodla da bağlanır. GeliŐmiŐ haliyle tragedyanın bazı kuralları da vardır. Örneğin bir oyunun tragedya olması için oyununda deĐiŐtirilmez ve tanrısal bir kaderin yer alması gerekir. Oyun sonunda izleyicide korku değil, arınma duygusu uyandırmalıdır, vb. bir tragedyada en azından oyunun sonuna kadar asla umuda yer yoktur... Bütün bu zellikleri Cansever’in tragedyasına tamı tamına yerleŐtiremeyiz. Kaldı ki Cansever de bir gerçek oyun

yazmamıştır. Dramatik bir şiirdir, elimizdeki yapıt. Klasik tragedya ile Cansever'in *Tragedyalar*'ı arasında belki de en önemli ilişki, yazımızın başından beri üzerinde durduğumuz 'persona' kavramı çevresinde oluşmaktadır. Başta da sözünü ettiğim gibi sözcüğün aslı tragedyalarda kullanılan maskelerin adıdır, bu da gelişerek 'kişi' kavramına dönüşmüştür oyunlarda. Burada, bu 'ilahi' değil, 'insani' tragedyada biz yalnız Lusin'in, Stepan'ın, Vartuhi'nin, Armenak'ın ve Diran'ın yaşamlarını, koro ve episodlarda onların ortak 'trajedi'lerini değil tüm dünyanın trajedisini izleriz: ve hiçbir klasik tragedya ustasının ya cesaret edemediği ya da hayal bile edemediği büyük insanlık cezasının yok ediciliğini: yalnızlığı, yalnızlığın çeşitli türlerini. Öyle ki *Tragedyalar*'ın sonunda ilahi ceza olmadığı için ilahi arınma da gelmez ve umutsuzluk yalnız yapıt sürecinde değil sonra da sürer."⁶⁰

Cansever'in şiirinde kullandığı en önemli unsurlar olan kişiler: baba Armenak, anne Vartuhi, diğer oğul Diran ve onun karısı Lusin'dir. Temelde hepsinin ortak noktası sıkıntı ve sorunlu kişilikleri gösterilebilir. "Ve alkol tanrının dengesini yitirdiği / Gibi bir gürültüyle çığırıyor / Ve tanrının uçsuz bucaksız denizlerde güneşlendiği / Bir günde alkol / Dünya bir sıkıntının yönetiminde ve uzun / Herkes biraz içiyor." Tabi bir de alkolün bütün hayatlarını sarmışlığı vardır.

Cansever, bu yapıtında toplumdaki değişimi, sıkıntıyı, yalnızlığı, bunalımları ve kötüye gidişi hiç vazgeçmemecesine, başından sonuna dek işlemiştir. Şiir dili en üst seviyeye ulaşırken düzyazı unsurlarından da tüm kitap boyunca faydalanmıştır. Cansever bu kitapla tekrar tekrar okunası, dimağlarda bir roman tadı bırakan, kendi şiir dünyası içindeki başyapıtlarından birini yaratmıştır.

ÇAĞRILMAYAN YAKUP

Cansever'in 1966 yılında yayınladığı kitabıdır *Çağrılmayan Yakup*. Cansever'in Umutsuzlar Parkı'ndan sonra bütün şiirlerine nüfuz eden sorunsalı, yalnızlık, kimlik problemleri, sıkıntı ve yeni olarak da topluma, insana yabancılaşma bu kitabına hâkimdir.

Çağrılmayan Yakup şiirine yabancılaşma sorununu yayan Cansever, bu kitaptaki diğer uzun şiiri olan Cadı Ağacı'nda da otobüs şoförün de topluma yabancılaşmayı

⁶⁰ Güven Turan, "Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever'in Şiirine Genel Bir Bakış", Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 48.

ve insanın çıkmazlarını bir monologla vermiştir. Cadı Ağacı şiirini şu dizelerle bitirir Cansever:

Üç kişi iniyor, üç kişi biniyor, biz kendi yarattığımız bir yola sapıyoruz
Dağlarda dağ çiçekleri
Öylece kalıyor
Ve tuhaf bir şekilde bir uçuruma akıyoruz
Ne düşmek, ne sarkmak, ne gitmek bir parça ileriye
Öylece kalıyoruz
Öylece kalıyoruz
Öylece kalıyoruz. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 401.)

Kitapta bir de “Pesüs” ve “Dökümcü Niko ve Arkadaşları” isimli şiirler yer alır. Cansever *Çağrılmayan Yakup* kitabı için Sennur Sezer ile “Yeniden” üzerine yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir: “‘Çağrılmayan Yakup’ baştan sona yabancılaşma olgusunun öne çıktığı bir kitap oldu. ‘Kendiliğindenlik’in sınırlarını aşmadan, doğal, saf bir biçimde. Yakup, toplum tarafından itilmiş, hor görülmüş, uzaklaştırılmış bir insanı simgeliyor sanırım. Böylece topluma, insana, kendine yabancılaşmış bir tip olarak çıkıyor karşımıza. ‘Cadı Ağacı’ndaki otobüs sürücüsü de Yakup’tur, Yakup gibidir. ‘Dökümcü Niko ve Arkadaşları’ şiirindeki tipleri de az çok Yakup’la çakıştırabiliriz. ‘Pesüs’ şiiri ise doğaya yabancılaşmanın öyküsüdür, diyebilirim. Bu şiirin ilk bölümüne dikkat edilirse, düzlük’le savaşıyor ve yenilen ama son dizelerde gene de yenilmeyen, savaşıma hazır bir insan buluruz.”⁶¹ Dara⁶² ve Öneş⁶³, Cansever’in şiirsel düzlemde gerilediği kitap olarak göstermişlerdir *Çağrılmayan Yakup*’u. Vedat Günyol da Yakup’un Türkiye İşçi Partisi tarafından uzaklaştırılan Cansever’in kendisi olduğu iddiasında bulunmuştur, bu bilgidenden de mahrum olsa şiiri anlamayacağını belirtmiştir.⁶⁴ Ancak buna katılmamız mümkün değildir. Çünkü *Çağrılmayan Yakup* bir kişinin dramını ya da sıkıntısını anlatmayacak kadar insanın varoluşu ve varoluşun problemleriyle ilgili evrensel bir hikâyeye sahiptir.

Anlatı unsurlarından üst seviyede faydalandığı, dekorunu tek tek kurduğu şiirinde Cansever, kendine has oluşturduğu dizeleri de adeta şiire sabitlemiştir, yerinden

⁶¹ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yeniden Üstüne Konuşma”, konuşan: Sennur Sezer, Yazko Edebiyat, 18, 04. 1982, s. 137.

⁶² Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, Yazko Edebiyat, 15, 1982, s.104-110.

⁶³ Mustafa Öneş, “Edip Cansever’in Şiirleri Kendisini Konu Alan Bir Yaşam Tragedyasının Çeşitli Bölümleri Gibidir”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 195-199.

⁶⁴ Vedat Günyol, *Çalاکalem*. İstanbul, Çan Yayınları, 1977. s. 280-285.

oylatmak mümkün değildir. *ağrılmayan Yakup*, gerek öz gerekse biçim olarak üst perdeden söylenmiş aynı zamanda Cansever'in dili kullanmadaki başarısını arttırdığı önemli bir yapıttır.

KIRLI AğUSTOS

Cansever, 1970 yılında yayınladığı şerif Aktaş'ın "tekrar şiire döner dense yeridir"⁶⁵ diye nitelediği *Kirli Ağustos* kitabında biçim ve teknik açısından anlatı unsurları geri planda kalmıştır. İstanbul'daki boğucu, sıkıntılı hayatlardan, evlerin salonlarından, meyhanelerden doğaya doğru bir yürüyüşe geçmiştir. Tomris Uyar da 1970 yılında basılan *Kirli Ağustos*'u Cansever'in 1966 yılında Yeni Dergide yayınlanan bir şiiri vasıtası ile 4 yıllık bir öngörüyle haber vermiştir: "Edip Cansever şiirlerinde sık sık manastır, gemici, kavas, Tevrat, zango, Vartuhi gibi 'bize yakın gelen yabancılaşmalardan' söz ediyor. Güneş gozlkleri, oteller, duvar kâğıtları, daktilo makineleri, prospektüsler, biyoloji uzmanları gibi ağdaş iğretiliklere yer veriyor. 'Yeni Dergi'deki son şiirleri 'Cin ve Oda', onun iinin evini gezmekten usandığını, yine yazlık bir Doğa'ya yerleşeceğini gösteriyor galiba. (Papirüs, Temmuz 1966.)"⁶⁶

"İlk Bodrum'a gidişim de beni çok etkilemişti. Kirli Ağustos'un büyükçe bir bölümünü o etkiyle yazdım."⁶⁷ diyen Cansever'in kitabını Güven Turan da şairin en yetkin yapıtı sayar ve diğer önemli özelliğini doğayı keşe başlaması olarak gsterir⁶⁸. Gülten Akın da kitabı "bitmez bir düzlüğün bir sıkıntı gövdesinin bitip, yaşamın küçük soluklar verdiği kirli de olsa renkli yaşanmış bir yazın şiirleri"⁶⁹ olarak değerlendirir.

CİN

Tapınırken bulduk kendimizi

O sonsuz geceye

Gece mi, değil mi, bir gece hayaleti mi belki

⁶⁵ şerif Aktaş, "Edip Cansever", *Türk Dili*, 462, 06. 1990, s.272-275.

⁶⁶ Tomris Uyar, "Bir Doğa Vatandaşı Edip Cansever", *Gl Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 166.

⁶⁷ Fsun Altıok, "Edip Cansever'le", *Türk Dili*, 319, 04.1978, s. 328.

⁶⁸ Güven Turan, "Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever'in şiirine Genel Bir Bakış", *Adam Sanat*, 13, 12. 1986. s. 50.

⁶⁹ Gülten Akın, *Türk şiirinde İşlem Gelişimi stne Notlar, II*. Sinan Yıllığı, 1973, s. 125.

Dolaştı durdu bizimle
Bütün gün dolaştı durdu ve
Sindi
Büyülenmekten arta kalan bir bitkinliğe.

Sahi, o ölen kimdi.

İlkel bir acı gibi
Düşüverdi ilk bakış gözlerinden
Kaskatı. Ve belirdi sanki yüzünde
Görünürdeki tek şey: daha sonra da olmak
Çıkardı birden şapkasını ve çıkardı şapkasını, şapkasını
Şapka mı, değil mi, bir şapka hayaleti mi belki
Bir bira içti ve vurup gitti kapıyı ardından
Yürüdü, geçti, kuru otlar
Yapraklar yakılan bir caddeyi.

Peki, o ölen kimdi.

Tam o sırada bir dolu bardak cin istemiştin sen
Bir dolu bardak cin, öğle üzeri
Damıtılmış gündüzden
Cin, cin!
Seni bir daha kendine gömen, bir daha
Kendine gömdükçe de bir önceki acı yenisinden
Elbette ki güzeldir
İnsanın insana verebileceği en değerli şey
Yalnızlıktır.

Cin bitti.

Cin bitti. Peki, o ölen kimdi
İğreniyoruz ölümden
Uçsuz bucaksız bir deniz profili gibi

İpince
Dalgasız, kıyısız, rüzgârsız
İki tek parantez içinde
Duruyoruz öylece. Ve durdukça da
Bir evet gibi çok
Bir hayır gibi تنها
İğreniyoruz ölümden
Ölüm mü, değil mi, bir ölüm hayaleti mi belki
Hangisi
Bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey var
Bir dolu bardak cin, öğle üzeri
Damıtılmış insandan
Ve yalnız orda işte
O derin imgesinde ölümsüzlüğün
“Hitler bir yahudiyle yatar.” (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 454.)

UÇURUM

Bir ağaç sürüsünün üstünden
Çok ağaçlı bir ağaç sürüsünün üstünden
Kesilmiş limon dilimleri gibi düşüyor güneş
Votka bardağımın içine
Benim olmayan bir sevinç duyuyorum.

Kesiyorum durduğumuz yeri ortasından
Ey görünüş! seni bir yerinden hiç anlamıyorum
Dibinde değil ayaklarımın, damarlarında
Derinliğini orda tutan, orda harcayan
Uçsuz bucaksız bir uçurum.

Zamanla değil, bir yerde
Benim olmayan bir şeyle yaşıyorum
Geçiyorum ilk şeklimi tüketerekten

Ağır ağır yanan bir tuğla harmanını
Billûrdan sarkaçlarıyla.

Kalbim, sersemliğim benim. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 467.)

ÖĞLE SONU

Titriyor sazan balıkları
Suyun altında
Daha altında suyun saçları kesik
Bir kızın yürüyüşü
Gök bulanık ağlarken.

Kırlangıç tarlaya yaslanmış
Buğday giyinmiş duruyor
Tuğla yüklü bir araba
Geçiyor yoldan
Göğsünde kırlangıcın
Tuğlaların iniltisi.

Öğle sonu yaşlılıktır biraz. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 477.)

SONRASI KALIR

1974 yılında yayınlanan *Sonrası Kalır* üzerindeki en genel yargı 12 Mart darbesinin etkilerini taşıdığı ve toplumsal yaklaşımlar gösteren şiirler ihtiva ettiği üzerinedir. Gerçi Cansever'in neredeyse *Umutsuzlar Parkı*'ndan sonra birey üzerinden toplum hatta çoğu zaman insanlık sorunlarıyla ilişkili olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak *Sonrası Kalır*'ı sanırız ayırmak gereken nokta taze olan, gündemdeki siyasi havanın şiirine etki etmesidir. Kirli Ağustos gibi bu kitap da anlatı unsurlarını barındırması bakımından Tragedyalar ve Çağrılmayan Yakup'tan daha geridedir.

Ramis Dara'nın "Çokluk toplumumuzun sıcak, acılı günlerinin, haksızlıkların, gözyaşlarının şiirlerinin toplandığı"⁷⁰ diye tanımladığı *Sonrası Kalır*'ı ve çıktığı dönemi Güven Turan şöyle değerlendirmiştir: "*Sonrası Kalır* hazırlanması, çıkması dört yılı almış bir kitaptır. Ve Türk şiirinin büyük dönüm noktasının, büyük hesaplaşmasının kendi başına örneği olacak bir kitaptır. Turgut Uyar'da şiirden kuşku duymak şeklinde kendini gösteren bu çalkantılı dönem, Edip Cansever'de de izler bırakır. (İlhan Berk, grev üzerine, Çin Devrimi üzerine şiirler yazar bir ara bu dönemde örneğin) Kitap, umutla umutsuzluk, iyimserlikle karamsarlık arasında gider gelir. Cansever, önceki şiirlerinden sadece dilini biraz daha gündelik dile indirgeyerek karşılar şiirin politize olmasının yarattığı baskıyı. Dikkat çeken bir başka nokta da kitaptaki şiirlerde soruların azalmasıdır. Bu da şiirleri yalınlaştırır. Gerçi, bana göre *Sonrası Kalır* Edip Cansever'in şiir dünyası içinde örneğin bir *Tragedyalar* kadar önemli bir gelişim göstermez, ama Türk şiirinin geneline bakıldığında döneminin en güçlü şiirleri gene de Edip Cansever'in şiiridir. 'Susmak' ya da 'susturulmak' sözcüklerinin de çok geçtiği şiirlerdir bunlar... Ve gene döneminin en iyi politik şiiri bu kitaptadır: 'Mendilimde Kan Sesleri'. Bugün bile taşıdığı insansal duyarlılıkla, çarpıcılığını yaşayan bir şiirdir."⁷¹ Şerif Aktaş da *Sonrası Kalır*'ın 12 Mart 1971 sonrasının sosyal problemleri ve acılarını yansıtan şiirleri bulundurduğunu söyler⁷².

Ahmet Oktay ise her şeyi imgeye dönüştürüp şiirine öyle soktuğunu söylediği Cansever'in siyasal olguları da aynı şekilde imgesel düzeyde yapılandırıldığını söyler: "12 Mart'ın gölgesinde üretilen ve o gölgenin düşünsel/ideolojik ve bireysel içeriğini üreten *Sonrası Kalır*'da bu durum apaçık görülür. Bir dize, sorunu genelinde açar: 'Suçtur çocuğun olmak' ve bir başka dize özelde bir yorum getirir: 'Biliyordur ki bir eylemdir yerine göre susmak.'⁷³

Cansever'in güncel olaylardan etkilendiği tek kitabıdır *Sonrası Kalır*. Ancak yine de 'Canseverce'dir politika ya da siyasi bakış, eleştiri. Sloganlar, siyasal yandaşlık, övgüler, sövgüler bulamazsınız şiirlerinde. Dönemin etkisi aslında belki de en çok Cansever'in yabancılaşmadan, sıkıntıdan vazgeçmesinde görülmüştür diye düşünülebilir.

⁷⁰ Ramis Dara, "Sıkıntı Avcısı' Bir Ozan: Edip Cansever", Yazko Edebiyat, 15, 1982, s. 110.

⁷¹ Güven Turan, "Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever'in Şiirine Genel Bir Bakış", Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 51.

⁷² Şerif Aktaş, "Edip Cansever", Türk Dili, 462, 06. 1990, s.272-275.

⁷³ Ahmet Oktay, "Edip Cansever", Hürriyet Gösteri, 57, 08. 1985, s. 161.

ÖLÜ KALMIŞ BİRİ
YAŞIYOR HER İKİSİ DE

Hatırlanmasaydın sanki
Su üstü düzgünlüğünde bir çakılın
Anısını kaybetmiş bir çakılın
Deniz diplerinden seğirtirkenki.

Şimdi sen öldükten sonraki güzelliğindesin
Sırtın denizi yalayan gemi ipleri gibi
Biçilmiş bir çayırdır yarı kapalı duran gözlerin
Güneşin altında
Hızını sürüyorken asfalt yolun
Bir gidiş de olabilir bu bir bekleyiş de.

Ben doğduğum günkü kadarım
Sense bir ölüm sonrası güzelliğinde
Basarıktan geçeceğiz yeniden
Yeniden yeniden yeniden
Daha öfkeli
Yenikken bıraktığımız ayak izlerimize. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 623.)

SONRASI KALIR

On kalır benden geriye, dokuzdan önceki on
Dokuz değil on kalır
On çiçek, on güneş, on haziran
On eylül, on haziran
On adam kalır benden, onu da
Bal gibi parlayan kekik gibi bunalan
On adam kalır.

Ne kalır ne kalır

Tuz gibi susayan, nane gibi yayılan
Dokuzu unutulmuş on yüz mü kalır
Onu da unutulmuş bir şiir belki kalır
On çizik, on çentik, on dudak izi
Bir çay bardağında on dudak izi
Aşklardan sevgilerden
Suya yeni indirilmiş bir kayık gibi
Akıp geçmişsem, gidip gelmişsem
Bir de bu kalır.

Ne kalır benden geriye, benden sonrası kalır
Asıl bu kalır.

On yerde adım geçse geçmese
Dağlardan tepelerden inen bir düzlüktüm, anlaşılır.

Akşam olur bir günden dibe çökerim
Su içer dibe çökerim
İyimser bir duvarcıyım her gün bir tuğla düşürürüm elimden
Bu yüzden gecikirim
Size bu sıkıntı kalır.

Ne kalır

Kahvelerde kalın kalın kayısı vakti
Dişleri kesmeyen en az kayısı vakti
Dişleri hiç kesmeyenden
Gün geçer kendi kalır
Kahvelerde kayısı.

Gezginim, açık denizlerden yanayım
Biraz da Akdenizliyim, bu işte böyle kalır
Akdenizli herkes konuşur duyarlığımı
Başka ne kalır

Biz ki bir konuşuruz geriye on şey kalır.

Benim göğüm gövdemin böyle yuvarlak vakti
Kolları açılmış kalır.

Ben buyum, dersin, arkadaş
Sevgilim ben buyum
Yüreğim vurgun, dişlerim altın
Ceketim sol omuzumda
Vakit vakit incelen vakit. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 641.)

BEN RUHİ BEY NASILIM

Cansever 1976 yılında yayınladığı *Ben Ruhi Bey Nasılım* adlı kitabıyla 1977 yılı TDK Şiir Ödülü'nü almıştır. Biçim, teknik, öz olarak neredeyse Tragedyalar'ın devamı niteliğindedir bu kitap. Kısa bir romanı andırır.

“*Ben Ruhi Bey Nasılım*'da Ruhi Bey adlı kişi çevresinde ferdin iç dünyasına ait çeşitli görüşleri sergiler. Bu kitaptaki insan, büyük şehrin kalabalığı içinde yalnızdır. Şehirleşmenin getirdiği problemler bu insanın tabii dünyasını bozmuş, onun bir sıkıntıyı derinliğine yaşayan varlık haline gelmesine sebep olmuştur. Ruhi Bey, kendisini içinde yaşadığı topluma ve geçmişe bağlayan her şey ile çatışmakta, hayatın anlamsızlığını sürdürdüğü yaşama biçimiyle ortaya koymaktadır. Bu kitap, *Tragedyalar* ve *Umutsuzlar Parkı* ile birlikte düşünülürse Cansever'in işlediği asıl temalar daha iyi anlaşılır. O, geleceği olmayan, hal ve geçmişle ilişkisini kesmiş büyük şehirde yaşayan varlıklı insanın iç bunalımlarını aksettiren bir şairdir.”⁷⁴

“Cansever, bir kez daha uzun soluklu – dizi – şiirle bireyin, büyükşehir insanının içsel sorunlarına, yönsemelerine eğilir. Ruhi Bey adlı eksen kişinin çevresinde değişik kişiler, kişilikler sunulurken, sayrılığa varan cinsel yönelimler, takılmalar sergilenir: üvey annesiyle yatan Ruhi Bey, kaldırdığı çıplak cenazelerle etkilenen Cenaze Kaldırıcısı Adem vb. Ruhi Bey ve çevresindeki tiplerle kentsoyluların dolaylı

⁷⁴ Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s.274.

bir eleştirisi yapılırken insanın doğal ve toplumsal sorunları da (özellikle cinsellik) deşilmektedir. Önemli bir dizi şiir.”⁷⁵

Ben Ruhi Bey Nasılım, Edip Cansever’in anlatı unsurlarıyla ördüğü şiirini anlam, dil ve söyleyiş açısından zirveye taşıdığı kitabıdır. Selim İleri de Cansever için bir romanı söylüyor dediği *Ben Ruhi Bey Nasılım*’ı kişileri, dramatik çatısı ve değişik zaman dilimleriyle bir romanın şiiri olarak değerlendirir.⁷⁶ Cansever, Ruhi Bey çevresinde oluşturduğu yaşamla şiir dünyasına aldığı tüm sorunsalı (kendine – topluma yabancılaşma, yalnızlık, bunalım vb.) neredeyse bir arada sergileyebilmiştir. *Ben Ruhi Bey Nasılım* Türk şiirinde özel bir yere oturtulacak değerde bir eserdir.

SEVDA İLE SEVGİ

Cansever’in 1977 yılında yayınladığı *Sevda ile Sevgi*, şairin roman kurgusundan yararlanmadığı, kısa ve uzun şiirlere (hacmen) yer verdiği bir kitap olmuştur. “*Sevda ile Sevgi* Edip Cansever’in özellikle kitaptaki ilk şiirlerde iyice lirikleştiği bir yapıtıdır. Kitabın adı bile, bu lirizmin ince duyarlılığıyla algılanabilir. Mutluluk dolu şiirlerle başlar kitap, düş kırıklığıyla dönüşüme uğrar, umutla umutsuzluk arasında gider gelir ve ‘Boşversene Sen Niye Beklemeli’ ile bir bitiş, bir karşı çıkma şiiri olarak kapanır.”⁷⁷ diye tanımlar kitabı Turan.

Şiirlerin birbirleriyle bağlantısı konusunda da fikir ayrılıkları vardır. Şair bir bütün mü oluşturmuştu yoksa bağımsız kısa şiirler mi yazmıştı? Mehmet H. Doğan’ın *Sevda ile Sevgi* üzerine Cansever için “alışık ve ustası olduğu bir uzun şiiri oluşturuyor yine”⁷⁸ yorumuna katılmayan Ramis Dara şunları söyler: “Şiirler, kısa şiirler tek başlarına kalıcı ve etkileyici güzellikler. Uzun şiir olarak alındığında, sevgiyle sevda karşılaştırılır, sevginin önemi, vazgeçilmezliği vurgulanırken yinelemelere düşüldüğü görülür. Uzun şiir yinelemeleri götürür, taşır, giderek gereksinir bile buna zaman zaman, denebilir. Yine de *Sevda ile Sevgi*’yi bir bütün olarak düşündüğümde kimi yazınsal, şiirsel tatların eksildiğini duyumsadım. Kaldı

⁷⁵ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, *Yazko Edebiyat*, 15, 1982, s. 106.

⁷⁶ Selim İleri, “Kimsesiz Bir Atlıkarıncadayım”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 192.

⁷⁷ Güven Turan, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, *Adam Sanat*, 13, 12. 1986. s. 51.

⁷⁸ Mehmet H. Doğan, *1977’de Şiir*. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1978, s. 43.

ki, ozan da kitabını kısıklı uzunlu ayrı ayrı şiirlerden oluşturmuş.”⁷⁹ Aktaş da kitabın uzunlu kısıklı şiirlerden meydana geldiğini ama hepsinin bir uzun şiirin parçası olarak düşünölebileceği fikrindedir.⁸⁰

Biz de bu kitaptaki şiirlerin birbirleriyle ilişkili oldukları ancak ayrı değerlendirilmesi gereken, bağlaşıklı olmayan şiirler oldukları düşöncesindeyiz. Bu konuda en net bilgiyi yine Cansever’in ağzından Fösun Akatlı ile yaptığı bir konuşmada buluruz: “‘Sevda’ ya da ‘aşk’ dediğimiz şey, en azından bir özeni, disiplini, özveriği gerektirir. ‘Sevda’, bir bakıma iki kişilik bir dengeyi özgürce yaratmaktır. Sanatta bireyliğın yoğun bir görünüşüdür. Toplumsal, evrensel olarak anladığım ‘sevgi’ ise toplumcu hümanizmaya açık bir kavram. ‘Sevda’yı, ‘sevgi’nin bir birimi olarak ele aldım bu kitapta. Son iki kitabımda yer alan şiirleri dergilerde yayınlamadım. Ben Ruhi Bey Nasılım baştan başa bir bütündü, bölünemezdi, ayrı ayrı yayınlanamazdı. Sevda ile Sevgi’ye gelince, gerçi o da bir bütündü ama, daha çok bir resim sergisi gibi düşöndüm. Hem birbirinden ayrı, hem birbirine bağlı şiirlerden oluştu.”⁸¹

İÇİNDEN DOĞRU SEVDİM SENİ

İçinden doğru sevdim seni

Bakışlarından doğru sevdim de

Ağzındaki ıslaklığın buğusundan

Sesini yapan sözcüklerinden sevdim bir de

Beni sevdiğin gibi sevdim seni

Kar bırakılmış karanlığından.

Yerleştir bu sevdayı her yerine

Yüzünde ter olan su damlacıklarının

Kaynağına yerleştir

Her zaman saklamadığın, acısızlığın son durağına

Göl taşıyan çocuğına yerleştir

Ve omuzlarına, daracık omuzlarına

Üşümüş gibisin de sanki azıcık öne taşırdığın

⁷⁹ Ramis Dara, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, Yazko Edebiyat, 15, 1982, s. 106.

⁸⁰ Şerif Aktaş, “Edip Cansever” Türk Dili, 462, 06. 1990, s.272-275.

⁸¹ Fösun Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 326.

Tam oraya işte, uçsuz bucaksız bir düzlükten
Bir papatya tarlasıyla ayrılmış göğüslerine yerleştir
Ve esmerliğine bir de, eski bir yangının izlerinin renginde
Saçlarının yana düşüşüne, onları bölen ikiliye
Alnından başlayan ve ayak bileklerinde duran
Yani senin olmayan, seni bir boşluk gibi saran hüzne yerleştir
Kar taneleri gibi uçuşan
Ve her gün biraz daha hafifleyen semtlerine
Terleştire bu sevdayı her yerine.

Ekledim ben tattığım her şeyi denizlere
Bildiğim ne varsa onlar da hep denizlerden
Sen de bir deniz gibi yerleştir onu istersen
Sevdayı
Ve köpüklendir
Ve yaşlandır ki işte kederi anlamasın
Ama dur, her deniz yaşlıdır zaten
Öğrenmez ama öğretir mutluluğu
Bizim sevdamız da öyledir, iyi şiirler gibi
Biraz da herkes içindir. Ve gelinciğin ikinci tadına benzemeli
Var eden kendini birincisinden
Yani bir sevdayı sevgiye dönüştüren.

Ben şimdi bir yabancı gibi gülümseyen
Tanımadığım bir ülke gibi
İçinde yaşamadığın bir zaman gibi
Tam kendisi gibi mutluluğun
Beni bekliyorsun

Ve onu bekliyorsun beni beklerken. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 116-117.)

ADSIZ BİR ÇİÇEK

Rengini dünyaya ilk defa sunan
Adsız bir çiçek gibi parlıyorsa gözlerim
Sevgilim
Bana 'sen bir şairsin' dediğin zaman.

Yalnız sana yazıyorum bu şiiri
İstersen bir şiir gibi okuma
Çünkü her yıl yeniden yazacağı onu
Soğuklar başlayınca havalanıp
Millerce yol katettikten sonra
Güneyi tadan bir kuşun sevinciyle.

Ve yazmış olacağım bir de
Her dönemde her çağda
Sevdamın kendine özgü diliyle. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 111.)

ŞAİRİN SEYİR DEFTERİ

*“Doğanın bana verdiği bu ödülün
Çıldırıp yitmemek için
İki insan gibi kaldım
Birbiriyle konuşan iki insan.”*

Cansever'in 1980 yılında yayınladığı eseri Şairin Seyir Defteri, Kırli Ağustos kitabında olduğu gibi doğaya yaklaşma çabasıdır. Hatta Aktaş bunu aynileşmek olarak düşünür ve bu kitapta yapısalcılığın izlerini bulur: “Cansever'in Şairin Seyir Defteri adlı kitabındaki şiirleri, onun tabiatla iç içe olduğunu, aynileştiğini ifade ederler. Ayrıca, bu kitap, Cansever'in yapısalcılığın imkânlarını yokladığını da ortaya koymaktadır. Sevda ile Sevgi'de olduğu gibi, Şairin Seyir Defteri'nde de mutsuzluk, acı, hüznün ve yalnızlık gibi Cansever'in vazgeçemediği temalar varlığını sürdürmekte. Ancak bu iki kitapta şairin hayata ve insana bakış açısı durumunda olan

sıkıntı ve endişe ile karşılaşılıyor.”⁸² Bu yıllarda diğer yazın alanlarında gündemde olan yapısalcılığın Cansever şiirinde gündeme gelmesi de yine şaşırtıcıdır. Diğer yazın türlerinin imkânlarından faydalanan Cansever, bu alanlardaki gelişmelerinde yakın bir takipçisidir.

Yine Füsün Akatlı ile konuşmasında “yeni denediğin, yeni getirdiğin özellikler var mı?” sorusuna şu yanıtı verir: “Evet, sözgelimi; şarkı sözleri, atasözleri, halk türküleri, halk şiirleri, ilanlar, afişler, halk arasında yaygın argo deyişler gibi bir takım kalıpların, kökenini sezdirmeksizin kullanılması ya da bunlardan yararlanılması gibi bir düşüncem var. Şairin Seyir Defteri’nde böyle bir şey denedim.”⁸³

ŞU KÜÇÜK ŞEY

- İndirdik mi suya denizi
- İndirmedik suya denizi
- İndirdikti suya denizi

Buruk ve unutulmuş yapıyor beni

Şu akşamüstü, şu küçük şey

Çökerken sisleriyle –küçük bir vapurun kamarasını andıran–

Dilsiz ve gücenmiş bir öykü gibi.

Nice sözler vardır –belli belirsiz– bir yangın yerine benzer

Arasıra kokusunu duyarız

Ve aşklar şekilsiz eylemlerdir gün günden

Biçilmemiş bir çayırdır bütün yaşam

Durumlardır çünkü akılda kalan yalnız.

Örneğin

Bir alışımdır Don nehriyle Şolohov. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 198.)

⁸² Şerif Aktaş, “Edip Cansever” Türk Dili, 462, 06. 1990, s. 275.

⁸³ Füsün Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 330.

PATHETIQUE

Sıcak sıcak sıcak sıcak
Oturmuşum otların üzerine
Eski bir tiyatronun ortasında
Saydam bir sarkaç gibi sallanıyorum durduğum yerde
Buhardan ve güneş kokularından.

Uzanyorum toprağa yüzükoyun
Papatyalar sırtlarını dönmüş çançiçeklerine
Ne bir kımltı var, ne bir ses
Ne de bir düşünce, bir anımsama işte
Diyorum, yaşamıma dadanan bir an bu
Sophokles Aiskhylos'a dargın belki de. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 205.)

BEŞ MEVSİM

Yaşamım bir şarkıcının iç çekme anıdır
Beş mevsim yaşarım yılda
Bölerim bölerim bir kayısıyı, çıkardığı ses
Bir yakınlık duygusudur yüzümle sakalımla
Yaşamım bir şarkıcının iç çekme anıdır.

Balıklar dinlenirken sulara, sokak adlarında
Uykulardan geçerim
Ya sabahtır erkendir, ya kimseler rastlamaz bana
Ya alıp başımı gitmek isterim
Bir şiir yazmışımdır da güneyde
Güneyde portakalda.

Ben sanki bir gazetenin hiç okunmayan yerlerideyim
Kalmışımıdır ya da bir kentin varoşlarında
Kendimle konuşurum, çok tuhaf bir noterimdir ben
İmzam bir kıyının kıyı olarak imzasıdır
Olurum böyle işte kumda çakılda.

Ben belki de bir yarış arabasındayım kimbilir.
Ellerim direksiyonda
Kaplanmıştır soğuşumla her yanım
Hiçbir şey duymuyordum hızımla sevişmekten başka
Bir de var her görünüşten tatmışımdır bilirim
Bir kozmonotumdur yani en son dönen dünyaya.

Yaşamım bir şarkıcının iç çekme anıdır
Beş mevsim yaşarım yılda. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 207.)

EYLÜLÜN SESİYLE

Edip Cansever, 1981 yılında Cem Yayınevi tarafından *Yeniden* adıyla basılan şiirlerinin toplu basımına on iki yeni şiir eklemiştir. Bu şiirlerini kitabın sonunda *Eylülün Sesiyle* başlığı altında toplamış, bağımsız olarak yayınlamamıştır.

Şairin Seyir Defteri ile doğaya yakınlaşan Cansever, bu şiirleriyle sıkıntıyı yeniden ön plana çıkarmıştır. Şiirlerde ölüm bahsi de hayata yaklaşımlar çevresinde değil daha somut olarak kendini gösterir. “Bu dünyada yaşamak can sıkıcı bir şeydir baylar.” der kitaba ismini veren şiirde. Eylülün geldiğini tüm şiirlerinde hissettirir Cansever.

EYLÜLÜN SESİYLE

Baylar
Bin dokuz yüz seksen birdeyiz
Karşınızda eylülün sesi
Ağustos çekildi, eylülün sesi
Birazdan konuşacak
“Bu dünyada yaşamak can sıkıcı bir şeydir baylar.”

Tepelerde bulamaçların kahverengi eridiği
Eriyip sarı sarı aktığı bir mevsim
Bir saat gibi işlerken avucumdaki güz çiçeği
Yosunların kapılara usulca

Tırmanıp yerleştiği
Yani eylülün sesi, buysa çok iyi baylar.

Yaz geçti, sözgelimi midyelerden yorulduk
Eni boyu belirsiz bir ıslaklıktan
Upuzun gündüzlerden, sevimsiz otellerden
Eylül ki, sorabilir mi
Hüzünler iç kamaştırıyor, aşklarsa niye yoksul
Bir asfaltın kuru sıcak soğuğundayız
Oysa bir deniz feneri mevsimsiz ölür baylar.

Dahası
Bu düğmesiz giysileri şöylece giymek
Bir boşluğu giyinmek mi olur
Olsun
İşte karşınızda ekimin sesi
Kasımın sesi sonra
Yağmurun eşliğinde – çocuğu emziriyor yaz –
Bundan böyle günlerimiz nasıl geçecek baylar.

Her şey o kadar dokunaklı ki
Eylülsem, istemeden kırılıyorsam bazen
Dağınık, renksiz bir mozayık gibiysen
Üstelik yalnızsam bir de – telefonda kuş sesleri –
Aynalardan duvarlara bir üzünc akıntısı
Bu dünyada çekingen olmak çok iyi bir şeydir baylar.

Sonra bir kır kahvesi kendini okurken
Masaları toplanmış, bardakları toplanmış
Tam kendini okurken
Derim ki bir semti iyi tanımak kadar
İyi tanımalı dünyayı
Açın radyolarınızı: eylülün sesi
Bu dünyada can sıkıntısının bir başka anlamı var baylar.

Elmalar silik silik kırmızı artık – olsun –
Gözlerimiz tozlanmış, kirli
Gizlisi yok, bu dünyada böyle sıkılmak iyi
Sıkılmak iyi baylar
Biz hazır tuttukça böyle
İçi yangında alev alev
Dışı buz tutmuş kalplerimizi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 226.)

GELMİŞ BULUNDUM

Benmişim – neymiş? – su sesiymiş
Oymuş – cam kırıkları gibi gövdemi yakan –
Yanağında sardunya kokusuyla yazdan
Kimmiş o gelen ya giden kimmiş
Bir yabancı mı, yoksa bir ermiş
Değilmiş, bir çağrı bile yokmuş uzaktan.

Güneş mi batarmış bir özel ismi bitirir gibi
Yanmış bir ağacın yaprakları mıymış kımıldayan
Ne kalmış bir önceden ya da bir sonradan
Kim koparmış dalından bu yabani incirleri
Ya kimmiş kıyıya çeken hayalet gemileri
Ne yazılmış nereye bu garip kargaşadan.

Yıldızlar, büyülü ülke, adımı unutturan
Bir kaya, bir ot, bir akarsu
Hangi yaz şarkıcılarının ürpertili korusu
Ki bütün ölüleri sığa çıkarın
Ve kenti bir ölüm derinliğine salan
Yani bir gül solarken bir gülün açma korkusu.

Şiirler yazdım, kitaplar okudum
Elime bir bardak aldım, onu yeniden oydum
Derinlerde kaldım böyle bir zaman

Kim bulmuş ki yerini, kim ne anlamış sanki mutluluktan
Ey yağmur sonraları, loş bahçeler, akşam sefaları
Söyleşin benimle biraz bir kere gelmiş bulundum. (Sonrası Kalır II, YKY,
2005, s. 223.)

BEZİK OYNAYAN KADINLAR

Cansever, 1982 yılında yayınladığı *Bezik Oynayan Kadınlar* ile şiirine gene yenilikler getirmiştir. Bu kitabında Cansever farklı anlatı unsurlarından faydalanır. Şekilde mektup ve günlüğü kullanmıştır. Ses özellikleri olarak da kafiye ve iç sesin yerine şiirin bütününde yer alacak akustiği uygulamıştır. Güven Turan da *Bezik Oynayan Kadınlar* için şunları söylemiştir: “Edip Cansever’in dramatik şiirde ne denli usta olduğunu bir kere daha ortaya koyar. Kitaptaki önemli bir yenilik, kişilerden birinin şiirleridir. Yani Cansever maskenin maskesini yaratır.”⁸⁴

Şekil ve ses uyumundaki farklardan başka önemli bir değişim daha gösterir Cansever şiiri. Bu biraz da şiirinde mektup, iç konuşmalar ve günlük yöntemlerini kullanmasından kaynaklanmaktadır. Daha önceki *Tragedyalar*, *Ben Ruhi Bey Nasılım* gibi anlatı unsurlarından faydalandığı eserlerinde Cansever bir hikâye işliyordu. Yani *Tragedyalar* yalnızca kişileri ile değil olayları ve örgüsüyle de bir anlatı idi. Ancak *Bezik Oynayan Kadınlar*’ın bir hikâyesi yoktur. Aslında daha doğru bir ifade ile bu hikâyenin bir olayı yoktur. Kişileri, zamanı ve mekânı olsa da bunlar yalnızca kendileri için vardır, bir olayı ya da olaylar örgüsünü desteklemezler. Doğan Hızlan “Bir şiir kitabından çok bir düzyazı türüne yaraşır bir ad. İlle de istiyor ki şairanelik çağrıştırmasın. Başarıyor da. *Bezik Oynayan Kadınlar* hangi ucuz şairaneliği çağrıştıracaktır ki?”⁸⁵ dediği *Bezik Oynayan Kadınlar*’ın yalınlığı için şunları söyler: “Basitliği iter Cansever, yalınlığı yoldaş eder. Söylenende yalınlık, yalınlığı şiirselliğe kavuşturur. «Bezik oynuyoruz, rakı içiyoruz / Ve konuşmuyoruz gerekmedikçe.» Bir saptamay, yaşamdan alınmış ince bir kesidi şiirleştirmenin Edip’çesidir bu. *Bezik Oynayan Kadınlar*, Cansever’in yaşadığımızı – kimi zaman da duyumsamadan yaşadığımızı – bize hissettiriyor. Söyleyip de kulağımız da bile yankılanmayan, bakıp da görme zahmetine bile katlanmadığımız ama bütün bir

⁸⁴ Güven Turan, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 52.

⁸⁵ Doğan Hızlan, “Sen Kenarda Dur Şairanelik”, Tan, 12, 10. 1983, s. 11.

yaşam dairesini çizen nesnelere anlatıyor. Yer yer gerçekçi bir masal gibi yer yer şiirin mantığı içinde yaratılmış bir şiirsellik gibi yer yer de bütün duyuların vanalarını kapatarak.”⁸⁶

Cansever, *Bezik Oynayan Kadınlar* kitabında, şiirde akustik olarak adlandırdığı ses dağılımını ilk kez ve kendi deyimiyle küçük çapta uygulamıştır. Klasik ses uyumu yöntemlerini şiirinden kaldırıp şiirde yarattığı dünyaya uygun düşen sesleri şiirine yaymak istemiştir. Cansever, katıldığı bir tartışmada şiirde akustik üzerine düşüncelerini anlatmıştır: “Son çalışmalarında şiirde dış sese ve iç sese çok önem vermek istemiyorum. Dış ses dediğim, uyak, ses benzerlikleri vb. İç ses ise bir dizeden öbür dizeye kıvrılırken dizelerin bitimindeki ve başlangıcındaki seslerin uyumu. ... Bense son günlerde şöyle düşünmeye başladım: şiirin içindeki sesi gezdirmek. Elimden gelse uyak ve ses benzerliklerini atacağım. İç sesleri ve dış sesleri attıktan sonra ne getirebilirim yerine? Ben şiirde akustik diye bir şey düşünüyorum: şiiri bir yapı, bir mimari olarak ele almak, seslerin dağılımını tıpkı konser salonundaki gibi şiirsel yapıda dağıtmak ve ortaya çok değişik bir ses çıkarmak. Bunu çok küçük çapta da olsa son kitabımda yaptım, ya da düşündüm hiç değilse. Ses dağılımı yani akustik. İyi bir dağılım elbette şiirin içeriğinden gelen biçimdedir, sestedir. Şiirde, şiirin tema’sında bir yavaşlık, bir sessizlik varsa ses dağılımı da yavaş olacaktır. Şiirde sert, çıkışlı, kavgalı, öfkeli birtakım durumlar varsa bunun da sesi başka türlü olacak ve şiirsel yapıda dağılacaktır. Böyle bir deney son zamanlarda kafamı kurcalıyor.”⁸⁷

Edip Cansever, bir olay örgüsü yaratmadan kişiler üzerinden hareketle bir evdeki dünyayı çizmiştir. Kişiler üzerinden verdiği verilerle bir altyapı hazırlayan Cansever, okura da bu sayede bir düşünme ve hayal alanı yaratmış olmaktadır.

İLK YAZ ŞİKÂYETÇİLERİ

Edip Cansever’in 1984 yılında yayınladığı kitabıdır. *Bezik Oynayan Kadınlar* ile *Oteller Kenti* arasında yazılan kısa şiirlerinden oluşturulmuştur. Cansever’in kısa şiiri ihmal etmediğinin de göstergesidir bu eser. Yine *Sevda ile Sevgi* kitabında olduğu gibi şiirlerin ayrı, kısa şiirler olduğunu belirtirken aynı düzlem üzerinde yazıldıkları,

⁸⁶ Doğan Hızlan, “Sen Kenarda Dur Şairanelik”, Tan, 12, 10. 1983, s. 13.

⁸⁷ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yaşamı besleyen Ölüm Üstüne”, Çağdaş Eleştiri, 4, 06. 1982, s. 5.

hareket ettikleri de unutulmamalıdır. Bu kitabında Cansever doğaya daha çok yaslanmayı tercih etmiştir. *Şairin Seyir Defteri*'nde 'Eylülün Sesiyle'de başlayan ölüm fikri Cansever'in bu kitabında da kendini gösterir.

ÇİÇEKLER ZAMANINDA

Ölüm, seni mi düşünüyorum ne bugünlerde
İpekli bir mendili katlar gibi durmadan
Sesini mi duyuyorum en çok
Dünyasızlığın sesini.

Ben çiçekler zamanında doğmuşum
Islak bir gökyüzü zamanında
Ve annem olmamış gibi doğmuşum
Sesini yakından tanıyorum.

Bıraktım anılarımı yan yana dizip
Tam şuralarda bir yerde duruyorum
İstersem yapabilirim
Su diplerindeki esrikliğime güvenip. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 379.)

Ölüm

Sen en güzelsin bu saatlerde
Büyütmüş yetiştirmişsin beni
Söyler miyim hiç sana hayran olmasam. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 378.)

İlk Yaz Şikâyetçileri kitabında Cansever, *Bezik Oynayan Kadınlar* kitabında sözünü ettiği ve ufak çapta uygulamaya başladım dediği akustiği bu kitabında da bazı şiirlerinde uygulamıştır. Bir meyhaneyi arka planda görüntüleyen Cansever'in, şiirine mekân oluşturmakta da çok başarılı olduğu şiiri 'Sona Kalsa'da akustiği de hissetmek mümkün olmuştur. Yeni tanışan bir kadınla erkeğin meyhanede ilk kez oturdukları anlaşılın şiir "Usul usul konuşuyorlar aralarında" dizesiyle başlar. Cansever'in de söylediklerinden yola çıkarak, şiirin ortamını göz önünde tutarak

şiiirdeki ‘usul usulluk’u “s” ve “ş” seslerinde aramanın uygun olabileceğini düşünüyörüz. Şiiri bu harfleri vurgulayarak alıntılıyoruz:

SONA KALSA

Usul usul konuşuyorlar aralarında
Denize bakıyorlar bazen – çatalını gezdiriyor biri tabağında –
Gölgesi bir kuş ölüsü
Karşıda yeni budanmış ağacın
– Olsa, başlangıçlar sona kalsa –
Kolyesiyle oturuyor kadın – tabağında soyulmuş elma –

Saatime bakıyorum sık sık
Kapıyı gözlüyorum arada
Biraz soğuk mu geliyor ne – kapatır mısın –
Sinirli bir kırmızılık suya batıyor
Düşünüyörüm, ansızın bir dost yüzü mü
Görmemişim de yıllarca.

Gelse
Değişmiş çok, yaşlanmış da
Sigaramı yakıyor durmadan
İstemem diyemiyörüm – ama yakmasa –
Konuşuyoruz – konuşuyor muyuz –
Yazmayı bırakmış çoktan
Gerçi bir roman taslağı varmış kafasında
“Bir elimde elma, elmada bir el”
Diyörüm
Hayretle bakıyor yüzüme
Bir bardak bira içiyor, çekip gidiyor az sonra.

Kadranı kırmızı saat
Plasterle tutturulmuş kırık cam
Şurda burda plastik çiçekler
Evet, aralık kapıdan soğuk geliyor

Tam kalbimin üzerine bu akşam.

Ölüm

Sen en güzelsin bu saatlerde

Büyütmüş yetiştirmişsin beni

Söyler miyim hiç sana hayran olmasam.

Bugün de ince, bugün de kırıldı kırılacak

Bugün de

Tam nerede kalmışsam. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 377.)

OTELLER KENTİ

Oteller Kenti, Cansever'in 1985 yılında yayınlanan kitabıdır ve son eseridir. Edip Cansever bu kitabında şiirine anlatı unsurlarını yine dâhil etmiştir. Bu şiirinde otelleri dahi birer kişilik olarak buluruz. Kitap, Otel Oteli, Eros Oteli, Sera Oteli, Phoenix Oteli isimli dört bölümden oluşur.

OTELLER OTELİ

Eskimiş, kırık dökük, yorgun

Bir otel bile değildim ki o günden bugüne

Ya çekip gitmişlerdi bir bir. Ya da

Yaşayıp ölmüşlerdi otelleriyle.

Işıklarımı söndürdüm, sabah

İşte sabah, dedim, sesimi

Bir ay ışığı likörü gibi dilimde kaydırarak

Bir çakıl kaç yönü gösterirdi. Kristal

Bir prizma kaç yönü

Tam o kadar penceremi boşluğa açtım

Uzunca bir koridoru hemen geçtim

Bahçeye çıktım. Siz misiniz?

– Evet, ben begonyayım

- Ben de karanfil
- Fulyayım ben de
- Güneş gülüyüm
- Menekşe

Benimle gelin benimle (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 420.)

Cansever'in bu yapıtında bir başka özellik de erotizmin daha önceki hiçbir eserinde olmadığı kadar öne çıkmasıdır. Kimi zaman üstü kapalı, kimi zaman açık olarak erotizmin etkisi kitabın çeşitli yerlerinde görülür.

Otelci iri bir kurabiye uzatıyor onlara
Daha önce bölerek ortasından
Birleştirerek sonra da – bir iki kez yineleyerekten bunu –
Uzatıyor kurabiyeyi ve
Kayıyor tezgâhın altına usulca
Yalnızca bir kolunu görebiliyoruz artık
– Bir kolunu, bir kolunu –
Kadınlarsa – iki genç kadın – şimdi
Katıla katıla gülüyorlar buna
Gittikçe daha çok gülüyorlar, daha çok, daha çok, daha çok
Ve yorgun ve bitkin yığılıyorlar bir koltuğa.

Yerleştiriyor gözlerine bir opera dürbünü
Otelin girişindeki kadın
Bir uzak bir yakın camını sürekli
Değiştiriyor bakarken
Tanrım! bu gidiş geliş 'her şeyler' arasındaki
Bu sokuluş, bu iç içe geçiş
Durmadan sunmuyor mu bana – diyor içinden –
Dünyayı bir haz akvaryumu gibi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 429.)

Vecihi Timuroğlu da Cansever ve bu kitabı için şunları söylemiştir: “şiirin kişiliği de bilimden ve felsefeden uzaklaştığı oranda güçlenir. Edip Cansever, salt şiirle uğraşarak, şiirini felsefeden en çok uzaklaştıran şairlerimizden olmuştur. Eğretileme,

söz sanatlarının en yoğun kullanımına olanak tanımaya yardımcı olur. Söz sanatı kullanmak, şiirin vazgeçilmez ilkeleri arasında sayılmalıdır. Ancak bu yolla, şiir, yinelenemez bir sözcük örüntüsü oluşturur. Böylece, duyumsal ya da algısal yaşantının salt görsel olmayan canlandırılması yapılmış olur. Bir bakıma, bu, yaşanmışın yeniden duyumsanması yeniden yaşanmasıdır. İşte, bütün bu şiir tatlarını almak isteyen şiir severler, Edip Cansever'in *Oteller Kenti*'ni okumalıdır."⁸⁸

Bu yapıtında şiirlerin bir bölümünü düzyazı formunda veya bir tiyatro eseri formunda, sahneleri de verilmiş halde buluruz. *Oteller Kenti* kitabı bu yönüyle Cansever'in düzyazı türlerinden şeklen en çok faydalandığı eseri olmuştur.

⁸⁸ Vecihi Timuroğlu, "Şiiri Sevenler İçin", *Adam Sanat*, 6, 05. 1986, s. 48.

CANSEVER'DE ANLATI ŞİİRİ VE ÖGELERİ

Edip Cansever şiirinin sürekli yenilendiğini söylemiştik. Cansever aslında bir arayış içindeydi de denilebilir belki buna. Çünkü Cansever şiirinin izlerini görmek ve sürmek hep mümkün olmuştu. Biz yeni Cansever şiirinin izlerine milat olarak Umutsuzlar Parkı'nı veriyoruz. İkinci Yeni akımı etkisiyle yazılan şiirlerinin yayınlandığı dönemde, bu kitaba da ismini veren şiirdir (bölüm) aynı zamanda Umutsuzlar Parkı ve yeni bir şiirdir. Neden bu noktayı milat aldığımızı ileriki bölüm altında kitabın değerlendirmesini yaparken netleştirmeye çalışacağız.

Cansever, şiirine bireyi, nesneyi, kişileri ve sahneyi katmış hatta şiir dilini dahi değiştirmiştir. İlk şiirlerinde – Garip akımının etkisinden de bahsedilebilir bu noktada – gündelik, konuşma ağzı hakimiyeti görülür. Ancak bu durumun da şairin dilde sadelik amacı güttüğünden kaynaklanmadığı, yalnız şiire başlangıç evresindeki şiir dilini bulma arayışı olarak düşünülebilir.

Geçen yıl da Haziranın sıcak günlerinde
Çocuktum, böyle âşıktım.
Rüzgârlar yakardı ayak bileklerimi,
İçimi en güzel sevdalar sarmıştı,
Caddelerde gider gelirdim. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 27.)

Unutmamıştı yalnızlığını genç adam
Bütün gün aynı caddelerde.
Pencerelerde aynı sarışın kızlar
Halbuki o sarışınlardan hiç hoşlanmazdı. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 17.)

İkinci Yeni akımı etkisiyle geleneksel sözdizimi üzerinde oynamalar ve mısranın kırılması ile ortaya çıkan yeni şiir dili Cansever'i de etkilemiş ve bu akımın en iyi örneklerini vermeyi de başarmıştır.

Bu böyle kimin gittiği? Sen dur ey!

Belki de ellerimiz mi? biraz ince, biraz da çok kelimeli!

Bu sanki niye durduğumuz mu? açıkken sevişme bölgeleri

Ay, pencere, göz! siz git ey! (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 93.)

Yok denecek bir şey ama var var

Yılan yılan çinkoya mavi

Damın altında kaç sıra tuğla eksik eksik

Niyedir bilmiyorum pencere koysak mıydı adını?

Bir ördek, bir keçi yavrusuyla dışarı

Gebe karnıyla bir kadının

Güneşin döndüğü tepsiye vurmuşlukla

Vay! çiçekleri, kedileri bakmak bakmak yapan elim

Nedendir bilmiyorum ellerim tutsak mıydı? (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 101.)

Umutsuzlar Parkı'nda ise farklı bir dille çıkmıştır karşımıza Cansever. Şiirine kattığı öğelerle oluşturduğu yeni dünyayı bu kez sözdizimi kuralları içinde dili zorlayarak oluşturmuştur. Ancak bu kez ilk şiirlerindeki bayağılıktan eser kalmamıştı ve İkinci Yenideki kelime üzerinde yoğunlaşma çabasını da başarıyla anlama taşımıştı. Cansever şiirinde dize aramak yine hata olurdu ancak artık kelimeler başıboş gözüküyorlardı.

Ne çıkar sanki sardıysam sizi kollarımla

Unutmak, belki de unutmak olsun diye mi

Onu da tatmak gibi

Oysa ne bir evim oldu, ne de bir yerim var şimdi gidecek

Ama gitmenin saati geldi

Kirli bir gömleği çıkarıp asmak

Yıkayıp kurutmak ister ellerimi

Su içmek, saati kurmak ve sebepsiz dolaşmak biraz da

Açınca camları – diyelim camları açtık ya sonra?

Sonrası şu: ben bir camı, bir perdeyi açmış adam değilim
Bilirim ama çok bilirim kapadığımı
Öyle iş olsun diye mi, hayır?
Bilirim içerde kendimi bulacağımı
Dışarıda görüldüysem inattan başka değil
Evet, çünkü bu karanlık işime en geleni
Kendimi saklıyorum ya, o bir yığın ölüden gelen kendimi
Oramı buramı dürtüyorum, bunu sahiden yapıyorum
Ve açıyorum muslukları
Diyorum sular mı böyle, sular mı olmalı
Ne geldiği, ne de gittiği yer belli
Olmuyor, gene kendimi düşünüyorum
Alıştım istemiyorum. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 161.)

Umutsuzlar Parkı'ndan verdiğimiz bu örnekte artık Cansever'i Cansever yapan şiire de geçiş yapmış sayılırız. Bu noktada ilkin şunu söylemeliyiz: artık Cansever'i değerlendirirken şiirini bir bütün içinde görmek en sağlıklı olacaktır. Onun şiirinde bir parça, bir dörtlük, bir dize aramak hata olacaktır. Elbette göze çarpan dizeleri dahi olacaktır ancak Cansever bir bütün anlatı yaratmıştır artık. Bu parçalar da değerini, güzelliğini en çok da bütünü tamamladığı yerde, yerinde göstermektedir. Bu Umutsuzlar Parkı kitabında aynı ismi taşıyan şiirden aldığımız örnekle bir önceki Yerçekimli Karanfil'den aldığımız örnek arasında şairin dili kullanımındaki farklar barizdir. Ancak tek değişim dilde olmamıştır.

Şair işe “kollarıyla sarmak ve unutmak” eylemleri ile başlıyor. *Ne çıkar sanki sardıysam sizi kollarımla* derken bu sarılmanın karşısındakiler tarafından pek istenmediği görülür. Zaten o da belki kendisinin bunu çabucak unutacağını düşündüğü için ya da onların çabucak unutulacaklarını bildiği için yapmıştır. “Yalnızlık” burada Cansever şiirine bir daha yanına hiç kimseyi yaklaştırmamak üzere gelip yerleşmiştir. Üçüncü dizede unutmayı kastederek “Onu da tatmak gibi” der. Buradaki “da” bağlacı ile bir arka plan çizilmiştir şiire. Cansever şiirinde bundan sonra sıkça karşılaşacağımız bir durumdur bu. Demek bu unutmak mevzundan önce yalnızlık üzerine çok şey tadılmıştır ki onu da deneyecektir. Şiirindeki bütünlükten kastımız tam olarak da budur. Yani bu çok şey dediğimiz nokta şiirin daha önceki kısımlarında söylenmiş olabilir ya da bazen Cansever geri dönüşler yapar ve siz

bunun açıklamasını ileriki bir bölümde bulabilirsiniz. Bazen de hiç bulamayabilirsiniz. (Cansever şiirinde bazen bazı şeylerin açıklamasını başka bir kitabında bulmanız bile mümkün olabilir.) Çünkü şair kendi istediği çizgileri artık zihnimize çekmiş, dünyayı, arka planı kurmuştur ve biz okurlar bu çizgilerin arasında dilediğimizce dolaşabiliriz.

Ne evi ne de gidecek bir yeri olmayan kişi evine(!) giderse – evine gitmez ya gitmenin saati gelmiştir – nasıl bir yalnızlık bekler onu? Şair artık nesnelere ve anlatıyla örmektedir şiirini. Perdelerini kapadığı, etrafla tüm ilişkisini kesip sırtını döndüğü bir eve gider. Biz Cansever’in yalnızlığını kirli gömleğinde, nedense zor geldiği hissine kapıldığı ellerini yıkaması, kurutmasında, saati kurmasında ve sebepsiz dolaşmasında buluruz. Yalnızlığın sanki kirini, boşluğunu ve ittiği çaresizliği görürüz bunlarda. Yalnızlığında yaşadığı içe dönüşü ise “perde” ile somutlaştırmıştır: “sonrası şu: ben bir camı, bir perdeyi açmış adam değilim / bilirim ama çok bilirim kapadığımı”. Kendini etraftan çeker, saklar çünkü bir yığın ölüden geldiğini söyler. Bunu bize aktaracaktır, canlandırır şiiri bir anda Cansever ve bizi de dâhil eder buna, inandırır: “Oramı buramı dürtüyorum, bunu sahiden yapıyorum”. Ve son dizelerde şair daha önce dediği gibi belki ellerini yıkamak için gitmiştir musluğun başına. (büyük ihtimalle bir havlu olmamalı ellerini kurulayacak!) Kendini düşünür bunu hiç yapmak istemese de. Ne geldiği yer bellidir ne de gittiği. Ve bizim aklımıza yazar bunu *musluktan akıp giden su* ile. Gerek nesnelere gerekse anlatı unsurlarını şiirine dahil etme hususunda bu şiir sanırım ilk örnek sayılabilir ve şair ileriki yıllarda çok daha iyi eserler ortaya koyacaktır.

Anlattığı bir şeyler vardır şairin şiirlerinde bundan böyle. Ama duygulardan ziyade bir şeyler. Öncelik düşünceler mesela. Bir dünya vardır artık şairin kurduğu ve etraftaki nesnelere de, nesnelleştirdiği duygularla da beslenir. Zor bir iştir Cansever’in yaptığı. Ya şiirinizden ödün vereceksinizdir ya da hikâyeden. Buradadır Cansever’i büyük ozan yapan sihir: onun şiirinde hiçbir şey eksik kalmaz.

Edip Cansever, Türk şiirinde pek rastlamadığımız bir anlayışla yazmıştır şiirlerini. Bunları dramatik şiir olarak adlandırmak da ne kadar isabetli oluyor bilmiyoruz. Çünkü Cansever’in şiirine kattığı yeni unsurlar, evet, bazen diyaloglara, sahnelere kadar tiyatral görüntüler oluştursa da yalnız bunlarla sınırlı kalmamıştır. Cansever şiirinde bazen hikâyeye, roman, destan unsurlarıyla karşılaşılır. Bunun temelinde de Cansever’in çok kez üzerinde durduğu düşünce ve anlatma eğilimleri yatmaktadır. Birçok yerde monologlar ve diyaloglar görülür. Cansever anlatmayı, sormayı tercih

etmiştir ve bu yolda da düzyazının tüm imkânlarından – şiirinden hiç taviz vermeden – faydalanmıştır. Buradan yola çıkarak da şiirine dâhil ettiği unsurlar ve şairin ulaşmak istediği nokta göz önüne alınırsa belki buna *anlatı şiiri* demek daha uygun olur görüşündeyiz.

Henüz 1962 yılında Hüseyin Cöntürk de *Nerde Antigone* kitabında yer alan Salıncak şiirini değerlendirirken daha önceki şiirlerinden “dramatik ögeler ve masal ruhu” gibi isimler verilebilecek yenilikler getirdiğini söyleyerek ileriye gören, çok isabetli bir tespit yapmıştır.⁸⁹ Doğan Hızlan da 1983’de şöyle değerlendirmiştir Cansever şiirini: “Edip Cansever: «şairaneliğe karşı bir şair». Onun kimliğine bunu yazmak isterdim. Yıvıyık duyarlıklar, gönle kurulan basit tuzaklar ne çok rahatsız eder Cansever’i. Böylesine kavaflıktan şiirini kurtarabilmek için ölümcül bir savaş verir. Her şiirden önce poetikası üzerine enine boyuna düşünür, şiirinin statik hesabını yapar. Bir yandan kuram-şiir ilişkisinin geçmişten şimdiye bir sınavını yapar, bir yandan da yeni şiirinin metalsi iskeletini kurar. Konuyu, temayı, anlatacaklarını – anlatacakları vardır – masaya yatırır, şiirin anatomisine fazla gelenleri şiir neşteriyle alır... Şiirlerine kişiler de gelir oturur. Denizleri, uçsuz bucaksız kuş uçmaz kervan geçmez değildir, gökyüzü başını alıp gitmez. O anda yaşamımıza ve şiire, gökyüzünün ve denizin katkısı ne kadarsa o kadardır. Sınırsızlığı şiirine getirirken tema’nın kan kaybetme tehlikesinden korkar. Kişileri; şiir kişisi olmak için zorlanmazlar, şiirin içinde yer almaları haklarıdır, daha geniş bir deyişle şiirsel haklarıdır. Kelime seçimi, dilsel ayıklama işlemi de onda bir başkadır. Çok kendine özgü kelimeler kullanmaz, bu tür bir kelimeciliğin yaşamın doğasını asıl hattından kaydırdığı kanısındadır.”⁹⁰

Cöntürk ve Hızlan’ın yorumlarından sonra Cansever’in anlatı unsurlarını daha ustalıkla ve yoğun olarak kullandığı bir örneği buraya alıyoruz. *Çağrılmayan Yakup* kitabından aynı isimli şiirden:

Kurbağalara bakmaktan geliyorum, dedi Yakup
Bunu kendine üç kere söyledi
Onlar ki kalabalıktılar, kurbağalar
O kadar çoktular ki, doğrusu ben şaşırdım
Ben, yani Yakup, her türlü çağrılmanın olağan şekli

⁸⁹ Hüseyin Cöntürk, “‘Salıncak’ Şiiri”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 143.

⁹⁰ Doğan Hızlan, “Sen Kenarda Dur Şairanelik”, *Tan*, 12, 10. 1983, s. 10.

Daha hiç çağrılmadım
Biri olsun “Yakup!” diye seslenmedi hiç
Yakup!
Diye seslenmedi ki, dönüp arkama bakayım
Ve içimden durgun ve çürük bir suyu düşüreyim
Ceplerimdeki eskimiş kağıt parçalarını atayım
Sonra bir güzel yıkanayım da...
Ben size demedim mi.

Evet, kurbağalara bakmaktan geliyorum
Sanki böyle niye ben oradan geliyorum
Telaşlı, açgözlü kurbağalara
Bakmaktan
Bilmiyorum
Bilmiyorum, bilmiyorum
Ben, yani Yusuf, Yusuf mu dedim? hayır, Yakup
Bazan karıştırıyorum. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 379.)

Cansever bu şiirinde bir monolog mu oluşturmuştur ya da belki bir diyalog okurla girdiği? 3 hatta 4 kişi girmiştir şiirine sessizce. Önce anlatıcı, bize aktaran biri var Yakup’un söylediğini. Sonra Yakup oluyor birden ve sonra Yakup’a seslenen kişi. En sonunda da belki Yusuf... Yalnızlığın karşısına açgözlü, kalabalık kurbağaları koymuştur. Cansever yalnızlığı yine canlandırıyor zihnimizde. Bir seslenme, dönüp ardına bakma isteğiyle güçlendiriyor anlatımını. Yalnız insanın ceplerinde taşıdığı eski, belki hiç gitmediği adres ya da hiç aramadığı bir telefon numarası, belki bir mektup, ne varsa kurtulmak ismiyle seslenen birini bulduğunda. Ve belki yine şu kirlenmişlik konusudur “Sonra bir güzel yıkanayım da...” dizesi. Son dizelerdeki kendini karıştırmasını da yine yalnızlığın bir getirisi veya kimlik sorunu olarak düşünebiliriz. Bu dizelerden önceki üç kez yinelenen *bilmiyorum* ifadesi ve niye kurbağalara bakmaktan geldiğini bilmeyişi de anlamı pekiştiriyor. Evet, bir belirsizlik de görülür dizelerde. Ama yalnız bu şiire özgü bir durum değildir. Cansever’de sıkça karşılaşılan bir durumdur ve şiirlerindeki düşünce temeli ile sorularla ördüğü yapıdan kaynaklanmaktadır: “Uzun şiirlerimde hiçbir sorunsalı yanıtlamaya kalkışmam. Sorular sormaya, bu soruları çoğaltmaya (ama yanıtız

bırakmaya) çalışırım hep. Nedeni, yazdıkça bilmediklerime, tanımadıklarım, daha önce duyup düşünmediklerime rastlarım da ondan. Zaten insanın iç dünyasını kesin olarak tanıtlamak demek, saltık insanı yokken var etmek anlamına gelmez mi.”⁹¹

Cansever, şiirinde hâkimiyeti düşünceye vermiştir. Tabi ki duyguları kullanmış ancak bunların düşünce ile denetimini sağlamadıktan sonra şiirine sokmamıştır. Metin Eloğlu'nun kısa şiirle uzun şiir yazarken ki durumunun aynı olup olmadığını sorması üzerine Cansever şunları söylemiştir: “Hayır, kısa şiirlere uyguladığım yöntemle uzun şiirlere uyguladığım yöntem bir değil. Kısa şiirlerimde daha bir kendiliğindenlik vardır. Dayandığım tek şey, o şiirlere hazırlıklı olduğumu bilmemdir. Bir olay, bir görünüm, bir imge vb. beni etkilemeye yeter. Sonra bütün bunlar belli bir düşünce katında yerlerini alırlar. Oysa uzun şiirlerimde ilkin bir düşünce vardır. Buna apaçık bir ön-düşünce de diyebilirim. Yazarken, bu belirlenmiş düşünceyi hareket noktası olarak ele alırım; sonra da ona uygun düşecek, onu şiire kavuşturacak bazı objeler arar, bulur ve yaşarım. Öyle ki bu yaşadığım objeler, beni ayrıntılarıyla etkilemeye başlarlar. İşte o zaman gene kısa şiirlerimde olduğu gibi dizeler belirir, yerlerini alır, düşüncenin sınırları içinde şiiri oluştururlar.”⁹² Bir başka söyleşide de Cansever, sorgulamasının sebebini şöyle açıklıyor: “Şiirin özgünlüğüne, kural tanımazlığına inancım var. Ne var ki düşünmeden şiirimde yararlanmak isterim, şiirime bu düşünce sağlamlığının bir güç katmasını isterim. Çünkü şair için düşünce bir kaynaktır. Oysa filozof için başlı başına bir uğraştır. Öyle değil mi? filozofun bütün uğraşı düşünce. Sonuna kadar. Filozof kavramlara yaslanır, alabildiğine soyutlar; sistemini katılaştırınca bir mutluluğa erişir. Şair ise somutlayacaktır durmadan. En çok yaşamla ilgilidir de ondan. Kısaca, şairin düşüncesi şiirdir, diyebilirim.”⁹³

Fusun Akatlı farklı bir yaklaşımla oldukça güzel vurgulamıştır Cansever'deki anlatı unsurlarını. “*Tragedyalar*’da da *Ben Ruhi Bey Nasılım*’da dahir anlatı yapıtının harcını şiirin potasında karıyordu Edip Cansever (Evet. Denebilir sanıyorum böyle bir şey). Ama Bezik Oynayan Kadınlar, bir roman değilse eğer, mutlaka öykü! Böylesi yakıştırmalardan uzak durulması gerektiğine içten inanıyor olmam bile alıkoyamadı bu kez beni, bunu düpedüz böyle söylemekten. Nedir ‘anlatının harcı’

⁹¹ Edip Cansever, “Şiir Üstüne Söyleşi Notları”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 64.

⁹² Metin Eloğlu, “Cansever’in İşi Gücü”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 85.

⁹³ Fethi Naci, “Edip Cansever’in Antikacı Dükkânında”, *Dost*, 31, 04. 1960, s. 20.

dediğim şey ki, bu şiir beni ille de öykü okumaya kışkırtıyor? İki basit görünen öge: Kişi ve ayrıntı. Bunların şiirde rastlamaya alışık olmadığımız şeyler olduklarını, anlatıya özgü kaldıklarını ileri süreceğim değilim elbet. Ne ki, kullanılan, başvuru, - ne bileyim - yararlanılan ögeler olmakla kalmayıp yapının onlardan ve onlarla oluşması gibi bir durumu imliyorsa, okumamızı bir başka biçimde yönlendiriyorlar bunlar. Peki, şiir nerededir bu kitapta? Şiir, hep olduğu gibi, tabîi yine imgededir, biçimdedir, sestedir. Bu noktaya, - yeniden dönmek üzere bir yana bırakarak değil - ağırlığını okumamızın her anında olanca önemiyle koruyarak yer vermek gerektiğini düşünüyorum. Okuduğum bir şiirdir; bu şiir bana öykü(ler) anlatmaktadır.”⁹⁴ diyerek Akatlı şiirin getirdiklerini (şiiri hikâyeleştirdiği iddiası taşımadan) düzyazıya dökmüş ve kendi tabiriyle şiirin atmosferini yazmıştır.

Akatlı, şiirin ille de öykü okumaya ittiği iki ögeden biri olarak vurgulamıştır ayrıntıyı. Anlatı şiirine ayrıntı doğal olarak sinmiştir. Ayrıntıyı kullanırken okuyucuyu rahatsız etmemiştir Cansever. Aynı zamanda şiirindeki ayrıntılar üzerine açıklamalar yaparken aslında bir yandan imge konusuna da bakışını göstermektedir. Açıklamaları imgeyi şiirin içinde bir dizede ve hatta çoğunlukla bir kelimedede, söz sanatlarında arayanlara bir cevap, yol gösterici metin niteliğindedir: “Ben şiirin yaratıldıktan sonra çok önemli bir yaşamı olduğuna inanan bir insanım. İnsan gibi yaşadığına inanıyorum. Ve kendimi yaşama hazırlar gibi kuruyorum şiiri de. Bu nedenle renkler birbirlerini buluyor, ayrıntılar zaman zaman kopuyor, birbirlerini yakalıyor. Belki de bir bütüne gitmek için o ayrıntıları da biraz silmek gerekiyor, çünkü şiir hiçbir zaman ayrıntı değildir, hatta sanat hiçbir zaman ayrıntı değildir. Ayrıntı vardır ama görünmeyen, silinmiş ayrıntılardır. Resimde de bu böyle, sen resmi sık sık ele aldığın için söylüyorum. Baktığımız zaman, işte bu ağaç, bu ağacın yaprağı, bu da altındaki yaprağın damarı diye bakmıyoruz resme. Bu ayrıntılar silindikten sonra kalan şey oluyor resim. Bir şeyi yürütmek, sürdürmek için ayrıntı gerekli ama ayrıntıların okurun gözünde yok olması da zorunlu. Ayrıntı bir marifet gibi kalmalı.”⁹⁵ Başka bir söyleşide de “Uzun şiirlerimde ayrıntılar çok önemlidir benim için. Ne var ki ayrıntılar bir başına kaldıkları zaman, ayrıntı olarak kaldıkları zaman daha çok zenaate dönük olurlar. Bütünün parçaları olabildikleri oranda, bir bütün oluşturdukları zaman gerçek işlevlerini yapmış olurlar. Mozaik olarak yapılmış

⁹⁴ Füsun Akatlı, “Bir Deniz Kabuğundan Daha ayrıntılı Bir Şiir Üzerinedir”, Tan, 12, 10. 1983, s.5.

⁹⁵ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne”, Çağdaş Eleştiri, 4, 06. 1982, s. 10.

İsa öykülerini düşün örneğin. Onlarda ayrıntılar tek tek mozaik parçalarından başlayarak çeşitli insan hareketlerine, jestlerine varır. Böylece bir bütün yaratılmış olur. Bizim gördüğümüz mozaik parçaları değil, o öyküler ya da tasvirlerdir bütünlüğü içinde. Nitekim mimaride de aynı şey. Bir yapının teker teker ayrıntılarından çok bütününde kendisini görürüz. Ayrıntıların tek tek çarpıcı olması sakıncalı. Bir bütüne yedirilmiş olmalı. Hani bir yazarı ‘dili güzel’ diye övmek ne kadar tersse, ayrıntılar bakımından bir sanatçıyı övmek de o kadar ters gelir bana.”⁹⁶

Edip Cansever, şiirlerini oluşturmada düzyazının imkânlarından faydalandığını birçok kez dile getirmiştir. Hikâye ve romanın kişi, mekân unsurlarından ve tiyatronun sahne, diyalog, monolog unsurlarından hatta bazı yerlerde günlükten faydalanmıştır diyebiliriz. Bunlar elbet Cansever şiirini canlandırmış, bir devinim alanı sağlamış ve farklı kılmıştır. Cansever çok emek isteyen, şiiri kaybetme tehlikesi taşıyan bir yükün altına girmiştir. Onun için yalnızca bu yükün altından kalkabilmiştir demek haksızlık olur. Cansever anlatı unsurlarını şiirine yedirirken mükemmel bir denge kurmuş ve olanakları sonuna kadar kullanmış, bundan da şiirinin kârlı çıkmasını sağlamıştır. Cansever, şiirine anlatı unsurlarını dâhil ederken somutlaştırma çabasını ‘nesne’ ile sağlamlaştırmıştır. Kişilerin özellikle psikolojik durumlarını, duygularını somutlaştırmada ve sahne, mekân oluşturmada ‘nesne’den faydalanmıştır. Bazen bunu somut bir olayla bir duyguyu bağdaştırarak bazen de durumlara, duygulara ya da kişilerin psikolojilerine uygun dekorlarla sağlamıştır. Eliot’ın kuramından yola çıkan Cansever, bu tutumunda onun etkisinin çok olduğunu kendisi de söylemiştir: “Öteden beri Eliot’un ‘Nesnel Karşılık’ kuramına çok önem verdim. Yani duyguların, düşüncelerin, coşkuların vb. nesnel bir karşılığı olması kuramına. Böylece şiirsel bir dekor hazırlanması söz konusu. Şiirlerim küçük insandan, küçük durumsal anlardan çok insan dramını, yani bir çelişkiler, karşıtlıklar bütünlüğü içermeye yönelik olduğundan, bu dekorun nesnelere de insanları da daha bir hareket halinde görünüyorlar sanırım.”⁹⁷

Cansever’i etkisi altında bırakan Eliot’ın Nesnel Karşılık (objective correlative) kuramı şöyledir: “Coşkuyu sanat biçiminde dile getirmenin tek yolu, ona bir ‘nesnel karşılık’ bulmaktır. Başka bir deyimle, o belirli coşkunun örneği olabilecek bir nesnelere dizisi, bir konum, bir olaylar zinciri bulmaktır. Öyle ki duyusal yaşantı çerçevesinde algılanacak o olguların verilmesiyle coşku birdenbire uyandırılmış

⁹⁶ Füsün Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 327.

⁹⁷ Mustafa Öneş, “Şair Yaşadığı Zaman Diliminin Dışına Çıkabilir” Gösteri, 2, 01. 1981, s. 6-7.

olsun.”⁹⁸ Nesnel karşılık kuramı üzerine, kavramın Türkçeye aktarımı hususunda sıkıntılar yaşanmıştır.⁹⁹ Ancak biz burada bu tartışmalara yer vermeyeceğiz. Çünkü Cansever’in bu kuramdan kendi şiirine ne pay çıkardığını görmek de mümkündür, kendisi de söyleşilerde, röportajlarda bunu açıklamıştır. Bizim için de önemli olan şu noktada budur. “Ben insanın içsel ve dışsal dramını yazmaya çalışıyorum. Bu karmaşık dünyayı sergilerken de hem insanın hem de nesnelere boyutlarını çoğaltmam kaçınılmaz oluyor. Bölüp parçalamakla sonra da bütünlemekle, çok yanlı bir uzamsal konum elde ettiğimi sanıyorum. Nesnelere didik didik etmem, insanı didik didik etmemden kaynaklanıyor bir bakıma. Her şiirimin bir dekoru yani bir ‘nesnelere altyapısı’ var. İnsanın doğal göstergesidir nesnelere. Onları (nesnelere) bir yana bırakırsam insanı da toplumu da soyut ve tamamlanmamış olarak bırakmam gerekirdi.”¹⁰⁰ Cansever, Tahsin Yücel, Adnan Benk ve Nuran Kutlu ile *İlk yaz Şikâyetçileri* isimli kitabındaki *Sona Kalsa* şiiri üzerine sohbetlerinde ‘nesnelere karşılık kuramı’ anlayışını ortaya koyar: “Yanıt vermek için belli bir kuramdan yola çıkayım ama biliyorsun kuramlar şiirde pek o kadar geçerli değildir. Bir şairin işi, bir yerde kuramı da bozmaktır. Fakat bugüne kadar bozmadığım, bozmak istemediğim T. S. Eliot’un bir ‘nesnelere karşılık’ kuramı var. Şiire bir çeşit dekor hazırlamak bu. Benim burada anlatacağım şeylerin dekorunu kurmam gerek. Garsonuyla, bardaklarıyla, masasıyla, insanlarıyla tümünü anlatmam gerek. Yoksa niye karşıdaki ağacın gölgesi ölü bir kuş olsun? Her şeyi bir takım nesnelere vermeyi her zaman yeğlerim. Vazgeçemediğim bir şeydir bu. Eliot’un nesnelere karşılık kuramından yola çıkıyorsak coşkularımız, duygularımız, düşüncelerimiz şiire aktarıldığı zaman oradaki nesnelere karşılıklarını bulmalı. Bir şiir, içindeki nesnelere, içindeki yaşam biçimleriyle, ilişkilerle ve daha bir sürü ögeyle oluşturulur. Ve ben buna çok inanıyorum. Bu şiirde gereksiz ayrıntı sayılabilecek şeyler aslında bir fon gibi gerekli olan öğelerdir.”¹⁰¹ Şerif Aktaş da Cansever için “Şiirde dış dünyaya ait görünüşler asıl söylenecek hususa, ya hazırlık olmak üzere kullanılmıştır veya bir duygunun düşüncenin dekoru

⁹⁸ T. S. Eliot, *Denemeler*. Çev. Akşit Göktürk. İstanbul, Afa Yayınları, 1987, s. 57.

⁹⁹ Bakınız:

Özdemir İnce, *Şiirde Devrim*. Adam Yayınları, İstanbul, 2000. s. 129-135;

Hilmi Yavuz, "Nesnelere Bağlılaşım", *Zaman*, 07 Mayıs 2003;

Hilmi Yavuz, " 'Nesnelere Bağlılaşım', aslında bir 'Yeniden Üretim' değil mi?", *Zaman*, 14 Mayıs 2003

Ayrıca Eliot’un *Denemeler* adlı eserinin farklı bir çevirisi için bakınız:

T. S. Eliot, *Denemeler*. Çev. Halit Çakır. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988. s. 69-75.

¹⁰⁰ Erdoğan Albayrak, “Cansever’le Söyleşi”, *Varlık*, 889, 10. 1981, s. 7.

¹⁰¹ Edip Cansever, “Edip Cansever’le Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne”, *Çağdaş Eleştiri*, 4, 06. 1982, s. 9.

durumundadır. O, ifade etmek istediği duygu, düşünce ve coşkuların nesnel karşılığı olmasına dikkat eden, insanı içinde yaşadığı ilişkiler bütünlüğü içinde vermeye çalışan bir şairdir.”¹⁰² demiştir.

İşte şu yağmurlar, işte şu balkon, işte ben
İşte şu begonya, işte yalnızlık
İşte su damlacıkları, alnımda, kollarımda
İşte yok oluşumdan doğan kent
Hiçbir yere taşmıyorum, kendime sızıyorum yalnız
Ben dediğim koskocaman bir oyuk
Koltuğun üstünde, aynadaki yansıda
Bir oyuk! sofada, mutfakta, yatağında
Yaşamayı tersinden kolluyorum sanki
Yetişip öne geçiyorum sık sık. Sözelimi
Bir iki saatte bitiveriyor bir mevsim
İyi
Bugün pazartesi mi? kapının, pencerenin durumu
Salıyı gösteriyor.

Salondaki büyük saati sattım
Saatin ölçebileceği
Herhangi bir zaman parçası yok
Gittiği yeri bilmeyen böcekler gibiyim
Bir oyuğa, oyulmuş bir yaşama
Ne gereği var ki saatin
Balkona çıkıyorum sürekli
Yollar yollar yollar katediyorum sanki böylece
Bir semtin ilk rengini alıyorum
Örneğin Ümraniye’de bir çay bahçesindeyim
Bazan
Anılardan anılara bir yol
Ve
Anılardan anılara sallanan bahçe

¹⁰² Şerif Aktaş, “Edip Cansever”, Türk Dili, 462, 06. 1990, s.273.

Hangi yaprağı koparsam son anı avucumda kalıyor

İyi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 245-6.)

Güven Turan Cansever şiirindeki anlatı unsurları üzerine şöyle demiştir: “Cansever, odadaki insana göre, dünyayı da yeniden kurar ve dağıtır. Odadaki insan: Edip Cansever’in Umutsuzlar Parkı’ndan başlayarak sonuna dek ‘dramatik’ şiir yazdığını söylemeliyim. Dramatik şiirin en önemli özelliği de bir ‘anlatıcı’sının olmasıdır. Bu ‘anlatıcı’ bir diyalogun sürdürücüsüdür ya da monolog kurar. Edip Cansever’in ‘öyküyü’ silerek dramatik bir şiir kurması da önemlidir. Umutsuzlar Parkı’nın tamamı monologdur. Yer yer karşısındaki bir kişiye yöneltilmiştir, yer yer bir iç monolog halindedir. İç monologlarda kişi, kendisiyle dönüşümlü olarak ‘sen/ben’ karşılığında konuşur.”¹⁰³ Cansever de kendi şiiri için bu konuda şunları söylemiştir: “Hatta zaman zaman klasik bir şiir üretebilir miyim, ondan bir kitap çıkarabilir miyim, becerebilir miyim diye düşündüğüm de olmuştur. Bunlar uğraklardır. Bir de ben hikâye, roman, oyun öğelerinden yararlanıyorum şiirde. Bunlar şiirimi değiştirmeye yol açıyor, senin dediğin gibi gerçekten bir düzey düşüklüğü yoksa bunda şiirde başka kaynaklardan yararlanmanın da etkisi var, tabii şiirin ‘kendisi’nden sapmadan. Her şair güzel bir şiirden etkilenir doğal olarak, etkiden de korkmamak gerekir. Ben aynı etkilenmeyi romandan, hikâyeden, oyundan da çıkarabiliyorum. Biliyorsun, günümüzde türler arasında bir yakınlaşma var: birbirlerine yakın seyrediyorlar. Öbür türlerden yararlandığım zaman belki birçok yanlılık, çok boyutluluk kazanıyorum. Dengeyi o yüzden koruyabiliyorum sanımsındayım.”¹⁰⁴ Cansever, Asım Bezirci’yle bir sohbetinde de öyküden, şiirin olanaklarını genişlettikten sonra kaçınması için bir gerekçe olmadığını belirtir.¹⁰⁵

Selim İleri *Ben Ruhi Bey Nasılım* şiirini değerlendirirken bir romanı söylüyor der Cansever için: “Edip Cansever, *Ben Ruhi Bey Nasılım*’da sanki bir romanı ‘söylüyor’. Uzun şiirle roman arasında bağ kurmak olsa olsa şiire haksızlık olur, yine de *Ben Ruhi Bey Nasılım*’a bir romanın şiiri diyeceğim, roman olamayacak bir öz’ün

¹⁰³ Güven Turan, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, Adam Sanat, 13, 12. 1986. s. 46.

¹⁰⁴ Yaş ve Şiir Üstüne Açıkoturum, Varlık, 1079, 08. 1997, s. 21.

¹⁰⁵ Edip Cansever, “Umutsuzlar Parkında Bir Umutlu ile Konuşma”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 73-77.

şii. Kişileriyle, dramatik çatısıyla, çok yönlü duygulanımlarıyla ve değişik zaman dilimleriyle bir yaşam dile getiriliyor yapıtta.”¹⁰⁶

(Gelsem gelsem bir solgunluktan gelirim
Kızgın bir sardunyanın üstelik üvey çocuğu
Pembe pembe azarlanırım
O ölür ben azarlanırım
Kocaman bir konakta uzarım kısalırım
Ellerim turnaklarım
Yeni kırılmış bir koyun derisi gibi pespembe
Ve sıcak
Gözlerim, gözlerim benim
Denizi ilk defa gören bir çocuğun
Birdenbire yaşlanması neyse.)

Sizinle görüşelim Ruhi Bey

Vaktim yok, vaktim yok

Ruhi Bey görüşelim

Vaktim yok görüşmeye kimseyle

Ruhi Bey!

Kendimle bile, kendimle bile. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 35.)

Edip Cansever, tüm sanat dallarından şiirinde yararlanabileceğini, onların şiirin doğal gereçleri olduğunu düşünmektedir. Tabi şunu da kabul etmek gerekir ki böyle düşünmesini farklı unsurları şiirinde eritebilmesindeki mahareti sağlamaktadır, yoksa her şairin de kolayca dillendirebileceği basit, doğal bir durum değildir bu. *Oteller Kenti* kitabından yola çıkarak şiir üstüne Seyyit Nezir’in yaptığı söyleşinin notlarında Cansever’in şu sözlerini buluruz: “Bütün sanatların şiire, şiirin de bütün sanatlara katkısı vardır elbette. Örneğin *Oteller Kenti*’nin ‘Sera Oteli’ bölümündeki düzyazısal şiirler dikkatle okunduğunda görülecektir ki dizelerden daha yoğun bir dizeler bireşimi ön plana geçmektedir. Bu böyleyse, bir düzyazı örtüsü, bir düzyazı dokusu şiiri çerçevelemiyor, bunaltmıyor, onun özgür yapısını kısıtlamıyor demektir. Uzun

¹⁰⁶ Selim İleri, “Kimsesiz Bir Atlıkarıncadayım”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 192.

şiiirlerimdeki öykü ögesine gelince, öyküden çok bir ‘anlatma’ söz konusudur burada da. Ayrıca her şiir önünde sonunda (az ya da çok) bir ‘anlatma’ değilse nedir? Ekleyeyim: Sait Faik’in ‘Hişt Hişt’ öyküsünde ne kadar şiir varsa benim şiirlerimde de o kadar öykü vardır. Diyebilirim ki bütün sanatsal türler, şiirin potasında eriyebildiğince, şiirin doğal gereçleridirler.”¹⁰⁷

Anlatı, düzyazı türlerinin genel anlamda varoluş sebebidir diyebiliriz. Yazar eserinde ya da eseriyle okura bir şeyler anlatır. Bu anlatılar da bazı unsurlarla sağlanır. Eser ister klasik, ister gerçek veya gerçeküstü olsun Olay örgüsü, kurgu, kişiler, zaman, mekân ya da bunlardan bazıları kullanılarak oluşturulur. Tabi ki bunlar düzyazı türleri için asli unsurlardır ve hatta okur bile bunlara aşınadır, eser içinde arar, sorgular. Ancak bu unsurları şiir içerisinde görmeye pek alışkın değiliz.

Cansever, anlatı unsurlarından faydalanmıştır derken, onun şairlik mezziyetleri zaten en başında dil olarak bir yararlanımın düşünülmesini engeller. Salt şekilsel faydalanımların da manasız ve gereksiz olacağını düşünürsek şu soru akla gelecektir: Cansever, anlatıdan hangi yönleri ile ve nasıl yararlanmıştı?

Elbette yalnızca şiirde kişi adlarının yer alması, bir olaya göndermede bulunmak ya da hatırlatmak gibi zaten şiirin de harcında bulunan öğelerden bahsetmiyoruz. Öncelikle Cansever şiirinde farklı olarak, düzyazıdan alıştığımız kurgu unsuruyla karşılaşırız. Cansever’in anlatacakları vardır ve bunları kafasında bir kurguya döker. Kurgusunu olaylar ya da kişiler üzerine kurar ki bunlar da yine geleneksel anlayışta düzyazının imkânları dâhilinde bulunur. (Alışılmış şiir formu ise genellikle düşünceyi bile arka planda bırakır, hislerin hâkimiyetini kabul eder.) Cansever, şiirini bütün olarak düşünür ve örer. Cansever’in kişileri de böyle yaratılmıştır, mekânları da. Bu da Cansever şiirine bir roman, oyun, hikâye gibi devam ve takip fonksiyonu katar. Cansever, şiiri için bir izlek yaratmış olur. İşte bu yüzden Cansever’in bir romanı söylediği ya da hikâye okumaya teşvik ettiği gibi söyleyişler doğuyor. Çünkü Cansever’in şiiri, anlatı ile ortak bir zemine oturuyor. İşin bu kısmında ince bir çizgi, hassas bir terazi çıkıyor ortaya. Meydana gelebilecek küçük bir aksama ya da olmayacak bir eksiklik ortaya doğrudan bir hikâye ya da oyun çıkmasına sebep olabilir. Ancak Cansever izleği şiirine yedirmekte ve şairlikte, şiir dili oluşturmakta tartışılmaz başarısı ile bu mükemmel dengeyi kurabilmiştir. Bu sebepten şiir değerinden hiçbir şey yitirmeyen Cansever şiirini bir roman ya da hikâyeye

¹⁰⁷ Edip Cansever, “Şiir Üstüne Söyleşi Notları”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 65.

benzetmek öncelikle onun şiirine bir hakaret olarak düşünölmüştür. Cansever'in başarısı da burada yatmaktadır.

Edip Cansever'in şiirinde yarattığı izleği takip ederek bir olayın süreğini, kişilerinin karakterlerini, psikolojisini, toplum içindeki durumunu ya da mekânların etkisini görmek mümkündür. Hatta Cansever, *Ben Ruhi Bey Nasılım*'da olduğu gibi bazen bu izleği geçmişe doğru sürüp farklı bir kurguyla dahi karşımıza çıkmıştır.

Cansever'de bir izlek yalnızca bir kitabı içinde de kalmamıştır zaman zaman. Bazı olayların (çocuklukta yaşanan travmalar, limonluktaki yangın vb.), bazı kişiliklerin (Stepan-Ruhi Bey, Yakup-Dökümcü Niko vb.), bazı mekânların (meyhane, pasaj, limonluk vb.) izleriyle çok farklı tarihlerde yazılmış kitaplarında karşılaşmıştır. Biz de Cansever'de izlekleri takip ederek bunun doğal getirisi olan bazı unsurları tespit etmeye çalıştık.

OLAYLAR

Tragedyalar kitabında baba Armenak ile anne Vartuhi'nin ilişkilerinden başlayan, Diran ve Stepan'ın doğumları, Diran'ın evliliğine kadar oluşturulan süreği alt yapının da katkısıyla takip ederiz. Sonrasında da Stepan'ın doğumundan itibaren getirdiği sorunlar ve Lusin ile ilişkisi olayların merkezine oturur. Diran ile Lusin'in evliliklerindeki sorunları bir başka kitabında Ruhi Bey'in Hayrün'nisa ile evliliği olayında da izleriz. Tümü sorunlu, uyumsuz kişilerden oluşan şiir kişileri etrafındaki olaylar başladıkları gibi sona erer. Bir sıkıntı, yalnızlık – belki onların belki herkesin – dengesizlik içinde devinen hayatlar alkole hatta bazen esrara kadar bulanıp sürer.

STEPAN

Yok senin iskambillerin, yırtmıştın hani bir gece
Çekmiştin esrarı da bütün gün
Ben kralları, din adamlarını sevmem diye
Yırtmıştın sonra onları.

ARMENAK

Ha, sahi, unuttum, yırtmıştım ben onları.

STEPAN

Sonra da korkmuşsun, bütün gün bağırmıştın
Ben cinayet işledim, ben cinayet işledim, diye.

Tedirgin yolcu, geceye bitişik sabah, çiçek olmaktan sıyrılıp, odalara dolmak dekoru önünde var olan Armenak, Vartuhi, Diran, Lusin ve Stepan,

“Ve tedirgin bir yolcu biçiminde. Atışı duyulmaya
Başlayan bir yürekle gün iskeletinin
O garip efsanesine, geceye
Bitişik bir sabah gibi ağıyor.
Ve çocuksu düşlerin hep birden büyüttükleriyle
Bir çiçek olmaktan sıyrılarak

Doluyor odalara
Stepan, Vartuhi, Armenak
Diran ve Lusin”

bu kez değişmez yolculuk, gece, çiçek olmak, kan görmemiş taşlara düşmek dekoru önünde yok olacaklardır.

“Ve değişmez bir yolcu biçiminde. Atışı bitirilmeye
Zorlanan bir yürekle, gün iskeletinden
O sonsuz efsaneye, geceye
Ve bir çiçek olmada varlaşarak
Düşüyor kan görmemiş taşlara
Stepan, Vartuhi, Armenak
Diran ve Lusin”

Çağrılmayan Yakup kitabında Cansever’in daha önceki kitaplarında işlediği sıkıntı, bunalım ve uyumsuzluğun bireyde meydana getirdiği yabancılaşmayı buluruz. Yakup kurbağalara(!) bakmaya gider ve oradan döndüğünü söyler. Uykuyla uyanıklık arasında evde sayıklamaları da olabilecek bu durum, gündüz onlar diye bahsettiği insanlar içinde yaşadığı gerçekler de olabilir. Bir mahkemeye çıkarılır Yakup, yanında avukatı da vardır. Salınır sonra ve evine döner. Uyumak istiyordur. Zaten Cansever’in sıkıntılı kişiliklerinin yabancılaşması doğal bir sonuç olarak düşünülebilir. Eve dönüş ve orada uyuma fikri de daha önceki kitaplarında takip edilebilecek bir izleğe sahiptir.

Umutsuzlar Parkı’ndan

Size baktığım yol uzamakta
Kendime baktığım yol uzamakta
Yoruldum, bunaldım, canım sıkılıyor

Eve dönmeliyim, iyi bir yemek, uyumak istiyorum sonra (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 27.)

Çağrılmayan Yakup’tan

Bir güzel uyumak istiyorum, bütün gün çok yoruldum
Ben
Gözlükten, taş hamurdan ve çarşaflardan
Ve biraz hiç çağrılmamaktan yapılmış Yakup
Uyumak istiyorum. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 387.)

Cansever bir yazısında *Ben Ruhi Bey Nasılım* şiirine nasıl başladığını anlatır. Şiiri değerlendirmede de faydalı olacağını düşünüyoruz. “*Ben Ruhi Bey Nasılım* adlı kitabımı, bugünden çocukluğuma doğru uzanan bir çizgiyi bölüm bölüm yazarak sürdürmeyi düşünmüştüm. Baştan dört bölümü de bu amaçla yazmıştım. Kitap hem yavaş yürüyordu, hem de bir yerde tıkanıp kalacak gibiydi. Bir süre yazmayı bıraktım. Bir gün Krepen Pasajı’nda bir başıma oturuyordum. Yazdı, hava sıcaktı. Pasaj da oldukça tenhaydı. Dipte köşede bir garson uyukluyordu. Diyebilirim ki şiirime bir dekor hazırlanıyordu sanki. Nitekim biraz sonra ilk oyuncu sahneye girdi. Pasaj’a sık sık gidenler iyi bilirler, sakalları uzamış, saçları dökük ve yağlı, askılı pantolonunu karnının üstüne kadar çekmiş, omzunda birkaç kemerle dolaşan ve kimselerle konuşmayan bir adam vardı. Daha önceleri çok gördüğüm halde ilgimi pek çekmeyen bu adam, dışarıdaki masalardan birine, tam karşıma oturdu. Dikkatle izlemeye başladım. Kendi kendisiyle konuşur gibi dudaklarını hafiften kıpırdatıyordu. Bir kadeh içki verdiler, içti. Birdenbire Ruhi Bey’i, daha yazılmamış olan Ruhi Bey’i bulduğumu anladım. Çocukluğumdan, gençliğimden ve ‘şimdi’lerden sıyrılarak onun dünyasıyla özdeşleştim. Eve döndüm, ilk notlarımı yazdım. Kitap o günkü rastlantıdan sonra hızla gelişti.”¹⁰⁸ Şiirin ilk dört bölümüyle kalan kısmı değerlendirirken de sanırım bu bilgileri göz önünde bulundurmak gerekecektir.

Ben Ruhi Bey Nasılım şiiri bir roman kurgusuna sahiptir. Cansever ilk dört bölümü ayırmıştır. Şiiri yazdığı günden çocukluğuna götürmeyi planlamaktadır. Ancak şiirin bu ilk dört bölümüne bakıldığında ya Cansever’in müdahalesine uğramıştır ya da kurguladığı başlangıca uygun bir Ruhi Bey profili yaratmıştır. Şiirin ilk altı bölümünde silik bilgiler, anımsamalar, Ruhi Bey’in kendi kendine yine silik hatırlamaları görülür. Hayatını önemli şekilde etkileyecek olayların mekânlarını

¹⁰⁸ Edip Cansever, “Yaşamımda ‘İlk’ler”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 36-7.

(konak, bahçe, limonluk) ve kişisini (üvey annesi) aslında bu bölümde sayıklamaktadır Ruhi Bey:

Gördün mü hiç suyun yanmasını tuzda
Gördüm ben bu yaşam boyu iniltiyi
Büyük bahçelerin küçük içinde
Saksılardan birinde
Gördüm de
Uyurken uyandırılmış gibi
Beni bir sardunya büyüttü belki. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 15.)

O ben ki
Bir kadında bir çocuk hayaleti mi
Bir çocukta bir kadın hayaleti mi
Yalnızca bir hayalet mi yoksa. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 16.)

Bırakıp gidiyor anılarımı rüzgâr
Denize bırakılmış çöpler gibi
Yol kenarlarında birikmiş gereksiz eşyalar gibi
Geri veriyor ve çekip gidiyor usulca.

Bulanık bir havuzun yanında buluyorum kendimi

Bakımsız, taşları kırık bir havuzun yanında
İçinden koyu yeşil bir çocuğun baktığı
Çürümeye yüz tutmuş yaprak renginde
Ağlaması yağmurlu bir sundurmaya benzeyen
Kırık iskemleleri, çatlamış mermer masasıyla
Yağmurlu bir sundurmaya
Ve pencerelerde belli belirsiz bir kadın
Pencerelerde ve her yanda.

Bir çocukta bir kadın hayaleti mi
Bir kadında bir çocuk hayaleti mi
Yalnızca bir hayalet mi yoksa. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 26.)

Geri getiriyor bunları rüzgâr
Geri getiriyor anılması kırmızı bir konağı da
İniltili, hasta bir konağı da
Çatısında baykuşların tünediği
Birtakım iplerin düğümlendiği tahtaboşlarda
Ve bütün konuşmaların bir tek cümlede toplanıp
Suskunluğu bir anıt gibi yükselttiği
Bir konağı ve konağın olanca görkemini
Geri getiriyor rüzgâr.

(Konaksa yandı çoktan
Tertemiz bir asfalt ezip geçti onu
İyi biliyorum tertemiz bir asfalt
Ezip geçti onu

Kırmızı bir konak mezarı gölgesi bırakarak.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 27.)

Rüzgâra anıları yüklerken Cansever, anlatacaklarının da zeminini hazırlar. Artık geçmişe döneceğinin sinyalleri görülebilir. İniltili, hasta bir konaktan bahseder Cansever. Konaktan bahsederken de kırmızı rengi kullanmasıyla cinsel çağrışımları kuvvetlendirir. Yine bu konağın çatısına tüneyen ‘baykuş’u *Çağrılmayan Yakup*’ta da benzer şekilde kullanarak uğursuzluğu yönüyle şiirini dekore etmişti. Uğursuzluk ve virane mekânlar burada da açık bir çağrışımdır.

Ruhi Bey bir nevi sayıklamalar ve anımsamalar bölümünü sonlandırır. Söylediklerini, söyleyeceklerini özetler gibi hissettiklerini ve yaşadıklarını şu dizelerle dile getirir:

(Olmaz ki, kimse kimseyi sevemez
Ama hiç kimse.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 35.)

Bu noktadan sonra Cansever hikâyesini farklı bir kurguya taşır. Bir röportaj yapılmış gibi çeşitli kişiler kendileri ve Ruhi Bey hakkında bildiklerini, fikirlerini söylerler. Ruhi Bey’i tanıyan bu insanların belki de aslında Ruhi Bey’in kendisi olma

ihtimali üzerinde de durulabilir. Şiirin sonunda tüm şiir kişilerinin oluşturduğu koro şöyle der:

Siz ne yaparsınız bundan sonra, biz ne yaparız

Bir bütünün parçalarıyız, bir bütünün parçalarıyız. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 105.)

Ancak Cansever bir konuşmasında bu konuda daha net karar vermemizi sağlayabilecek açıklamalar yapmıştır: “Ben Ruhi Bey Nasılım’daki cenaze kaldıracısı, Adem bölümünü, Balık Pazarında, uğraşları cenaze kaldırmak olan üç kişiyle, gazeteci gibi röportaj yaparak, konuşarak yazdım.”¹⁰⁹ Cansever’in bu sözleri uyguladığı tekniği açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca bu kişilerin (Adem vb.), Ruhi Bey’in kendisi olduğunun düşünülmesi durumunda da Cansever’in böyle röportaj – konuşmalara ihtiyacı olmayacağı zannındayız. Zira Krepen Pasajı’nda Cansever’in kendi yarattığı Ruhi Bey’i tanımak için kimseye ihtiyacı yoktur ve onu en iyi kendisi anlatabilir.

Bu noktadan sonra da şiir bir belgesel – roman gibi devam eder. Şiire giren kişiler kendileri ve Ruhi Bey hakkında bilgi verirler.

Cansever şiirini okurken geri dönüşler, bölümler arası bağlantılar ve hatta kitaplar arasında bağlantılar olabileceğinden söz etmiştik. *Ben Ruhi Bey Nasılım* isimli kitabında da *Umutsuzlar Parkı* ve *Tragedyalar* kitaplarıyla münasebetler bulunmaktadır. *Ben Ruhi Bey Nasılım*’da üvey annesinin onunla cinsel ilişkiye girmesi üzerine belki intikam alışı ya da izleri silişini anlatan ‘Ruhi Bey ve Limonluktaki Yangın’ isimli şiir şu dizelerle son bulur:

Bir gece uykudaydı bütün konak

Gizlice bahçeye çıktım

Yaralı bir hayvan gibi sürünerekten

Sokuldum limonluğa usul usul

Döktüm bir şişe gazı ve limonluğunu yaktım (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 70.)

¹⁰⁹ Füsun Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 328.

Ben Ruhi Bey Nasılım ile yayınlanmış tarihleri arasında 18 yıl bulunan *Umutsuzlar Parkı*'ndaki şu dizeler dikkat çekicidir:

Bu çok hoştur! – size söylüyorum – yaramaz çocuk!

Beni ne sandınız! – evde mi? – hayır! limonlukta

Ve hemen kalktınız, bir yangın yeriye orası

Ya da aklınız olacak sizi bir yangın yerine bağladı

Kızgın güneşte bir şişe ispiroyu devirdiniz

Kutsal bir iş yaptınız ve yerleşti sizde bu kanı

Belki de bir din devirdiniz; anneniz, annenizin saçları

Gümüş şamdanlar, sabah ışığı, ve saire (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 179.)

Yine Ruhi Bey'le *Tragedyalar* kitabındaki Stepan çocukluklarında yaşadıkları bazı olayların kötü etkilerini taşıma yönünde ortaklık gösterirler. Yine Stepan'ın kadınlara karşı ilgisizliği ile Ruhi Bey'in evliliğinde karısı ile olan başarısızlığı, ilişkide zorlanması onların benzer yönleridir.

Bezik Oynayan Kadınlar şiirinde Cansever farklı bir kurguya yönelmiş, kişilerin iç seslerini dinletmiştir bize. Bunu bir bölümde doğrudan iç konuşmalar olarak adlandırarak yapmış, diğer bölümlerde ise iç sese imkân tanıyan türleri kullanmıştır: mektuplar, günlük ve izlenimler. Kişilerin iç konuşmalarıyla örülen bu şiirde olay yoktur. Bildiğimiz tek bağlantı her gün dört şiir kişinin bezik oynadıkları ve içki içtikleridir.

Oteller Kenti kitabında kişiler ön plana çıkmıştır. İnsanların yaklaşımları ve bakış açıları şiirde daha hâkim hale gelmiş yerin, zamanın ve olayların ötesine geçmiştir. Bunları takip ederken kişilerin küçük yaşamsal hareketleri şiire yansımıştır. (Otelin bahçesine çıkılması, Sara'nın bir meyhaneye gidip oturması vb.) Kitabın son şiirin 'Phoenix Oteli' ise bir olay üzerine kurulmuştur. Bu şiirde bahçeye çıkarılan bir piyanoyu her gün bir başka otel müşterisi çalar. Ve çaldıklarını hemen piyano başında bestelerler, öncesi ya da sonraları yoktur. Önce müşteriler yeni bir müzik yaratır sonra da müzik onları yeniden yaratır. Dinleyici olan müşteriler de bu yenilenmeye katılırlar. Sara ve Metrdotel tiyatro oyunu formunda yazılan şiirde konuşurlar. Sonra Tenis Öğretmeni de onlara katılır. Aşk, sevgi ve ilişkiler üzerine yine bakışları, duruşları izleriz şiirde.

MEKÂN

Edip Cansever yaşadığı yerin şairidir. Şiirine yaşadığı şehri evleriyle, topluma açık mekânlarıyla yerleştirmiştir. Ancak Cansever'in mekânları hiçbir zaman İstanbul'un tarihi görüntüsü ya da doğal güzellikleri dekora yansımaz. O, evlerin salonlarında, meyhanelerde, meşhur İstanbul pasajlarında, konaklarda dolaştırmıştır şiirini.

Petrol kitabındaki 'Phoenix' şiirinde bir çalgılı meyhanenin dekorunu buluruz: "Ben orda, akşamına orospular dadanan / Camlarında pis sinekler gezinen, ben orda". *Nerde Antigone* kitabındaki Salıncak şiirinde de bir büyük oda tasviri okuruz. Hüseyin Cöntürk de *Salıncak* şiirinin bir tahlilini, açıklamasını yaptığı yazısında şöyle der: "Gördüm ki Cansever bu şiiri ile bir ergenliğe kavuşmuştur. Tek bir dal üzerinde bile olsa, o bir bütüne varabilmiştir. *Salıncak*, yaprağı, çiçeği ve meyvası ile eksiksiz bir yapıt. ... Özet şu ki Cansever'in bazı yönsüz ruh durumları 'Salıncak'la bir anlam kazanıyor, dağınık görünümünden çıkıp bir bütün içindeki yerine oturuyor. Sonuç olarak da bize tam bir dünya sunulmuş oluyor. İşte bu dünya şiirimiz için yeni ve büyük bir buluş olduğundan Cansever'e iyi şair diyorum."

SALINCAK I

Büyük bir oda. Bahçeye açılan bir pencere
Ortada bir masa
Yanda bir kapı
Daha birkaç şey: Örneğin bir yunus balığı camdan, bir heykel
Sabah. Duvarda gün tanrıları
Rezeneler, sedef otları, küpe çiçekleri görünür pencereden
Görünür ama görünmez
Yani hiçbir şey yerinde değil pek. Bugün ne?
Salı! O bile yerinde değil
Bir bardak, bir sürahi yerinden edilmiştir; nereye koysak
Nereye?
Bilmem!
Bir çıkrık bir zaman dışını kolağan eder şöyle

İyi. Biz buna bir durumun sınırsız gelişimi diyoruz
Diyoruz; sanki o her şey kadar bir her şeyi getirir, yığar
Çıkrık
Bir su gürültüsü, bir pul koleksiyonu, bir duanın yaratılışı duyulur bu ara
Duyulmaz ama duyulur
Başlar çünkü onlar da; yani pul, su gürültüsü, dua
Başlar bir insan gibi; süreyi, düzeni, ölümü taşımaya

Sabah. Duvarda gün tanrıları
Birin süresiz terlik giyeceği tutmuştur yukarı katta
Aşağıda
İskemle gıcirtısı, ayak
Tütün kokusu, koku
Yaz kelebeği tadında bir soluma
Yer değiştirme, kımıltı
Tekrar soluma
Kadın
Sessizlik. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 236-237.)

Klasik bir mekân betimlemesi ile şiire başlayan Cansever, daha sonra da belirsizliği ve düzensizliği somutlaştırıp netleştirmeye çalışır: “Görünür ama görünmez / Yani hiçbir şey yerinde değil pek. Bugün ne? / Salı! O bile yerinde değil”. İnsanın taşıdığı unsurları da nesne ve ses ile karşılar Cansever: pul – süre, su gürültüsü – düzen, dua – ölüm.

Tragedyalar'da ise mekân sorunlu ailenin yaşadığı evin salonudur: Aynaların çok olduğu, konsolların üstünde içki şişeleri bulunan, kadife perdeli. Bu salonda buluşur içerlerdi Armenak, Stepan, Diran ve diğerleri. Daracık sokaklarda ufacık meyhanelerde içen baba Armenak'ın bir arkadaşının da evinden söz edilir. Nikola evde kendi votka yapar ve resim resim kokan eski resimler bulundurur bolca. Nikola'nın evinde üst üste odalar, bahçe kapıları, terlikler, kolonya şişeleri, örtüler çıkar her yerden.

Odalardan odalara bu kadar çok geçmeler
Kapıların hiç bitmeyen açılıp kapanması

Kuru kan, ölü asker, ağustosböceği
Gibi bir ses, bir yankı
Sonra bu yankıyı birden soğutan
Kurutup güne koyan bir anlam
Aynalardan aynalara kırılan sigara ateşleri
Ve alkol.

Yani bir alkol yörüngesi. Kocaman
Bir gün iskeleti konsolun üstünde
Doğanın ve bütün kızgın yaratıkların bağirtısından
Yanmış bir gün
Ve sınırsız doğurganlığı ağır, kadife perdelerin
Bir sarnıç uğultusuyla, kaybolmuş bir anahtarın
Kemirilmiş kalıntısıyla... (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 317.)

Çağrılmayan Yakup şiirinde önce şiirin ikinci bölümünde bir adliye binasının basamakları görülür: “Taş merdivenleri ağır ağır çıktım, bunu ben böyle yaptım / Eski taş merdivenleri.” “Anlamsız, yapışkan bir yığın taşlar” betimlemesiyle de belki bu mekana Yakup’un bakışı anlaşılabilir. Yaşanan curcunayı ve kalabalığı da “aşağıda bir lunapark kımıldıyordu” diyerek hem somutlamış hem de görüntüye katkıda bulunmuştur. Şiirin üçüncü bölümünde ise masalarda oturanlar, yazı makineleri, kâğıt sesleri, yüksekçe bir yere oturmuş biri, mübaşir tasvirleri ile bir mahkeme salonu canlandırılır.

Kurbağalara bakmaktan geliyorum
Dedi Yakup, bunu kendine üç kere söyledi
Masalarda oturmuşlardı. Ben oradan geliyorum
Yazı makineleri, kâğıt sesleri
Ben oradan geliyorum. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 385.)

Daha sonraki dizelerde Yakup evine döner ve buranın da kısa bir tasvirini buluruz:

Yıkanmış çamaşırlar duruyordu odamın penceresinde

Gök işte bu beyazlıktan azıcık alıp veriyordu, diyebilirim
Bir kırlangıç onu kirletmese
Ki onlar o kadar çok siyahtırlar ki, ben
Onları hiç sevmem
Ve siyah bir şeyleri ben hiç sevmem
Ve demek ki benim odamda hiç kimseler yoktur
Odamın düşünülmesi halinde bile
Kimseler yoktur
Biri sanki çarşıya çıkmıştır sürekli bir biçimde (Sonrası Kalır I, YKY, 2005,
s. 387.)

Ben Ruhi Bey Nasılım şiirinde de Ruhi Bey'in çocukluğundaki konak ana mekândır. Bahçesinde havuz olan, görkemli ama üzerine baykuşların tünediği yani virane haline gelmesi an meselesi olan bir konaktır bu. Rüzgârın getirdiği anlarında Ruhi Bey'in şöyle görülür konak:

Bırakıp gidiyor anılarımı rüzgâr
Denize bırakılmış çöpler gibi
Yol kenarında birikmiş gereksiz eşyalar gibi
Geri veriyor ve çekip gidiyor usulca.

Bulanık bir havuzun yanında buluyorum kendimi

Bakımsız, taşları kırık bir havuzun yanında
İçinden koyu yeşil bir çocuğun baktığı
Çürümeye yüz tutmuş yaprak renginde
Ağlaması yağmurlu bir sundurmaya benzeyen
Kırık iskemleleri, çatlamış mermer masasıyla
Yağmurlu bir sundurmaya
Ve pencerelerde belli belirsiz bir kadın
Pencerelerde ve her yanda. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 26.)

Geri getiriyor bunları rüzgâr
Geri getiriyor anılması kırmızı bir konağı da
İniltili, hasta bir konağı da

Çatısında baykuşların tünediği
Birtakım iplerin düğümlendiği tahtaboşlarda
Ve bütün konuşmaların bir tek cümlede toplanıp
Suskunluğu bir anıt gibi yükselttiği
Bir konağı ve konağın olanca görkemini
Geri getiriyor rüzgâr. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 27.)

Kırmızılığıyla konağın cinsel çağrışımları, baykuşla istenmeyen ilişki nesnelleştiriliyor. Bunları sağlayan olay da yine konağın bahçesinde yer alan limonlukta yaşanmıştır. Daha ileriki dizelerde konağın içi konusunda da küçük de olsa fikir sahibi oluruz. Bunlar daha sonra eleştireceği kentsoyluların yaşamını simgeleyen birkaç parça eşyadır.

Gecesiz bir sarışındım ve işte
Bütün kapıları açtım kapadım
Kırdım parçaladım elime ne geçtiyse
Biblolar mı olur, yağlı boya tablolar mı, kristal takımlar mı
Elime ne geçtiyse
Açtım pencereleri dışarı attım. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 72.)

Kişilerin çok ön planda olduğu *Oteller Kenti* kitabının son bölümü olan ‘Phoenix Oteli’nde Cansever oyun formunu kullanır. İki bölümden oluşan bu şiirlerin girişinde de sahneleri verir şair. Kitabın başında yer alan ‘Otel Oteli’nde de köhne bir otelin tenis kortu, yüzme havuzu ve asansörü görürüz ancak bunlar ise bir mekân gibi değil bir kişilik gibi girmiştir şiire.

(Sol yanda otelin salonunu koridorlara bağlayan kapı, karşıda otelin bahçe kapısı, sağ yanda bir bar, ortada yuvarlak bir masa, masanın üstünde cam kâsede çiçekler. Bayan Sara bir taburede oturmakta, barın iç bölümündeki Metrdotel ile konuşmaktadır. Bahçeden belli belirsiz, ara sıra kuvvetli piyano sesi gelmektedir. Güneşli bir kuşluk vaktidir.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 479.)

(Sabah. Otelin bahçesi. Sağ yanda otelin bahçe kapısı. Karşıda çeşitli çiçeklerle, bitkilerle, ağaçlarla kaplı oldukça geniş bir alan. Gene karşıda, beyaz bir piyanonun başında, tepeden tırnağa beyazlar giyinmiş, piyano

çalmaktadır Metrdotel. Bayan Sara, elinde içki kadehi, önünde küçük bir masa, hasır bir koltukta oturmaktadır. İyiden iyiye süslenmiştir. Üstündeki giysiler oldukça göz alıcıdır. Tenis öğretmeni görünmez, yalnızca Bayan Sara ile konuşmaları duyulur.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 487.)

KİŞİLER

Edip Cansever'in şiirinde insanın varoluş problemleri ve toplum içindeki yeri, genele uyumsuzluk gibi etkenler kişilerini şekillendirir. Böylece benzer kişilerin ve ortak sıkıntıların, uyumsuzlukların izini sürmek de zor olmamaktadır. Bu kişileri yalnızca Cansever'in bir kitabı içinde de değil tüm kitapları içinde tutarlılıkla takip etmek mümkündür.

Toplumdaki sıkıntıyı ve tedirginliği, bunların etkilediği insanı verecek şiirlerinin ilk izlerine *Umutsuzlar Parkı*'nda rastlarız. Cansever, özellikle kitabın ilk iki bölümünde bunun üzerinde durmuştur. O tedirgin insanı da bu bölümde penguenle simgelemiştir. Cansever, Asım Bezirci ile *Umutsuzlar Parkı* üzerine konuşmasında "Bir toplumu anlamak için en önce o toplumda yazılmış şiirlere bakmalı. Baskının ya da özgürlüğün, ilginin ya da ilgisizliğin, mutluluğun ya da mutsuzluğun bunca etkisini görebilirsiniz o şiirlerde. Eğer bir topluma insan olarak sokulmuşsak, sanatçı olarak da sokulmuşuz demektir. Olup bitenleri beğeniyor ya da beğenmiyorsak bu bizim kişiliğimize de vuracaktır ister istemez. İşte *Umutsuzlar Parkı* böyle bir alanda geliyor. Çevresinden başlayıp evrensel konulara el atıyor. Geleneklerinden silkinmiş, bağlantılarını yitirmiş insanlara yanıtlar hazırlıyor bir bakıma. Onlara karşı çıkarak değil, aynı durum içinde onlara katılarak. Yani kendimi ve ilgilerimi yokluyorum burada. Bir boşluk içinde dengemi arıyorum. ... Ben sadece yaşamalarımızı saptamaya uğraşıyorum. *Umutsuzlar Parkı* böyle bir kitap. Bireyde özellikle duruşum, onu toplumda canlı kılmak isteğinden geliyor. Bence toplumsal sanat başarısının ana kaynağı bu davranıştır."¹¹⁰ demiştir. Bezirci, bu kitabında sıkça karşılaştığımız pengueni sorunca da şu yanıtı vermiştir: "Kararsız, tedirgin bir insanı Amerikan bilyardusunun başında çizgilemek istedim. Onun pengueni her nişanlayışında, yerine getirilemeyen isteklerini belirttim."¹¹¹

Bu gözler onunla az mı yaşadınız gözleri

Bu dudaklar onunla az mı seviştiniz

Bana kalırsa gözleri saklamalı

¹¹⁰ Edip Cansever, "Umutsuzlar Parkında Bir Umumlu ile Konuşma", *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 73-4.

¹¹¹ Edip Cansever, "Umutsuzlar Parkında Bir Umumlu ile Konuşma", *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 75.

Eliniz yok mu, bastonla iş görmeli
Ya da boşluğa takılmış bir eldiven
Asılın, kurtarın hemen
Az şey mi kurtarıp rahat etmek
Ellerle gözleri.
Bir penguen
Nişanla pengueni
Siz kırmızı yerler, kırmızı saçlar severdiniz
O penguen
Bir anahtar, bir pencere, bir horoz tüyü
O penguen
Çay masaları, öğle yemekleri, gezintiler
O penguen
Ölmek mi diyoruz, susturun ölümleri
O penguen
Penguen penguen
Hiçlikle kesilen tahin helvaları gibi
Güneşi eriten çocuk bakışları gibi
Bir tramvay gibi; günümüzde köşe başları yapan

Serüvenler, hafta tatilleri
Portakal suları gibi içmeyle erkekleşen
Penguen
Vur düşür pengueni

Ama elinizden ne gelir ki
Siz dolgun yaşamaya bakın günleri. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 139.)

Cansever yine aynı kitaptaki bir şiirinde dokunulacak bir beden in soğukluğunu ve ona duyulacak isteksizliği ‘*sulardan ürpermek gibi dokununca*’ ile somutlar. Kimsesizliği ve yalnızlığı ise daha etkin biçimde anlatabilmek için ‘*iş edinmek*’ deyimini kullanır. ‘*Kendimi saymazsam – hem niye sayacakmışım kendimi*’ ifadesi ile de toplumdaki yerini somutluyor Cansever.

Bu kimin duruşu, bu sizin en gülmediğiniz saatlerde
Her cümlede iki tek göz, bu kimin
Ya da kim korkuttu bu kadar sizi
Bu nasıl sevişmek, üstelik bu kadar hızlı
Ya da tam tersine
Boş vermek öperken, severken boş vermek sevmelere
Sulardan ürpermek gibi dokununca
Ya da ben kimi sarmışım böyle kollarımla
Kime söz vermişim, biraz da unutmak gibi
Denir mi, ama hiç denir mi iş edinmişim ben
İş edinmişim öyle kimsesizliği
Kendimi saymazsam – hem niye sayacakmışım kendimi
Çünkü herkese bağlı, çünkü bir yığın ölüden gelen kendimi
Konuşmak? Konuşuyorum; alışmak? Evet alışıyorum da
Süresiz, dıştan ve yaşamsız resimler gibi. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s.
160.)

Petrol kitabındaki şairin ezbere bildiğim az şiirlerden biri dediği Phoenix şiirinde hem mekânın şiire girişini hem de intihara varabilecek sıkıntıların sahibi bireyi görürüz.

PHOENIX

Ben orda, akşamına orospular dadanan
Camlarında pis sinekler gezinen, ben orda
Eskimiş bir tutuşla şarabını içiyor
Kadınlar da oluyor kadınsız bakışlarla
Başıyla öne düşmüş yüreğiyle beraber
Ya Tanrı'ya inanır ya da isyana.

Kimseye vermiyor ki acılardan artarsa
Kuytular çıkarıyor sevişmeler onlardan
Bu nasıl bir bakış ki dünyaya intiharla
Ya da hep kar yağıyor da düşünmesi siyahtan

Öyle ya kim sevişirdi acıları olmasa
Kim bakardı uzağa köpekleri saymazsam.

Orası bir ölümdür şarabımı doyuran
Ölünen yüzler gibi bir bütündür adamlar
Vaftizi gün ışığında bir garip protestan
Tanrısıyla sevişir, herkes bilir sevişmeyi o kadar
Kim ne derse desin ben bu günü yakıyorum
Yeniden doğmak için çıkardığım yangından. (Sonrası Kalır I, YKY, 2005, s. 207.)

“Evet, benim ezbere bildiğim sayısı az şiirlerimden biridir. Sen de ezbere bilirsin. Phoenix değil mi? Var, onun da bir önsözü var. Tepebaşı’nda çalgılı bir bar. Geç saatlerde birkaç arkadaş gittik. Yukarıdaki balkonlardan birinde hiç kımıldamayan bir adam ve masasında yan yana dizilmiş altı şişe rakı gördüm. Ertesi sabah Phoenix’i yazdım.”¹¹² Sanırsız şiirde Cansever, hiç kımıldamamasını ölümle bağdaştırıp bunu yaparken de altı şişe rakının etkisini düşünerek şiirine Phoenix ismini vermiştir. Son iki dizede de bir nevi bunun açıklamasını vermiştir. Bu şiirinde Cansever yine bir bireyin ruh halini ortaya koyar: “Bu nasıl bir bakış ki dünyaya intiharla / Ya da hep kar yağıyor da düşünmesi siyahtan”. Ancak bu kez şiirine çevre unsuru şu şekilde girmiştir örneğin: “Ben orda, akşamına orospular dadanan / Camlarında pis sinekler gezinen, ben orda” ya da “Orası bir ölümdür şarabımı doyuran / Ölünen yüzler gibi bir bütündür adamlar”.

Tragedyalar kitabı, Cansever’in kişileri tek tek ördüğü, şehir yaşantısı içinde bunalımlı, sorunlu bir ailenin üyelerini, aralarındaki ilişkileri izlediğimiz eseridir. Daha önceki şiirlerinde oluşturmaya başladığı bireysel bunalımları ve ilişkilerdeki bozuklukları en net ele aldığı kitabı olmuştur. Armenak ve Diran’da tedirgin insanın izlerini sürebilir, Lusin’de arayışı bulabiliriz. Çocukluktan gelen bazı travmaların etkisi, cinsel problemler gibi Stepan’ın özelliklerinin izleğini de *Ben Ruhi Bey Nasılım*’daki Ruhi Bey’de göreceğiz.

¹¹² Füsün Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 328.

Armenak:

Öncelikle tüm kişilerde göreceğimiz sıkıntı çarpıyor göze baba Armenak'ta: "Baba Armenak durmadan sıkılıyor / Eşyalara bakarken sıkılan bir profili / Oymalarda sıkarak / Yeniden sıkılıyor." Armenak'ın alkol sorunu da vardır ve bir de Diran ile Lusin'in problemleri de onu sıkırmaktadır: "Yani o alkol yörüngesi onu katılaştırıyor / Konsolun üstünde. / Sonra bu saydam leke Diran ile Lusin'in / Karışık bir fotoğrafı üstünde / Giderek eroinleşiyor / Baba Armenak durmadan sıkılıyor". Cansever aynı zamanda 'leke' ile sıkıntıyı getiren problemi somutluyor ve bunu getirip oğlu ve karısının fotoğrafı üzerine konduruyor. Bu lekeyi daha sonra 'eroin'leştirerek de aslında daha sonra ortaya çıkacak olan bu evlilikteki problemin uyuşukluk ve devamlılık, çözümsüzlük yönünü somutluyor. İleriki dizelerde yine leke olarak Armenak'ta kalan bir olayı öğreniriz: "Armenak'ın, Diran'ın kendi oğlu olmadığı düşüncesine / Bir sonsuz tortu bırakan / Lekeler...".

Vartuhi:

"Sonra Vartuhi / O her yerde dürbünleri olan kadın / Mineden, sedeften, bağadan / Ve koynundan durmadan / Dürbünler çıkararak Vartuhi / Bir de çok uzaklara bakmak için din kitaplarından / Dürbünler yapan / Ve her şeyi birden yaşamakta olan yüzüyle" "Ve dinsel Çin Müziği Vartuhi / Yarı kalmış bir çiftleşmedeki / Yarı kalmış yaratıkları doğuran" Etrafı gizlice takibi, izlemesi de ileri dizelerde ortaya çıkar. İncil de Vartuhi için önemli bir kıstastır. "Bir yankı / Yani bir olayın başka bir olayda / Yeniden kazanılması / Vartuhi, kısa saçlı Vartuhi / Bir gece gözetlerken Lusin ile Diran'ı / Ağzını dürbünleri gibi büyütüp küçülttüğü bir gece / Neden sanki Stepan'ın onun sırtını okşayıp / İncil'in can alıcı bir yaprağını eline / Küfürden bir dua gibi bırakması"

Diran:

Karışık ve lekeli bir evliliği vardır Lusin'le. "Ve Diran, Armenak'ın sinirli oğlu / Sevimsiz bir büyücünün ellerinde dolaşan / Çirişli, mavi bir kordela gibi / Ütülü pantolonu, her türlü mavi gözleriyle / Kül sarısı sakalları olan / Ve görünmez yaralarının konakladığı / O pirinç karyolaların altından / Bir sezış gibi çıktığı / Ve bir maden tadından / Başka bir şey olmıyan Diran / Gömlekleri ayçiçeği, ıhlamur kokan / Lusin'in ilk kocası" Diran hakkında bir betimlemeyi verir Cansever ve onun sinirli ve yalnız, unutulmuş durumunu da yaralarının konaklaması, pirinç karyola ile dekore

eder. Daha sonraki dizelerde de Diran'ın akşamları bir barda garsonluk yaptığını öğreniriz. Diran ile Lusin'in evliliğindeki problem de birkaç dize sonra ortaya çıkar Diran iktidarsızdır: “Unutulmuş bir erkekliğin / Acısından oluşan bir Anka gibi / Ve yakan kendini durmadan / Zavallı Diran / Düşlerinde eriyen balmumundan bir olayın / Eridikçe çizdiği o yapışkan yollardan / Geçince evde olan / Bir dua gibi okunan Lusin'in gözlerinde / Bir dua gibi / Ve ayakta Stepan / O sessizlik yörüngesinin ucunda / Ve Diran bağırır, bağırır, bağırır / Bir yok olma tutkusuyla bağırır / Ki bundan bir daha doğan isterik Diran”. Bunun Diran'da yarattığı sorunları da bu dizelerde görebiliriz.

Lusin:

Lusin yalnızdır. Kocasını Diran'ın iktidarsızlığı ve (dokunulmamış) Lusin'in isteklerini sonra da Stepan'a ilgisini buluruz dizelerde: “Ve Lusin / Bembeyaz ağlaması Lusin'in, dokunulmamış Lusin'in / Dokunan parmak uçlarına hep aynı / Parmak uçlarıyla. Ve gözlerine / Hep kendi gözleriyle bakan Lusin'in / Saçlarını saçlarıyla yoklayan / Orgların, ilâhilerin / Coşkuyla tükenen ve yangınlaşan / Ve durmadan kendini / Bir tebeşirle çizer gibi karanlığa / Stepan – Lusin – Stepan! / O ceviz çekmecelerin kokusunca / Mumların ve bütün tırnak uçlarının / Açlığınca avutan kendini / (Bir ermiş mi yani Stepan ya da satranç ustası / Ustalığınca kaydırır / Bir dua artığı gibi kendine / Lusin'i...)” Yine parmak uçları, ceviz çekmeceler, tırnak uçları ve buna duyulan açlık Lusin'in yalnızlığı ve istekleri için hazırlanmış önemli dekoratif unsurlardır.

Lusin bir gece yarısı Stepan'ın odasına geçer. Ve yalnızlığını anlatmak için gayret etmektedir.

Unutulmuş gibiyim ben. Ve insan
Bir bakıma unutulmuş gibidir
Bilmem ki, nasıl anlatmalı, yalnız bile değilim
Belki de yalnızlıktan
Daha fazla bir şey bu
Unuttum ben kendimi de Stepan.

Lusin yeniden bir doğuşa hazırlandığını düşünmektedir ve “İnsan neyi daha çok özleyebilir. Ve neyi / Daha çok isteyebilir bundan, bilmem ki.” der.

Ama ben yüceltmek istiyorum kendimi
Etimi, her şeyimi, yeniden

Yüceltmek istiyorum. Şimdi sorarım sana
Bir aşkınlık değilse bu, kısa bir mutluluk olsun değilse
Ya nedir?

Ancak Stepan eşcinseldir. Dolayısıyla ret cevabı almıştır Lusin. Bir deneme daha yapar ve “Bana yardım edebilir misin? Daha doğrusu / Bir yol gösteren değil, bir uğrak / Olabilir misin bana?” der. Sonra da Stepan’a daha önce de düşündüğü bir şeyi söyler: “Diyorum bir geneleve gitmeli / Hiç değilse bir karşı koyma biçimi. Ve belki / O yalanlardan, o yalan ilişkilerden / Daha önemli bu, kim bilir.” Stepan bunu bir kurtuluş yolu olarak görmese de daha ileriki bölümlerde Lusin’in genelevlere gittiğini anlayabiliyoruz.

Stepan:

“Bir ölü gömme töreninden doğmuş olan Stepan (Armenak’ın böyle bir günün gecesinde / Topraksı bir titremeyle Vartuhi’ye sokulduğu / Çiftleştiği ve...)” Bir ölü gömme töreninden doğmuştur Stepan ve bunun açıklamasını ileriki dizelerde buluruz.

Stepan, bir yağmurluğun yerini bulamamış hıştırtısı
Kullanılmış bir jilet yere düşüyor, o
Bir konyak içer misin? Alıyor, işte Stepan
Dilidir Stepan’ın “bir konyak içer misin?”
Yani bir ölü gömme töreninden doğmuş olan Stepan’ın.

Bu dizelerden sonra parantez açar Cansever ve bu parantezin içinde de Stepan’ın neden bir ölü gömme töreninden geldiğini anlatır.

(Armenak’ın, Diran’ın babası sandığı birini
Kumar oynarken vurduğu o gecenin
Sabahında. Ve sessiz bir düşüncenin
Kapatılmış bir acının yavaş yavaş yayıldığı
Ve kutlar gibi bir rahatlığı ölünün
Toprağa saldırdığı olağan bir vazgeçişle...
İşte böyle bir günün gecesinde Armenak’ın
Topraksı bir titremeyle Vartuhi’ye sokulduğu
Çiftleştiği ve...
Sonra deliler gibi ağladığı bu gözyaşımı döllenmeye.)

Daha sonra da Stepan'ın istenmeyen bir çocuk olduğunun vurgusu yapılır ancak ilginç olan da Armenak'ın bunu hâlâ unutamamış olması ve unutturmak da istememesidir. Armenak istenmeden gelen Stepan için şöyle der: “Ölür mü hiç Stepan, nasılsa doğdu bir kere”. Ve Stepan'ın doğum gününün hatırlatılması üzerine de “Bence kaldırmalı bu doğum günlerini / İnsan bir yas gibi doğuyor yeniden.” der.

Stepan eşcinseldir. Lusin'in odasına geldiği gece Lusin'le arasında şu diyalog geçer:

STEPAN

Bak işte en soylu isteklerle odama geliyorsun
Ve düşün, insanlığımın en ılımlı katında
Her şey bu kadar doğal, her şey bu kadar güzelken
Sorum, neden böyle yabancı kalıyorum sana?

LUSİN

Bilemem ki Stepan...

STEPAN

Bak Lusin, çünkü ben sevmiyorum kadınları
Bu tuhaf alışkanlığı, bu gereksiz yakınlığı
Sense bencillik diyeceksin buna. Ya da
Bir zevk düşkünlüğü diyeceksin. Oysa hiçbiri değil...

LUSİN

Peki, ya nedir?

STEPAN

Olsa olsa bunca çıkmazı
Sürdürmek benimkisi bir zevk biçiminde boyuna
Ve yaratmak yeniden bütün öğrendiklerimi.

Cansever Füsün Akatlı ile bir konuşmasında *Tragedyalar*'ı çiçek pasajını çevreleyen yapılardan birini düşünerek yazdığını ve her gün aynı saatte gidip aynı yapının içinde neler olup biteceğini düşünerek, tıpkı bir tuval karşısındaki ressam

gibi çalıştığını söyler.¹¹³ Cansever başka bir konuşmasında da Çiçek Pasajı'nda, Balıkpazarı'nda, Asmalımescit'te, Beyoğlu'nun arka sokaklarında içki içtiklerinden bahsederken “Diyeceğim, Tragedyalar'daki Armenak oralarda içerdi. Hüzün başduygumuzdu.” der ve Tragedyalar'ı nasıl yazmaya başladığını anlatır: «Nasıl başladığımı anlatmak isterim. Bilmem, belki de kimseyi ilgilendirmez bu. Olsun, ben gene de anlatacağım. Önce kendimi bir ağır çekimde seyrediyorum. Sonra hızla bir geriye dönüş. Bıçak gibi bir anıyla güncel bir yaşamın birlikteliği. ‘Tragedyalar V’ böyle filizlendi işte.

– Konuya girelim mi?

– Evet, girelim.

– Armenak, Vartuhi, Stepan, Lusin, Diran... böyle bir aileyi niçin ve neden tasarladınız?

– Hemen hemen vardılar. Bana yazmak kaldı.

– Hepsi de olumsuz, dengesiz, uyumsuz kişiler.

– Evet, öyle...

– Önce birer soğuk bira içelim, sonra siz anlatın isterseniz.

– Ben konyak içmek istiyorum, Stepan'ın adının renginde.

– Nasıl isterseniz. Sizi dinliyorum.

– Sanırım yıl bin dokuz yüz altmış üçtü. Bir akşam üstü Kapalıçarşı'dan çıktım. Çiçek Pasajı'ndaki meyhanelerden birine girdim. Cam önünde, mermer bir masanın kenarındaki tabureye iliştim. İçkimi söyledim. Nedensiz bir sıkıntı vardı içimde. Meyhanelerin üstündeki binaları, pencereleri seyretmeye başladım. Bir yandan da belleğim geçmişten bazı anıları taşımaya başladı. Birden Vartuhi'yi gördüm. Nasıl mı? Şöyle: çocuk yaşımı aşmıştım. Yanımda bir eskiciyle Pasaj'ın üstündeki katlardan birine girdik. Bir şeyler satın alacaktık. Babam göndermişti. Ne var ki kapı açılır açılmaz korkuyla karışık bir duygu çörelendi içime. Karşımda saçları çok kısa kesilmiş (*Vartuhi, kısa saçlı Vartuhi*), iri yarı, kadına benzemeyen bir kadın duruyordu. Hemen ayaküstü bir özür bularak eskiciyle birlikte kaçarcasına çıktım. Eskiciden kadın hakkında bilgi aldım. Bana, bu kadın zürafadır, dedi. Zürafanın ne olduğunu sormadım ama sonradan araştırdım, sevice kadın anlamında kullanılan bir sözcük olduğunu öğrendim. Şimdi gene altmış üçlere gelelim. Pasaj'daki binalara bakarken gördüğüm (sanki gördüğüm) o kadındı. Böylece ailenin ilk bireyini

¹¹³ Füsün Altıok, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978, s. 328.

buldum. Gerisi kendiliğinden gelişti. Hepsinin de az ya da çok hasta tipler oluşu, çökmekte, kokuşmakta olan bir düzeni saptamak, sergilemek içindi.

“Düşüyor kan görmemiş taşlara
Stepan, Vartuhi, Armenak
Diran ve Lusin”

Gene hepsinin bir masalın sonundaki gibi yok oluşu, geleceğin geçmişe karşı bir utkusu olmalıydı.»¹¹⁴

Cansever, Çağrılmayan Yakup isimli eserinde ise bireyin kendine ve topluma yabancılaşması sorunu üzerinde durmuştur.

Yakup, onlar (kurbağalar) ve Avukat Kadın:

Çağrılmayan Yakup şiirini ise Kâh Yakup’un (ya da Yusuf mu demeli?) ağzından, kâh bir anlatıcıdan dinleriz. Daha ilk iki dizede konuşan anlatıcı üçüncü dizede sözü Yakup’a bırakır: “Onlar ki kalabalıktılar, kurbağalar / O kadar çoktular ki, doğrusu ben şaşırıdım / Ben yani Yakup, her türlü çağrılmanın olağan şekli”. Ve birkaç dize sonra da kimlik bunalımı ortaya çıkar: “Ben, yani Yusuf, Yusuf mu dedim? hayır, Yakup / Bazan karıştırıyorum.” Tabi burada hemen akla gelmektedir, Yakup ve Yusuf isimleri tesadüfen yan yana gelmemiş olabilir. Bize Tevrat’ın Yaratılış bölümünde ve Kur’an-ı Kerim’de Yusuf Suresi’ndeki Yakup ve Yusuf Peygamberin birbirlerinden koparılmasını düşündürebilir. Şöyle ki Yakup hiç çağrılmamıştır. “Daha hiç çağrılmadım / Biri olsun “Yakup!” diye seslenmedi hiç / Yakup!” Ancak bu noktada önemli olan Yakup’un bir yerlere çekilip sürüklenmesidir. Evet, çağrılmıyor Yakup ama çekiştiriliyor: “Çekiverdi beni taş hamurun içinden / Pek öyle gürültüyle değil / Bir başka yapışkanlığın içine / Çekiverdi beni” , “Ter içindeydik. Ellerimden çekiyordu. Ter içindeydik”. Burada Cansever’in şiirinde ele aldığı bir sorunsalı görebiliriz: kendini bulmak, kendisiyle ilgilenmek isteyen insanın hayatın içinde sürüklenmesi, telaş içinde oradan oraya çekilmesi problemi.

Cansever şiirinde açgözlü, telaşlı olarak tanımlanan kurbağalar da yukarıda bahsettiğimiz çekiştirilen hayatın içindeki ve belki bunun da farkında olmayan

¹¹⁴ Edip Cansever, “Yaşam Öyküsü”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000. s. 34.

insanlardır. “Evet, kurbağalara bakmaktan geliyorum / Sanki böyle niye ben oradan geliyorum / Telaşlı, açgözlü kurbağalara / Bakmaktan” ve “Sonra bir yer bulup oturdum. Hadi bir sigara içeyim dedim / Olmaz, dedi mübaşir kılıklı kurbağanın biri” dizeleri de bunu destekler niteliktedirler.

I. şiirde Yakup’un durumunu görürüz. Öncelik tabî ki kimlik bunalımındadır. Şiirin bu bölümünde Cansever bu bunalımın Yakup’taki etkilerini ortaya koyar. Diğer insanları ölgün olarak tanımlar: “Onlar işte hep boyuna koşuyordu / Birileri çıkıyordu ordan buradan / Hiç çıkmamak halinde ve ölgün / Birileri çıkıyordu” Yakup kendisi ve kendisi gibi olan insanların varlıklarının problemi üzerinde de durur. Yani aslında *Çağrılmayan Yakup*, kişisel sıkıntıların değil, insanlığın, insanın varoluş problemlerinin şiiridir. İnsanın yalnızlığı ve yalnızlığın uyumsuzluğunu (uyumun uyumsuzluğu) görürüz şu dizelerinde:

“Geceden kalma bir lamba yanıyordu, açık
Bir pencerenin sokağa doğru içinde
Bu uyum korkunçtur Yakup!
Yakup’un olması korkunçluğudur bu
Dünyanın insana doğru içinde
Yakup, Yakup!”

Geceden kalan lamba uyumsuzluğun, sokağa bakan pencere uyumun (sıradan, telaşlı ve amacını unutmuş hayatın) dekorudur. Gündüz yaşayan uyumlu insanlar karşısında gece boyu yanan ve belki söndürülmesi unutulmuş uyumsuz lamba onu ele verir. Yakup’un ve Yakupların varlığının ispatıdır bu ve korkunçtur. Sokaktan bakıldığında pencerenin içinde gözükten lamba gibidir insanların içinden bakıldığında dünyada görülen Yakuplar: uyumsuz, aykırı. Ve Yakup yaşamayı arayan, yeniden keşfetmeye çalışan Yakuplara seslenir: “Burdayım, yani ben... evet, geliyorum / Lambayı söndürmesinler, geliyorum / Siz bütün lambaları yakın, evet”.

‘Kendine bilinmeyenler yaratan’ Yakup, “bütün ilgiler sizin olsun”, “ben artık hep böyle istiyorum, ayıp değil ya” der. Yaşamındaki ikiliği bir başka dizede şöyle ifade eder: “Durduğum bir gündü, diyorum, yüzümü göğe doğurduğum / Bir gündü ve yaşar gibi kaldığım bir yaşama içinde”. İstem dışı sürüklenmesini de bu dizede görürüz. Yaşama genel bir ifadedir. Geneli, her şeyi kapsar. Genelinde yaşar gibi kalıştır işte Yakup da, yaşamaz. Sonra Yakup yolda ölü baykuşlar ve çürük evler (içleri sonsuz kayalar, muhtemel ışsız...) bulur. Baykuş da bir dekor olarak durur

arka planda. Geceleri yaşayan, geceleri gözleri gören bu kuş, viraneliklerde yaşar ve uğursuz bilinir. Gittiği yeri de viraneye çevireceği düşünülür. Bu yönüyle uyumsuz insan figürünü somutlar.

Çağrılmayan Yakup'un II. şiirinde Yakup ayaklarının altındaki vıcık vıcık taş merdivenlerden çıkıp kurbağalara(!) gitmeye çalışır. Yorulmuştur Yakup ve ellerinden bir avukat tutar. Kendine özgü bir duruşu olmayan, gözlüklü, ipekli bir giysinin altındaki göğüsleri pek hoş, elleri, kalçaları pek hoş bir kadın avukattır. İkisi de ter içinde kalırlar ve birlikte kurbağalara çıkarlar.

III. şiirde ise hakim karşısındadır Yakup. Hiçbir şey bilmez. 'Yakup' dışında hiçbir sözü anlamıyor. Diğer sözler de zaten başının üstünden geçip dünyaya yayılıyorlardır. Mahkemede neden bulunduğunu Yakup gibi biz de bilmeyiz. Ancak mahkemeden salınıverilir Yakup bunu öğreniriz.

Son şiirde ise Yakup evine gelir. Yalnızdır evinde de. Bütün gün yorulmuştur ve uyumak ister. Telaştan, koşuşturmadan kaçışını da basitlik ögeleri olarak bir dilim ekmeği ve bir bardak sütü kullanarak ifade eder. "Akşama doğru bir dilim ekmek yiyeceğim belki / Bir bardak da süt içeceğim. Sonra / Bir güzel uyumak istiyorum, bütün gün çok yoruldum / Ben / Gözlükten, taş hamurdan, çarşaplardan / Ve biraz hiç çağrılmamaktan yapılmış Yakup / Uyumak istiyorum." Cansever, şiire Yakup'un içinden çıkamadığı bu döngüyü, çaresizliği ve bitmeyen umutsuzluğu (sonsuzun umutsuzluğa doğru içinde(!)) bildiren dizelerle son verir:

"Ve sabah bunları bir bir kendime anlatacağım
Yakup'un gene bir yokluğa doğru büyüyen içinde."

Cansever farklı bir kurgu ile yazdığı *Ben Ruhi Bey Nasılım* isimli şiirinde bir belgesel – roman tekniği uygular. Diğer kişilere sanki bir mikrofon uzatılmıştır, onlar da kendileri ve Ruhi Bey hakkında malumat vermektedirler.

Çiçek Sergicisi:

Şimdi çok yaşlıyım diyen çiçek sergisininin aklı karışıktır ve hatırlamakta güçlükler yaşar. Ruhi Bey'i İçerenköy'den tanıdığını söyledikten sonra Ruhi Bey'in babasından bahseder. Cansever, Ruhi Bey'in baba modelini ilk burada başlayarak çizer. Üryani eriği gibi gözleri olan Ruhi Bey'in babası çizme ve kırbaçla hemen somutlanır. Bunlar, maddi imkânların yüksekliği, hâkimiyet, baskı ve cinselliğin

nesnelleştirilmesinde kullanılmıştır. Çiçek sergicisi, anlaşıldığı kadarıyla işini seven, iyi yapan biridir. “Kuşkonmazları sevmem, kullanmam / Çiçeklerin aralıklarına bakarım / Sanki ben onları hep yeniden yaratırım, yontarım” Çiçek sergicisi 1943’te birini kaybeder ve karanfil onun için çok önemli bir hale gelir.

Bin dokuz yüz kırk üçde biri öldü
Boynu değil, bir karanfilin sapıydı, yana düştü
Düşünce öldü
Bir ölümlük sindi ellerime
Bir ölümlük bana sindi
Ona sergimde her zaman bir yer ayırırım
Kimseler bilmez
Ben işte gizli gizli onu sularım
Karanlık bir karanfilliği
Yoklukta bir karanfilliği
O gün bu gündür bütün çiçekler
Karanfildir benim için. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 37.)

Sergisinde her zaman yer ayırdığı, ölümünü bir karanfilin yana düşüşü gibi algıladığı kişi karısıdır. Şiirin daha önceki kısmında söyledikleri bunu ispatlar:

Benim bütün yaşamımda hep karanfiller olmuştur
Her zaman hatırlarım
Sanki bir karanfilden sürekli doğmuşumdur
Bin dokuz yüz on iki doğumlu bir karanfili
Karım göğsüne takmıştı. Şimdi ben çok yaşlıyım
Şimdi ben nedense çok yaşlıyım (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 36.)

Şimdi – karısını kaybettikten sonra olsa gerek – oğlunun yanında kalır çiçek sergicisi. Mezarını da satın almıştır ve cenazesine Ruhi Bey’in de geleceğini düşünür. Ancak bu Ruhi Bey İçerenköy’den tanıdığı ondan çiçek alan değil şimdiki Ruhi Bey’dir. Sergici, Ruhi Bey’le bir bütünleşmeden de söz eder. Pek konuşacakları kalmamıştır ikisinin ama sergicinin ölüme yaklaştığı, Ruhi Bey’in yaşamaktan uzaklaştığı noktada buluşurlar.

Meyhane Garsonu:

Garson sabah saat dokuz buçukta meyhaneyi açar. Etraftakileri de az çok tanımaktadır ve onların yaptıklarını, kendi yaptıklarını sayarak da aslında hayatındaki monotonluğu gösteriri bize. Şiirin başında da “Eklemek gerek / Büyümesi gibi bir salyangozun / Yıllarla değil, yıllarla değil / Saniyelerle kıvrılmıştır kabuğum.” diyerek de sırtındaki yükü ve yorgunluğunu vurgulamıştır. Röportaj havası garsonun son sözlerinde de sezilir:

Evet, gelirdi

Ruhi Bey mi dediniz, evet, gelirdi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 45.)

Meyhanenin Patronu:

Kim ne derse desin kadınlara düşkündür patron! Bir esnaf tavrıyla herkesi iyi tanıdığını söyler patron. Patron, kendinden çok az bahseder fakat Ruhi Bey üzerine bu ana kadarki en önemli gözlemleri aktarır. Ruhi Bey’in ruhundaki ikilikten bahseder ve onun sanki bir çocuğa karşı kızgınlığını gözlerinden okur.

Nedense bulutlanır gözleri arada

O zaman kimseyi görmez

Uzaklara bakar yalnızca

Benimle konuşurken, gazetesini okurken

Ruhi Bey uzaklara bakar

Sanırsınız ki işte çok uzaklarda bir Ruhi Bey daha var

Bana öyle gelir ki durmadan geri çağırır onu

Ama durmadan

Ve alır karşısına – neden bilinmez –

Suçlu bir çocuktur da sanki o, gizli gizli azarlar. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 47.)

Patron, bir kış günü onu bıçakladığını, bileğini kestiğini söylediği Ruhi Bey’i şöyle anlatır:

Şöyle ki, bir ayakkabı çivisi gibi kendine batar

Şarabıyla batar, uykusuzluğuyla batar

Gülmesi hüznüne

Konuşması susmasına batar. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 49.)

Yorgo, Karısı ve Anjel:

Tepebaşı'ndan Pera'ya girerken küçük bir kürk tamircisi dükkânının sahibidir Yorgo. Karısıyla birlikte çalışırlar. Anjel de onların yanında çalışmaktadır. Anjel yeni evlidir fakat kocası yanında değildir. Biraz açık seçik giyinir, dizlerini dikip oturur. Donunun dahi gözüktüğü zamanlar olur. Yorgo onu sürekli uyarır ancak o umursamaz. Yorgo'nun Ruhi Bey'i tanınması da Anjel sayesinde olmuştur çünkü Ruhi Bey dükkânın kapısına gelip Anjel'e bakmaktadır. Anjel'in de 16 yaşlarında, Yorgo'nun dükkânının karşısında çalışan bir yeğeni vardır. Bir gün Ruhi Bey'i Anjel'e bakarken yakalayınca döver. Yorgolarla birlikte karakolluk olurlar. Zaten Yorgo da Ruhi Bey'i o gün tanır.

Ruhi Bey'in Anjel'i seyretmesi – üstelik de böyle garip bir yolla, dükkânın kapısına dikilerek – Ruhi Bey'deki bazı cinsel sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu belki üvey annesinin de kendini teşhir etmesiyle bağlantılanabilir ya da belki aralarındaki bir benzerlikten söz edilebilir.

Gene mi

Evet, geliyor

Seyrek de olsa geliyor

Bakıyor bakıyor bakıyor yalnız

Anjel desen öyle

Bacaklarını dikmiş oturur

Aldırdığı bile yok

Ruhi bey de artık fazla kalmıyor. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 55.)

Ruhi Bey henüz konaktaki günlerine dönmemiştir ancak geriye doğru götürmektedir anıları onu.

Genelev kadını:

Genelev kadını Ruhi Bey'in gelişini ve odaya çıkışlarını anlatır önce. Bu arada Ruhi Bey'den de beklemeyeceğimiz aynı zamanda bir genelev kadınından da ummayacağımız bir yakınlaşmadan söz eder:

Bir sigara yaktım, ona da verdim
Aldı
Sigarasını ben yaktım
Kısa bir gülümseme yürüdü dudaklarından
Benim dudaklarıma da geçti
Çocuklar gibi kızardım
Öteki kızlar gülüştüler
Ben kendimi sevdim, güvendim
Saçlarımı düzelttim, göğsümü biraz kapadım
Bana elini uzattı, ellerimiz birbirine değdi
Sıcaktı, inceydi, kıskanırım anlatmaya bu eli
Ağır ağır odama çıktık. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 61.)

Genelev kadını Ruhi Bey'in bir daha gelmediğini söyler ancak onu unutmaz ve her istediğinde yanındadır Ruhi Bey'in. Şiirin başında da kadın, Ruhi Bey'in geneleve ilk girişinde onu "Oysa bir İsa tasviri gibi uçumluydu, güzeldi" diye tanımlamıştır. Özellikle 'İsa'nın seçimi, onu bir kurtarıcı ve ona yeniden hayat verecek biri gibi görmesiyle alakalı olsa gerek.

Otel Kâtibi:

Otel kâtibi öncelikle kendini, kendi yaşamını sorgular. Kendinden iğrenir ve daha birçok kimseden. Kendine ve topluma yabancılaşmanın en yoğun görüldüğü bölümdür 'Bir Otel Kâtibi'.

Anlamadığım şu
Ben neden bir otel katibiyim
Eskiyim, renksizim, kimsesizim
Yontulmuş kalemlerden, sosisli sandviçlerden iğrenirim
Papazlardan, homoseksüellerden iğrenirim

Kız kurularından ve saldırgan dullardan
Ve yaşlı adamların sararmış dudaklarından
Ve deli saraylılardan, onların aybaşı kokularından
Kendimden kendimden
Ve nedendir ki ben
Sararmış bir sürahide kirli bir su gibi bekletilirim. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 78.)

Bir otelin ve kâtibinin tüm çağrışımını döker kendince otel kâtibi.
Mutsuzluğunu okumak mümkündür bu dizelerde.

Kokuları vardı ayrı ayrı, ben unutmuşum
Hepsi şimdi bir otelin kokusu
Kullanılmış çamaşırların ve bavulların kokusu
Ve telefonların ve kapısı açık helaların
Ve hasta soluklarının, tozlu yer halılarının
Sabaha kadar yanan ampullerin kızgın
Birbirine karışmış, değişmeyen kokusu.

Ruhunda kasvetin suyunu buldu
Kimdir
Olsa olsa bir otel katibidir
Gözlüklü ve tedirgindir
Hiç yıkanmamış gibidir, parmakları sarıdır
Ön dişleri çürüktür, avuçları terlidir
Yıllar var ki bir kumaş düşler kendine
Ve bu yüzden olacak sanki biraz terzidir. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 80.)

Ruhi Bey de gider elbet bu katibin çalıştığı otele. Katip, Ruhi Bey'in kaçışını ve otele sığınışını "yolunu şaşırılmış bir böcek gibi gelir" diye betimler.

Şarkıcılar, sokak çalgıcıları gelir en çok
Sokak kadınları, serseriler
Evet, ara sıra Ruhi Bey de gelir
Kan renginde gelir, yolunu şaşırılmış bir böcek gibi gelir
Sapından eğilmiş bir gelinciğin öğle uykusu gibi

Çocuksu, hafif
Tam bizim otelliktir
Sanırım elbisesiyle yatar, ayakkabılarıyla
Sabah olunca erkenden kalkar
Ve kalkar kalkmaz başlar içmeye, doğrusu pek anlayamam
Uçak saatlerini sorar, lüks lokantaları sorar bir de
Pek anlayamam
Şu var ki, kendiyle eğlenir gibi sorar
Elinde vapur tarifeleri, kataloglar
Atyarışı listeleri
Yanaşır pencereye, ışığa tutar birer birer hepsini
– Otel her zaman loştur –
Bakar bakar bakar. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 82.)

Cenaze Kaldırıcısı Âdem:

Cansever'in üç kişiyle röportaj yaparak yazdığını söylediği 'Cenaze Kaldırıcısı Âdem' bölümü Ruhi Bey'den bahsedilmeyen tek kısmı şiirin. Âdem kaldırdığı çıplak cenazelerden huylanır, üstlerinde bulduğu para ve altınlardan söz eder. Bir tek yüz lira almıştır bir ölüden bir kez. Âdem aslında bir hamaldır ve sırtında çiçek taşıdığı günleri de anlatır.

Düğün Günü ve Hayrünnisa:

Hayrünnisa ile evliliğini "Beni ölüme uğurlayan bir düğün günü" diye niteleyen Ruhi Bey'in o gün babasını ve onun ölümünü hatırlaması da ilginçtir.

Şöyle böyle hatırlıyorum
Beni ölüme uğurlayan bir düğün günü
Babamı hatırlıyorum
Babamın ölümünü
Kırbacıyla birlikte bir çam ağacına gömülü
Annemse odasında babamın
Hasta yatağında
Kımıldamadan yatıyor
Pencerede sapsarı bir limon görüntüsü

Duvarda rengârenk bir kırbaç koleksiyonu (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 57.)

Hayrünnisa vardı ama Ruhi Bey yoktu. Düğün sonrasında konaktan bahseder yine Ruhi Bey ve sanki intikam alırcasına bir hayal oluşturur. Eşyaları konaktan çıkarırken onun vücudundan kanlar içinde organlarını söküyormuş hazzı duyar. Bu eşya çıkarma işini gerçekten yapar mı, yoksa artık hayatına Hayrünnisa'nın girmesi ile hayali bir konaktan ve üvey annesinin etkisinden kurtuluşunu mu kasteder anlayamayız.

Ve bir sabah ben vardım
Koskoca bir konağı bir başıma soydum
Yer halılarını çıkardım, kalın kadife perdeleri
Maun konsolu, Çin porselenlerini, gümüş takımlarını
Hatırlıyorum
Mineli pandantifleri çıkardım, altın zincirleri, pırlanta yüzükleri
Büyük kristal avizeleri, sedefli koltukları
Bursa çatmalarını, Beykoz koleksiyonlarını, minyatürleri
Hepsini, hepsini bir bir çıkardım
Tutkuyla çıkardım, şehvetle çıkardım
Öfkeyle
Kanını akıtaraktan konağın
Hatırlıyorum
Konakta o gece konakla kaldım. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 59.)

Ruhi Bey ve Limonluktaki Yangın:

Geçmişe doğru yürüyen hikâyenin silik yönleri şiirin bu kısmında çözülür. Ruhi Bey bu bölümde devreye girer ve kendi konuşmaya başlar. On altı yaşlarının konağına (rengini kırmızı seçtiği, eşyalarını söktüğü, kırık taşlı havuzu ve limonluğu olan konak) geri döner Ruhi Bey. Bu konakta kırbaçlı babası ve onu belki büyüten sardunya (üvey annesi) vardı. Bu yıllarda üvey annesinin onunla cinsel ilişkiye girdiğini öğreniriz. Şimdi Ruhi Bey'in yaşadığı sıkıntılar, cinsel sorunları, yabancılaşması daha anlaşılır bir hale gelmiştir.

Üvey annemdi benim, ben sarışındım
On altı yaşındaydım, sarışındım
Bulanık çıkmış fotoğraflar gibiydim, görünümsüz
Yalnızdım, karışkıttım
Beni tanıyan kimseler yoktu
Hiç yoktu
İçime kapanıktım
Büyük ağaçların altında
Havuzun kırık taşları arasında
Bilmezdim mutluluk nedir
Bilemezdim
Alıp başımı gitmek isterdim
İsterdim ama, kalırdım (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 64.)

Ruhi Bey'in bazen öğle saatlerinde uyuduğu limonluğa gelir bir gün üvey annesi.
Ruhi Bey ilk kez bir kadınla birlikte olur.

Sokuldu bana iyice, bana sarıldı
Dudaklarımı aldı, dudaklarımı taşırdı
Köpüren sütler gibi taşırdı
Köpükler içinde kaldım
– Mevsim her zamanki gibi yazdı –
Birden beyaz bacaklarını gördüm
Sonra her şeyi gördüm
O her şeyi ben ilk defa gördüm
Ses çıkarmadım
Ses çıkarmadım, köpüren sütler gibiydik
Beni yeniden öptü, üstüne çekti beni
Köpüren sütler gibiydik (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 67.)

Ruhi Bey üvey annesinin tekrar gelmesini beklemiş, istemiştir. Ancak annesi bir daha gelmemiştir. Ve sonraki dizelerinden Ruhi Bey'in daha küçük olduğu yıllarda üvey annesinden şiddet gördüğünü anlarız. Ruhi Bey, üvey annesinin kendisiyle

ilişkiye girmesini farklı bir açıdan değerlendirir ve bunu neden yaptığını kendine açıklar:

Anladım neden sonra
Anladım kötülük olsun diye geldiğini limonluğa
O bembeyaz dişleriyle yoktu, ben vardım
Üç gündüz daha geçti, ben vardım
On gün daha geçti, sonra ben günleri unuttum
– Unutmak! ben büyüdükçe o benim çocukluğum –
O yoktu
Beni uyardı, beni yalnız bıraktı, anladım
Çocukken vururdu, kanatırdı, ezerdi
Bu kez de
Anladım severekten
Okşayaraktan yapmak istedi aynı şeyi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 69.)

Şiirin bu kısmında dikkat çeken bir başka nokta ise üvey annesinin bembeyaz dişleriyle olmaması ama Ruhi Bey'in 'vardım' demesidir. Çünkü benzer dizeleri Hayrünnisa ile evliliği geçen bölümde buluruz. Ancak bu kez Hayrünnisa vardır ama Ruhi Bey yoktur. Bu olayın evliliğine ve yaşamına etkisini de şimdi daha rahat görebiliriz:

Hatırlıyorum
Dişleri vardı Hayrünnisa'nın
Hatırlıyorum
Bir şeyler vardı, ortasından kesilir gibiydi
Dişleri bembeyazdı
Kesilen her şey bembeyazdı
O dişleriyle vardı, ben yoktum
Seylan taşı iğnenin altındaydım, ben yoktum
Hayrünnisa vardı, ben yoktum
Üç gün üç gece geçti, ben yoktum
On gün daha geçti, sonra ben günleri unuttum (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 58.)

Ruhi Bey bir gece yakar konağı: “Bir gece uykudaydı bütün konak / Gizlice bahçeye çıktım / Yaralı bir hayvan gibi sürünerekten / Sokuldum limonluğa usul usul / Döktüm bir şişe gazı ve limonluğunu yaktım”. ‘Yaralı bir hayvan gibi’ benzetmesinden Ruhi Bey’in saldırganlığı ve kini de anlaşılıyor.

“Konakta Son Gün Ve...” isimli bölümünde Ruhi Bey’in kırıp parçalamak için konaktan seçtiği eşyalar ve eve davet ettiği insanları evden göndermesi biraz da varlıklı insanların yaşamına bir tepki gibi gözükmektedir. Kentsoyluları çeşitli sebeplerle eleştirir bu bölümde.

(Kim ne derse desin iyi bilirlere kovulmayı da

Azıcık sırtırlar, azıcık da şakaya filan alırlar

Ve usuldan ve bozmadan hiç durumlarını

Çıkarlar kırıtaraktan dışarı

Yalanla avunurlar, yalanla korunurlar

Bilmezler utanmayı hiç bu kokuşmuş kentsoylular.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 76.)

Kentsoylular ve konaktan daha önemlisi bu bölümde Ruhi Bey, üvey annesinin ölümünden bahseder. Bu gerçek bir cenaze midir yoksa yalnızca Ruhi Bey’in onu içinden çıkarıp atması mıdır bilinmez.

Ve yıllarca sonra kadının ölüsünü

Bir bulantı cenazesi gibi kaldırdılar içimden.

O gece konağın bütün lambalarını yaktım

Elimde bir içki şişesiyle ben

Sanki bir insan şehrayini vardı da, ben

Gecesiz bir sarışındım (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 71.)

Bu ölüm aynı zamanda Ruhi Bey’in ilk kez ‘iyiyim’ diyebilmesini sağlamıştır. Yüz binlerce kez yakar konağı Ruhi Bey usanmadan.

Yaktım konağı da o gece

Bir daha bir daha bir daha yaktım

Yüzlerce, yüzbinlerce yaktım hiç usanmadan

Aklımda bunlar kaldı sadece.

Soluksuz sessiz
Gölgesiz devinimsiz
Bir Ruhi Bey olarak Ruhi Beysiz.
Kentin içine kadar sokuldum.

Ağzımın içi zehir gibiydi
Tuttum bir sigara yaktım
Kravatımı düzelttim
Ayakkabılarımı sildim
Ve sordum:

- Ben Ruhi Bey nasılım
- Sahi siz nasılsınız Ruhi Bey
- İyiyim iyiyim. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 77.)

‘Düşüyor Ölümünü Ruhi Bey’ şiirinde Ruhi Bey’i bir sabah sayrılar evine yatırılırlar. Üçüncü gün Ruhi Bey kendi ölüsünü görür. Ertesi günü düşler ve cenazede olmak ister.

Ve o gün ilk defa ölüsünü gördü Ruhi Bey
Soğumuş gövdesini gördü
Donuk gözlerini, durmuş kalbini
Gördü neye benzerse bir ölü.

- Ben Ruhi Bey nasılım
- Mutlusunuz Ruhi Bey.

Yarın gazetelerde çıkacak ilanlarım
Ruhi Bey öldü
Bu ölüm töreninde mutlaka bulunacağım
Bir daha görmek için ölümü
Çelenkler yığılacak avluya
Ki benim sayısız ölülerime
Yaldızlı yapraklarını kıpırdatarak bakacaklar

Sevgiyle (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 101.)

Ruhi Bey dışında tüm şiir kişilerinin oluşturduğu koronun söylediklerinden tamamının zaten ölü olduğu ve Ruhi Bey'in onlara doğru yola çıktığı düşünülebilir.

KORO

Çelenklerimizle geldik, yoktunuz.

Ara sokaklarda, pasajlarda aradık, yoktunuz.

Meyhanelere baktık, otellere sorduk, yoktunuz

Nerdesiniz Ruhi Bey? (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 103.)

RUHİ BEY

O kadar bekledim ki, geliyorum

Ölümümü bekledim, geliyorum

“Bir ölüyü ve ölünün bütün inceliklerini”

Bekledim geliyorum. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 104.)

KORO

İyi biliriz sizi biz, iyi biliriz

Nerdesiniz Ruhi Bey.

RUHİ BEY

Gömdüm hepsini, geliyorum

Bütün ölülerimi gömdüm, geliyorum. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 105.)

Ancak daha ziyade düşünülmesi gereken Ruhi Bey'i yabancılaştıran, bunalıma iten şeyleri onun gömüp hayatına tekrar başlaması olmalıdır. Şiirin Ruhi Bey'den dinlediğimiz son dörtlüğü de bizi bunu düşünmeye iter.

RUHİ BEY

Ölüler ki bir gün gömülür

İçimizdeki ölüler, dışımızdaki ölüler

İnsan yaşıyorken özgürdür

İnsan

yaşıyorken

özgürdür. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 107.)

Cansever, *Bezik Oynayan Kadınlar* kitabında da Kurtuluş'ta bir evde yaşayan dört kişi üzerine kurmuştur şiirini. Elbette yine kişileri yalnızlık, sıkıntı ve sorunlarla örülmüştür.

Cemile:

Kitapta Manastırlı Hilmi Bey'e yazılan dört mektup vardır. Kitap da bu mektuplardan üçüyle başlar. Mektupların sahibi Cemile'dir. Ancak Cemile'nin mektuplarını yazdığı Manastırlı Hilmi Bey diye biri yoktur. Olmayan birine yazar Cemile. Kendini kendine yazar yani. Hiçbir yere taşmayan yalnız kendine sızan Cemile koskocaman bir oyuktur hayatta. Zamansızdır Cemile. Yani ölçülmesi gereksiz bir zamanda yaşar. "Bir oyuğa, oyulmuş bir yaşama / Ne gereği var ki saatin". Nereye gittiğini bile bilmez Cemile. Bunu da Ruhi Bey'in durumuna benzer şekilde ifade eder: "Gittiği yeri bilmeyen böcekler gibiyim". Evdekilerle oturmalarını, her gün kombinezonları üstlerinde raki içip bezik oynadıklarını anlatır. Ama evdeki kirli, kırık dökük bir haç gibi olan dört kişinin de bir olduğunu ve iyi olduklarını da belirtir: Biz burada iyiyiz, biz burda çok iyiyiz / Biz burda kırk yaşındayız hepimiz / Dördümüz bir kişiyiz de ondan. Yalnız Cemal'in onu hiç sevmediğini ve sevmeyeceğini de söyler. Hilmi Bey'e de onu artık unutmak istediğini söyler. Acılar ve hüznler tekrar tekrar doldurur hayatını Cemile'nin, zamanla da hüznler bile acıya döner, acılar daha acıya: Hüznler acılaşıyor Hilmi Bey / Geceler katı ve Parlak / - ansızın yere düşen / Laciverdî bir kestane sesi - / Acılar da acılaşıyor gittikçe / Sanki / Bir azarlanmayla ölümünü düşünen çocuklar gibi."

"Yıllar geçmedi, yıllar eskidi" diyen Cemile, Cemal'i okuldan aldığı bir gün Beyoğlu'nda eski bir lokantaya giderler. Mektubunda Cemal'den bahseder Hilmi Bey'e:

Cemal'in
Sadece pasta yiyor şimdilik
Duvardaki denizkızına bakıyor ara sıra
Bir düğmesi kopuk ceketinin
Tırnakları tertemiz – biraz –
Bazı belirtiler bazı belirtilerle buluşunca
Sözleşiyor kafasında insanın:
Bu çocuk beni hiç sevmedi

Sevmeyecek. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 285.)

Ve Cemal ile kendini söyle tanımlar Cemile mektubun sonunda:

Bitti yalnızlıklar, bir büyük yalnızlık var artık

İki kaktüs gibiyiz Cemal'le ben

Kendi çöllerimizden koparılmış. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 285.)

Cemal:

Cemal'in iç konuşmalarını okuruz şiirde. Cemal yaşlı bir çocuktur, çocukların en yaşlısıdır. Saçları uzundur ve yalnızdır Cemal. Herkesin özlemi onun özlemi değildir, az konuşur bu yüzden, tenhalarda durur. Etraftan uzaklaşan insan Cemal'dir bu kez Cansever'in şiirinde.

Elimi buğulu camdan çektim

Saçlarım doldu yüzüme

Saçlarım neden böyle uzun – kimbilir –

Sevmiyorum hiç

Yalnız yapıyor beni

Hem niye

Herkesin özlemi benim özlemim değil ki

Az konuşuyorum bu yüzden

Tenhalarda duruyorum

Sanki yaşamım benim

Önce bir susuzluk vakti

– Suyu musluktan içiyorum sık sık

Kimseye göstermeden

Böylece

Hiç mi hiç bitmiyor içmem – (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 268.)

Cemal'in annesidir Cemile ve Seniha da teyzesi. Çift kollu bir lambaya benzetir onları Cemal. Ester'in ise Cemal için özel bir kokusu vardır. Ondan bahseder ama hemen devamında kendini kendi ayakları altında ezilen otlara benzetir.

Demin yanından geçtim

Bugün başka türlü kokuyor Ester

Dudağımı kanatan balık gibi değil

Baharda kar yağar mı, öyle kokuyor
Kapısını ilk kez açıp da
İçeri giriliveren
Yeni bir ev gibi kokuyor
Bin türlü kokuyor bugün Ester.

(Çok geniş bir çayırda yürüyorum yürüyorum
Ezilen otlar gibiyim
Ezilen otlar gibiyim ayaklarımın altında
Kendi ayaklarımın
Nedense
Bu böyle hoşuma gidiyor.) (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s.
271.)

Cemal bir de Mühibbe'den bahseder: Parası bitince onlara gelip birkaç gün kalan bir kadın. O gelince rakı sofralarında ut sesleri duyulur sabahtan akşama.

Cemal'in odasında pencere yoktur. Cansever onun içe dönmesini bu odanın penceresizliğiyle somutlamıştır: “Odamın penceresi yok – daha iyi – / Kendime bakıyorum ben de / kendimden sarkmış kollarıma / Kendimden damıtılmış gözlerime”, “Odamın penceresi yok – iyi ki yok – / Konuşuyorum kendimle”. Ve şöyle der Cemal kendi kendine konuşurken:

İnsan iki kişi olmalı, değil mi
En azından iki kişi
Sen yalnızsın
Yalnızlığın her zamanki ikindisi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 277.)

Seniha:

Seniha, Cemal'in teyzesi, evdeki dört kişiden biridir. Kenarları saydam yapraklı aynanın önünde durur. Omuzları açık siyah giysisini giyer, topaz kolyesini takar ve göğsünün ortasına acı, apacı bir gül yerleştirir. Muhassen'e uğrar. Ağzında bir sakız çiğneme kıvıltısı vardır. Bir elini kalçasına koyar ve sorar: “kimim ben?”

Seniha!
Çağırmadım ki kendimi
Sordum, o kadar
Ben kendimi kendime sunuyorum, o kadar
Bu işe çok uygunum, o kadar
Toprağına karışmış bir çiftçi gibi
Bir gün: yüzü olmayan bir erkek
Bir gün: yanmış süt kokulu bir oğlan
Gözkapaklarımı indiriyorum
Lacivert bir jaluziyi indirir gibi
Kendimi kendime sunuyorum – ben Seniha –
Bunu hep böyle yapıyorum. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 288.)

Seniha İzmir gülerinden, bir Fransız okuluna gittiğinden ve Pera Palas'taki düğününden de bahseder. Ama en nihayetinde o günleri de “mutluluk mahzunluk oluyor fotoğraflarda” diye özetler.

Fransız okulunda bir öğle sonrası
Bütün yüzlerde bir öğle sonrası
Şiirler okuyorum Rimbaud'dan
“Bir akşam kucağıma oturttum güzelliği
Acı buldum onu, sövüp saydım.”
Anımsayamıyorum gerisini
– Kaç yıl mı geçti? –
Elimi tutmuştu o oğlan
Gözleri griyle karışık mavi
Yüzünde güneşle parlayan çiller
– Kaç yıl mı geçti? –
Gelip çattıydı o düğün günü
Pera Palas'ta bir akşam
Akşamın en ince köşeleri
Kimler yoktu ki , – o zamanlar çok kalabalıktık –
Bir fotoğrafta tam on yedi kişi
Fotoğraflar... (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 295.)

(Yaslamiş bir ağaca omzunu
Ben
Birlikte bir gülü tutuyoruz
Onunla ben
Bir vapur güvertesinde, denize bakıyor
Ben
Bir otel kapısındaım, İzmir' de
Ben.)

Zamanlar geçtikçe neden
Mutluluk mahzunluk oluyor fotoğraflarda
Acaba
Keder mi, acı mı, hüznün mü dünyanın rengi
Mahzunluk mu yoksa yaşam
Ve doğruyu söyleyen yalnız
O mu, Rilke mi
Ölümünü içinde taşıyan. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 296.)

Muhassen'in işlettiği eve gitmez artık Seniha. "Ben bu 'evler'e sığamam." der. Seniha bundan böyle imzamdır benim dediği otellere gider. Otelin Seniha için daha özel olan yanı ise ölümün aradığı zemini bulmasıdır.

'Ve ölüm bahçesini buldu'

Oteller imzamdır benim
– Ah ne güzel yaşam! sevgilim ölüm! –
Şimdi bir otelin apacı sevinciyim. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 301.)

Seniha bu otele kapatmıştır kendini. Buradan da çıkmayı belki düşünmemektedir. Yaşlanmışlık hissini de bedeninde hissetmeye başlamış ve bunu bedeninde oluşan bir kokuyla ifade etmiştir. Hemen üstüne parfüm sıkması da Seniha'nın bu fikirden(kokudan) hemen kurtulma çabasını gösterir.

Dünyaya bir kere daha baktım cam kapının ardından
Dünyanın kokusunu duydum

Kendi kokumu?
Elbette duydum
Geçmeyen bir kokuydu – yaşlılık kokusu mu –
Çıkardım çantamdan Chanel’imi
Biraz süründüm.

Dedim ki, bugün de bitti gündüzüm
Otel, ben, konyak
Tanrı-İsa-Ruhülkudüs
Vahşetin son öyküsüüm
Belki ilk öyküsüüm
Işığımı söndürdüm: beyaz karanlık. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 311.)

SENİHA’NIN GÜNLÜĞÜNDEN/VII

Özür dilerim dünya
Ben bu otelden çıkamam
İmza: Seniha. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 312.)

Ester:

Evdeki dördüncü kişi Ester’dir. Cemal’e bin türlü kokan Ester. ‘Ester’in söyledikleri’ vardır şiirde. Gerçekten söyler Ester. Etrafı izler ve evdekiler hakkında fikirlerini kısa şiirlerle anlatır. Kendi ‘bakmalar’ını da şöyle tarif eder.:

Kimseye karıştım mı? hiç karışmadım
Bu ki bana tuhaf sayılmadı.
Gözleyip sordum mu hiç? hayır sormadım
Bu ki bana yalan sayılmadı
Acımak işim miydi? hayır
Bir evden olmak kötü müydü? hayır
Zamana zamanla bakmak ne idi ki
Baktım

Tarlayı tarlayla ölçtüm

Meyvayı meyvayla ölçtüm
Denizi denizle ölçtüm
Göğü gökle ölçtüm
Zaten insanı insanla ölçtüm ki
Buruk bir tat mı duydum
Ve duydum
Her şey ki bir yorumdu, sonuç değildi
Sonuç ki zaten yoktu (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 315.)

Kendisiyle de övünür Ester, güzelliğiyle:

Çünkü ağzım öyle istedi
Dudaklarım öyle istedi
Ve göğsüm ve avucumun çukuru
Ve arkam ve önüm ve boynum
Öyle istedi

Çıplaklığımla övünürüm
Dişiliğimle övünürüm
Benim olan her şeyi kullanırım
Kullanmak ayıp mıdır? değildir
Ayıp olan ki nedir?
Ben bunları bir güzellik bilirim (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 316.)

Seniha, Cemal ve Cemile için yalnızlık temelli bir bütünleme yapar Ester:

Hey şimdi ne oldular. Seniha
Çelişkili yaşamına kovuldu
Herkes ki biraz kovuldu
Büyüdükçe yaşlanıyorsa çocukluk
Cemal ne oldu

Bildiğimiz tek şey yalnızlık
O bile şimdi ne oldu
Hey şimdi ne oldular. Cemile
Ansızın dünyasında anılarında boğuldu (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 320.)

Cemile, Hilmi Bey ve mektuplar üzerine, Seniha üzerine dışarıdan gördüklerini dile getirir.

İnsan ki yok ise yoktur
Kimdir bu Hilmi Bey ki, yoktur
Bu böyle değilse benim sözüm hiçe insin

...

Öyleyse yığınla mektup
Ne durur bir çekmece

O ki bir gün bunu bana söyledi:
Olana değil de olmayana yazmak
Çünkü beni süsledi (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 323.)

Sesi yok kendisi var
Gözleri yok kendisi var
Cemal'siz Cemile'siz
Seniha bir otelde
Ya ölü ya kimsesiz. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 325.)

Gülüşümü ıslattım – kar yağdı bütün gün –
Daha yağsın
Kar yağsın bütün otellerin üstüne
Üstüne üstüne bütün otellerin
Kar yağsın
Lacivert gözlerine Seniha'nın

Hiç bitmesin, yağsın
Karla dolsun göğsünün katedrali
Avluya düşen org uyansın

Özlemim sanadır, varsın

Kat yağsın, daha yağsın

Seni arındırıncaya kadar. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 326.)

Oteller Kenti'nde bizi otelin kambur müdürü karşılar. Daha sonra otelin müdür yardımcısı, tenis öğretmeni, Sara ve metrdotel ile karşılaşırız. Cansever'in önceki şiir karakterlerden daha flu çizilmişlerdir.

Eros Otelinin Kambur Müdürü:

İlk olarak otelin müşterilerini (misafir!) karşılarırken resmedilir kambur müdür. Onun hakkında net bilgi alamayız şiirden ama anahtarlar buluruz.

“Bırakın yaralı geyik gitsin ağlasın

Diri ceylan oynaşırken”

Böyle söylüyor gidenlere içinden

Eğilip de havuza bir Japon balığının

Süsüne bürünür gibi

Ve balık gibi oynataraktan gövdesini

Hoş geldiniz, diyor, hoş geldiniz

Siz, dünyanın en büyük bilgeleri

Katılın yaşamın öz suyuna, katılın siz de

Kutsayın kambur kralın kutsal evini. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 427.)

Gidenlerin ardından söyledikleri önemlidir. Yaralı geyik müdürün kendisi ise ağlayan kendisi dışında bir de diri ceylan bulunduğu göre yalnızlık esas olmalıdır bu sitemde. Ancak bu durumda daha önemli duran müdürün otelden ayrılanların arkasından, içinden bir şeyler söyleyeme hassasiyetidir. Yalnızca otele gelmiş bir müşterinin ardından bile küskün bakışı müdürün yalnızlığının hatta kimsesizliğinin göstergesidir. Gelenler için ise dünyanın en büyük bilgeleri tabirini kullanması onun hayatına kattıkları ile ilgili olsa gerek. Otelin kralı gibi görür kendini müdür ama kambur olduğunu da unutmaz. ‘Kambur kral’ tasvirini kullanır kendisi için. Bu olumlu ve olumsuz iki sıfatın bir arada bulunması da müdürün hayatındaki bu gidiş gelişleri niteler. Oteli evi olarak görmesi de onun bu otel dışında bir hayatı olmadığını, tüm beklentisinin otel üstünde olduğu durumunu bir başka deyişle yine onun yalnızlığını gösterir.

Otel Müdürünün Yardımcısı:

Müdür yardımcısı gözlemleriyle vardır şiirde. İlk dizelerde kendinden bahsederken de bu özelliği hemen anlaşılır. Şiirde “Bakalım bugün kimler gelecek / kimler ayrılacak otelden” yaklaşımı da onun etrafı gözleyen yanını ispatlar.

Taş kovuğundan düz kumlara seğirten

Mor gözlü, arsız bir ahtapotun

–Her bitişi bir başlangıca ekleyen

Sürekli –

O doyumsuz seyircisiyim ben. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 428.)

İleriki dizelerde müdürden ve karşıladığı iki kadından bahsetmesi bu mor gözlü, arsız ahtapotun, her bitişi bir başlangıca ekleyen otelin müdürü olduğunu gösterir. Onun seyircisi olduğunu söylerken ‘doyumsuz’ demesiyle de bundan aldığı hazı görürüz.

Metrdotel:

Metrdotel de yalnızdır. Kendini uyruğu belirsiz olarak niteler. Geçmişsizdir, köksüzdür ve bağlılığı yoktur hiç kimseye. Boşluktadır.

Erkekliğin gönderine çekilmiş

Kişiliksiz bir bayrak gibi

Ve uyruğu belirsiz

Salınıp duruyordum öyle.

Uyandım, yapayalnız uyandım, her zamanki gibi

Bugün günlerden ne

Pazartesi

İyi. Sarı şortumu giydim

Gömleğimin alttan iki ucunu

Belime sıkıca bağladım

Bahçeye çıktım, bir şezlonga uzandım

Ey sabahın mavi katmerli gülü

Gökyüzü, dedim

Yalnız değilim, neden beni yalnız bıraktın. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 430.)

Metrdotelin yalnızlığı daha somut, karşı cins üzerine kuruludur. Yalnız uyanmasını da ‘her zamanki gibi’ diye niteleyerek umutsuzluğunu belirtir. Metrdotel, yalnızlığının müsebbibini doğa olarak gösterirken de sanırız bunun onda sürekli oluşu ve bunu kadere bağlamasıyla ilişkilendirilebilir.

Tenis Öğretmeni:

“Gencecik bir kız idim” der tenis öğretmeni ve kendini yırtık bir tenis topuna benzetir. ‘Üçüncü Set: Sonsuz Uyum’ kısmında tenis öğretmeni kendisi hakkında ipuçları verir.

Yırtılmış bir tenis topu da olsam
Ne çıkar
Çünkü ben
Gene de
Yuvarlak yusuvarlak bir yaratığım
Önce bir söz yuvarlağıym. Sonra
Ağızla gözlerimle göğüslerimle
Omuzlarımla ve kalçalarımla
Ve topuklarımla ve karnımla
Ve dizkapaklarımla ve oyluklarımla
Her yanımla, ama her yanımla
Ufaksuz bir dünyayla örtünmüşüm de sanki
Bir sürü yuvarlaktan oluşmuş
Yusuvarlak bir yaratığım. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 437.)

Ah sonsuz uyum, sonsuz uyum
Sapsarı, güz kokulu, yanık sümbül gözlü bir kızdım
Daha sapsarı, daha güz kokulu, daha yanık sümbül gözlü bir kadın oldum

Yaşamın huyuydum artık. Kim bilir kimin
Kimlerin anısıydım
Üstü haçlı deniz kabuklarını işler gibi

Yaşanan bir çağın arasından fıskırmış
Yepyeni bir çağı işler gibi
Ağır ağır işledi bir deniz beni
Suyu suyuma vurdu
Suyu suyuma uydu
Büyülenmiş bir kırlangıçtı da sanki
Sonunda
O sonsuz
O derin
O görkemli uyumu buldurdu bana. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 438.)

Öncelikle ‘yuvarlaklık bahsi’, ‘sonsuz uyum’ ve yaratılış ile dünyanın yaratılışı, Tanrı’nın doğaya uyguladığı form vurgulanıyor. Tenis öğretmeni doğayla bütünleşmesini ve Tanrı’nın yaratımının bir parçası olduğunu hissettirir. Hemen ardından ‘ufuksuz bir dünya’ nitelemesiyle de bu uyumu (ya da uyumsuzluğu!) somutlar. Tenis Öğretmeni kendini doğanın parçası ya da belki doğa olarak görür. Metrdotel ise yalnızlığı hususunda doğayı suçlamıştı. Metrdotelin daha sonraki kısımlarda Tenis Öğretmenine olan ilgisini öğrendiğimizde de bu durum daha ilişkili gözükmektedir.

Bayan Sara:

Bir ayrılığı yaşamaktadır Bayan Sara. Ancak bu öyle bir ayrılıktır ki tüm hayatını kapsar Sara’nın. Anıları ve geçmişinden söz eder sürekli, eski evliliğinden.

İyi
O küçük meyhaneye girdim – yokuşun sonundaki –
Eteğimi düzelttim, oturdum
Saçlarımı arkaya ittim
Bluzumun bir düğmesini açtım – öyle –
Tezgâhtaki ufacık bir lekeyi sildim
— Aramızdaki aşk
Yaşıyor kendi kendine
Diye düşünüyorum boş masalara bakarak —
Bir bardak bira istedim. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 440.)

Bayan Sara'yı daha çok o anılarında yer alan erkekten, ayrıldığı kocasından 'Sera Oteli' şiirinde dinleriz.

Yüzyılların tortusundan yaratılmış gibiydi. Yüzyüse her çağa uygun bir yüzdü. İç çekişi ilkel bir gülümsemeyle kucaklaşırdı, ağlaması çok eski bir şarkıyla. 'Uzaktardan geldin, atını değiştirdin, yeniden uzaklara gittin, geceyi bir handa geçirdin, uyanınca baktın ki yola çıktığın yerdesin' derdi. Ve derdi: Ayrılıklar tanışmamış gibi olmanın gene de bir suretidir. Ey suret! neden iki kişisin? (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 459.)

"Çok uzun bir yolculuktan yeni dönmüştün. Yani kendinin bir o kadar uzağına düşmekten. Saçların saçlarınla, boynun boynunla, her yerin her yerinle tek çizgide tek uyumda birleşiyordu da... yüzün mü? Merdivenlerden bir iniş gibiydi yüzün. Ama sevgiyle doluydun her zamanki gibi, beni de aşan bir sevgiyle. Oysa sevmek belirsizlikti benim için. Anlamı baktığı yerde kalan bir çift göz imgesiydi. Öyleydi. (Sonrası Kalır II, YKY, 2005, s. 460.)

Bu erkek 'Sera Oteli' şiirinde bir düğünden bahseder. Ancak biz onun net olarak Bayan Sara'nın ayrıldığı kocası olduğunu ve yalnızca kısa bir süre mutlu olabildiklerini, kitabın son şiiri olan 'Phoenix Oteli'nde Sara'nın Metrdotel ile konuşması esnasında öğreniriz.

SONUÇ

Edip Cansever farklı ve orijinal sesi, söyleyiş i ile Türk şiirinin en önemli isimlerinden biri olmuştur. Şiire ilk başladığı yılların hemen ardından anlatı unsurlarını şiirine dâhil etmeye başlamıştır. Düzyazı yerine anlatı tabirini kullanmamızın temel sebebi de onun şiirinde nesirden yalnızca biçim ya da basit söyleyiş yönleriyle faydalanmış olmamasıdır. Cansever, şiirinde takip edilebilir bir izlek yaratmış, bunları da belli bir kurgu içinde bize aktarmıştır

Cansever, şiirinde düşüncelerini aktarmaya bir başka deyiş le 'anlatmaya' çalışmıştır. Aslında ondaki toplumcu yön de en çok bu tavrıyla bilinmelidir. Çünkü o şiirine insanlığın aksayan yönlerini, problemlerini, sıkıntısını yansıtmıştır. İşte bunları yaparken de şiirinde anlatının çeşitli unsurlarına yer vermiştir. Onun şiirinin kişileri, olayları, mekânları vardır ve kurgu içindedir. Şiir için oldukça tehlikeli bir çizgidir aynı zamanda bu söyleyiş. Her an şiirin nesre dönüşmesi yani şiiri kaybetmek tehlikesini barındırır. Ancak Cansever, şiirinden asla ödün vermemiş ve bu çizgi üzerinde mükemmel bir denge kurmuştur. Bütün tehlikeleri kendi lehine çevirerek şiirine geniş bir hareket alanı yaratmıştır. Cansever'in başarısı ve orijinal sesi de bu denge ile oluşmuştur.

Cansever'in şiirindeki hikâye, roman, oyun lezzeti onun yarattığı izleklerle gelmiştir. Bir kişiliğin, olayın, mekânın ya da zamanın Cansever şiirinde hatta farklı kitaplarda dahi izlerini sürmek mümkündür.

Cansever, bazen bir pasajda bazen bir meyhanede ama mutlaka hayatın içinde bulunduğu şiir kişilerine yüklediği ruhlarla, onları destekleyen mekânları, neredeyse her nesnenin mekâna katkısıyla Türk şiirine 'başyapıt' olarak geçecek birçok eser vermeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

Akatlı, Füsün, “Bir Deniz Kabuğundan Daha ayrıntılı Bir Şiir Üzerinedir”, Tan, 12, 10. 1983.

Akın, Gülten, *Türk Şiirinde İşlem Gelişimi Üstüne Notlar, II. Sinan Yıllığı*, 1973.

Akkanat, Cevat, *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Aktaş, Şerif, “Edip Cansever” Türk Dili, 462, 06. 1990.

Altıok, Füsün, “Edip Cansever’le”, Türk Dili, 319, 04.1978.

Armağan, Yalçın, Haz., O Ben ki: Edip Cansever, Alkım Yay. Sempozyum Kitapları 4, İstanbul, 2003.

Atmaca, Efnan, "şair istese de istemese de", Radikal, 29 Nisan 2005.

(<http://213.243.28.22/haber.php?haberno=151132>)

Ayhan, Ece. “Bir Sıkı Şair: Edip Cansever”, Edebiyat Dergisi, 4, 03-04. 1997.

Bezirci, Asım, “Edip Cansever”, Dost, 27, 12. 1959.

Cansever, Edip, “Bir Şiir Vurgunu Edip Cansever”, Derleyen: T. Asi Balkar, Yarın, 59, 07. 1986.

Cansever, Edip, “Cansever’le Söyleşi”, konuşan: Erdoğan Albayrak, Varlık, 889, 10. 1981.

Cansever, Edip, “Edip Cansever Anlatıyor”, konuşan: Muazzez Menemencioğlu, Varlık, 540, 12. 1960.

- Cansever, Edip, “Edip Cansever’le Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne”, *Çağdaş Eleştiri*, 4, 06. 1982.
- Cansever, Edip, “Edip Cansever’le Yeniden Üstüne Konuşma”, konuşan: Sennur Sezer, *Yazko Edebiyat*, 18, 04. 1982.
- Cansever, Edip, “Edip Cansever’le”, konuşan: Füsun Altıok, *Türk Dili*, 319, 04. 1978.
- Cansever, Edip, “Şiir Üstüne Söyleşi Notları”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Cansever, Edip, “Umutsuzlar Parkında Bir Umutlu ile Konuşma”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Cansever, Edip, “Yaşam Öyküsü”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Cansever, Edip, “Yaşamımda ‘İlk’ler”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Cansever, Edip, *Sonrası Kalır I*, İstanbul, YKY, 2005.
- Cansever, Edip, *Sonrası Kalır II*, İstanbul, YKY, 2005.
- Cöntürk, Hüseyin, “‘Salıncak’ Şiiri”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Çolak, Veysel, *Edip Cansever’de Şairin Kanı*. Era Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Dara, Ramis, “‘Sıkıntı Avcısı’ Bir Ozan: Edip Cansever”, *Yazko Edebiyat*, 15, 1982.
- Doğan, Mehmet H., “Şairin Seyir Defteri”, *O Ben ki: Edip Cansever*, Haz. Yalçın Armağan, Alkım Yayınevi, Alkım Yayınları Sempozyum Kitapları-4, İstanbul, 2005.
- Doğan, Mehmet H., *1977’de Şiir*. Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1978.

- Eliot, T. S., *Denemeler*. Çev. Akşit Göktürk. İstanbul, Afa Yayınları, 1987.
- Eliot, T. S., *Denemeler*. Çev. Halit Çakır. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988.
- Eloğlu, Metin, “Cansever’in İşi Gücü”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Fethi Naci, “Edip Cansever’in Antikacı Dükkânında”, *Dost*, 31, 04. 1960.
- Günyol, Vedat, *Çalاکalem*. İstanbul, Çan Yayınları, 1977.
- Hızlan, Doğan, “Sen Kenarda Dur Şairanelik”, *Tan*, 12, 10. 1983.
- Hızlan, Doğan, "Kitabımı arayan şiirler", *Hürriyet*, 11 Mayıs 2005.
(<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=318492&yazarid=4>)
- Hüseyin Cöntürk; Asım Bezirci, *Turgut Uyar – Edip Cansever*. De Yayınevi, 1961.
- İleri, Selim, “Kimsesiz Bir Atlıkarıncadayım”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- İnce, Özdemir, “Edip Cansever: Yani O Kendine Sürgün Olan”, *Hürriyet Gösteri*, 121, 12. 1990.
- İnce, Özdemir, *Şiirde Devrim*, Adam Yayınları, İstanbul, 2000.
- İnce, Özdemir, "Şairin vasiyeti", *Hürriyet*, 08 Mayıs 2005.
(<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=317629&yazarid=72>)
- Karakoç, Sezai, “Bir Materyalist Şiir”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.
- Kaya, Mehmet Kenan, "Edip Cansever'in çiğnenen vasiyeti", *Akşam*, 5 Mayıs 2005.
(<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/05/05/yazarlar/yazarlar377.html>)
- Oktay, Ahmet, “Edip Cansever”, *Hürriyet Gösteri*, 57, 08. 1985.
- Oktay, Ahmet, “Şairin Kanı”, *Milliyet Sanat Dergisi*, 146, 06. 1986.

Onaran, Mustafa Şerif, “Ömer Edip’ten Edip Cansever’e Şiirli Yol”, Varlık, 1135, 4, 2002.

Öneş, Mustafa, “Cansever’in İlk Şiirleri”, Yeni Dergi, 76, 01. 1971.

Öneş, Mustafa, “Edip Cansever’in Şiirleri Kendisini Konu Alan Bir Yaşam Tragedyasının Çeşitli Bölümleri Gibidir”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.

Öneş, Mustafa, “Şair Yaşadığı Zaman Diliminin Dışına Çıkabilir” Gösteri, 2, 01. 1981.

Salihoğlu, Mehmet, “Cansever ve İkinci Yeni”, Yeditepe, 17, 01. 1960.

Tamer, Ülkü, "Geleceğe de kalacak", Milliyet, 8 Mayıs 2005
(<http://www.milliyet.com/2005/05/08/pazar/yazulku.html>)

Timuroğlu, Vecihi, “Şiiri Sevenler İçin”, Adam Sanat, 6, 05. 1986.

Turan, Güven, “Yüzler ve Maskeler – Edip Cansever’in Şiirine Genel Bir Bakış”, Adam Sanat, 13, 12. 1986.

Uyar, Tomris, “Bir Doğa Vatandaşı Edip Cansever”, *Gül Dönüyor Avucumda*, İstanbul, Adam Yayınları, 5.b, 2000.

Yavuz, Hilmi, "Nesnel Bağlılaşım", Zaman, 07.05.2003.

(<http://arsiv.zaman.com.tr/2003/05/07/yazarlar/hilmiyavuz.htm>)

Yavuz, Hilmi, " ‘Nesnel Bağlılaşım’, aslında bir ‘Yeniden Üretim’ değil mi?", Zaman, 14.05.2003.

(<http://arsiv.zaman.com.tr/2003/05/14/yazarlar/hilmiyavuz.htm>)

Yavuz, Hilmi, " 'İkinci Üstü', Edip Cansever'e 'ait' değildir", Zaman, 05 Eylül 2007.

(<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/yazar.do?yazino=173189>)

“Soruşturma: İkinci Yeniden Ne Anlıyorsunuz? Neden Böyle Bir Şiire Yönelmek Gerekmesi Duydunuz? (Sorusuna İlhan Berk, Edip Cansever, Özdemir İnce ve Turgut Uyar’ın Yanıtları)”, Türk Dili, 309, 06. 1977.

“Yaş ve Şiir Üstüne Açıkoturum”, Varlık, 1079, 08. 1997.

A’dan Z’ye Edip Cansever, Kitaplık (05. 2003 tarihli Kitaplık dergisinin ekidir.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.